België-Belgique
P.B.
9820 MERELBEKE 1
3/7186

LAND van RODE

HEEMKUNDIG GENOOTSCHAP vzw

Driemaandelijks contacttijdschrift

Afgiftekantoor: 9820 Merelbeke 1
Afzender: F. Verhoosele, Rollebaan, 101,
9860 Moortsele

JAARGANG 31 NUMMER 121 MAART 2003

IN DIT NUMMER:

Voorwoord	01
Schippersgraven te Gentbrugge	02
Vertelbeurten over heksen	05
Een aanvulling op de staten van goed van Melle en Gentbrugge (deel 2)	16
Openbare verlichting te Balegem	26
Een soldatenbrief uit de tijd van Napoleon	30
Een lied uit de « oude doos »	34
Inhoud jaargang 30	36

E-mail Land van Rode: landvanrode@advalvas.be
Website Land van Rode: http://www.landvanrode.be

HEEMKUNDIG GENOOTSCHAP LAND VAN RODE vzw
Gesticht 7 juni 1968

- Stelt zich tot doel het bevorderen en beoefenen van de heemkunde in al haar facetten en het aanmoedigen, helpen uitgeven en verspreiden van studiën betreffende alle gemeenten die tot het « Land van Rode » worden gerekend.
- Driemaandelijks tijdschrift en periodiek een themaboek over onderwerpen uit het « Land van Rode ».
- Het organiseren van uitstappen, bezoeken, info-avonden e.d. voor leden en niet-leden.
- Verzamelen van alle documentatie betreffende het « Land van Rode » en het openhouden van een documentatiecentrum in Balegem, Gootje, 2.

Driemaandelijks contacttijdschrift. Verschijningsdata: maart - juni - september - december.

Jaargang 31 nummer 121 - maart 2003

Verantwoordelijke uitgever/ secretaris-penningmeester:
Françoise Verhoosele, Rollebaan, 101, 9860 Moortsele
Tel: 09/362.69.95—Fax: 09/362.31.51—Email: fr.verhoosele@advalvas.be

Ruildienst/zoekdienst/ voorzitter:
Lucien De Smet, Sportlaan, 83, 9880 Aalter. Tel: 09/374.31.27

Redactieraad: Lucien De Smet en Françoise Verhoosele
Alle artikels worden gepubliceerd onder de verantwoordelijkheid van de auteur.

Raad van Beheer:

Ere-voorzitter	: Gerard WAEYTENS (+)	- Stichter
Ere-secretaris	: Oscar VAN WITTENBERGHE	- Medestichter
Voorzitter:	: Lucien DE SMET	
Secretaris/penningmeester	: Françoise VERHOOSELE	
Bestuursleden	: Werner CALLEBOUT, Steven ROOSEN, Rose VINDEVOGEL	

JAARLIJKSE LIDMAATSCHAPSBIJDRAGE:

Gewone leden	: 8 €
Steunende leden	: 13 €
Beschermleden	: 26 €
Zendingen buitenland	: + 5 €

Te storten op rekening 979-9650522-94 Land van Rode, Rollebaan, 101 9860 Moortsele

---

Email: landvanrode@advalvas.be

URL: http://www.landvanrode.be

Kaft: Ruiterzegel van Radulf van Rode uit 1223. Bron: A.R.B.-zegelafgietsel nr. 17314

Voorwoord

Beste,

“Heemkunde in de lift en volkscultuur grijs maar springlevend” blokletterde De Standaard in de editie van 4 januari 2003.

Jonge mensen die nog niet in de ban zijn van stress en niet onder dwang leven van een niets ontziende prestatiemaatschappij blijken een enorme interesse te hebben voor de lokale geschiedenis.
Wij konden dit zelf enkele weken geleden ervaren, toen wij op uitnodiging van een schooldirectie in Balegem een bezoek brachten aan het 5e en 6e leerjaar.

Een nieuw initiatief van ons genootschap:

- Leermappen voor de 3e graad:
  De wetenschap die wij in huis hebben willen wij de jeugd aanbieden. Het genootschap zal in samenwerking met de scholen uit het Land van Rode leermappen samenstellen rond diverse thema’s met betrekking tot het land van Rode.
  De map omvat niet alleen een lespakket voor de leerkracht maar wil de leerling uitnodigen om op een boeiende wijze kennis te maken met zijn leef omgeving. Een eerste map willen wij eind dit jaar klaar hebben.
- De prijs Jozef De Cocker
  Elk jaar wenst het genootschap deze prijs uit te reiken tijdens een academische zitting aan een leerling van de 3e graad die op een voortreffelijke wijze een bijdrage heeft geschreven over zijn dorp. Nog dit jaar wensen wij voor de eerste maal de prijs uit te reiken.

Ons erfgoed bedreigt!
Het heemkundig genootschap wil op een eigentijds mannier de mensen laten kennis maken met zijn geschiedenis en zijn erfgoed. De Onwetendheid is één van de gevaren dat ons erfgoed bedreigt. Onbekend is onbemind. Het is één van onze doelstellingen trouwens om er over te waken dat wat ons het verleden heeft nagelaten, voor een volgende generatie te bewaren. Elke dag is ons erfgoed bedreigd. Een paar voorbeelden: het “hof de Volderstrate” te Balegem is gedeeltelijk ingestort. De kerk van Balegem wordt gerestaureerd. De aannemer had wel geen respect voor de nog enige overblijvende grafsteen nl. die van pastoor Bonen Het kleine monumentje heeft hij omgegooid en is beschadigd. Waar is dat goed voor, mijnheer de aannemer? Zal hij zorg dragen over de “roepsteen”?. Wij hebben de betrokken gemeenteambtenaar hierover ingelicht. Die heeft een proces-verbaal opgesteld. En nu maar hopen dat de vernieler ook herstelt.
U ziet maar, beste lezer, heemkundigen zijn méér dan een stelletje 50-plussers met een nostalgie naar tijden van vroeger.

En dit nog:
Onze oprechte dank dat u uw lidmaatschap voor 2003 hernieuwd hebt. Heeft u dit nog niet gedaan aarzel niet dit alsnog te doen.
Nieuwe bestuursleden: na een paar jaren van weg te zijn geweest verwelkomen wij opnieuw onze goede vriend Noel Callebaut in onze bestuurskring. Onze Gentbrugsche vrienden zijn opnieuw goed vertegenwoordigd.
Wij verwelkomen ook Lieve Van Wassenhove uit Oosterzele. Lieve genoot een opleiding geschiedenis. Van haar verwachten wij bijdragen over Oosterzele. En op haar beroepservaring in het onderwijs willen wij ook beroep doen in onze contacten met de scholen.

Lucien De Smet , voorzitter

Schippersgraven te Gentbrugge

Wist U ….

Begin april jl. had ik contact met een persoon die een bijzondere belangstelling koesterde voor begraafplaatsen en kerkhoven.
Op het kerkhof van Gentbrugge had hij reeds opgemerkt dat daar veel binnenschippers begraven liggen, herkenbaar aan de afbeelding van een schip op de grafsteen. Dat kenmerk komt op andere begraafplaatsen in de Gentse agglomeratie zelden voor.
Dezelfde persoon vroeg mij om de verklaring van dat feit. Het was de eerste maal dat ik daarover hoorde, zelfs in de middens van de heemkundigen scheen men daarover niets te weten. Ik moest die persoon dan ook teleurstellen.
Maar na enig nadenken werd het mij duidelijk dat schippers voor hun overledenen een kerkhof zullen kiezen dat vrij gemakkelijk per schip te bereiken is. Nu ligt de kerk en het kerkhof te Gentbrugge-Center dicht bij de Schelde. Een aanlegplaats bij de Gentbruggeaard (de vroegere Fabriekstraat) is onmogelijk wegens de ebbe en vloed die de Schelde vertoont tot voorbij de Gentbruggebrug … derhalve zijn de schippers aangewezen op het Sas langs de Vlaamse kaai waar zij op nauwelijks 15 minuten te voet van de kerk verwijderd zijn.
Deze unieke ligging van het kerkhof te Gentbrugge is dus de verklaring van het groot aantal schippergraven op het kerkhof.

O. VAN WITTENBERGHE

ESMERALDA

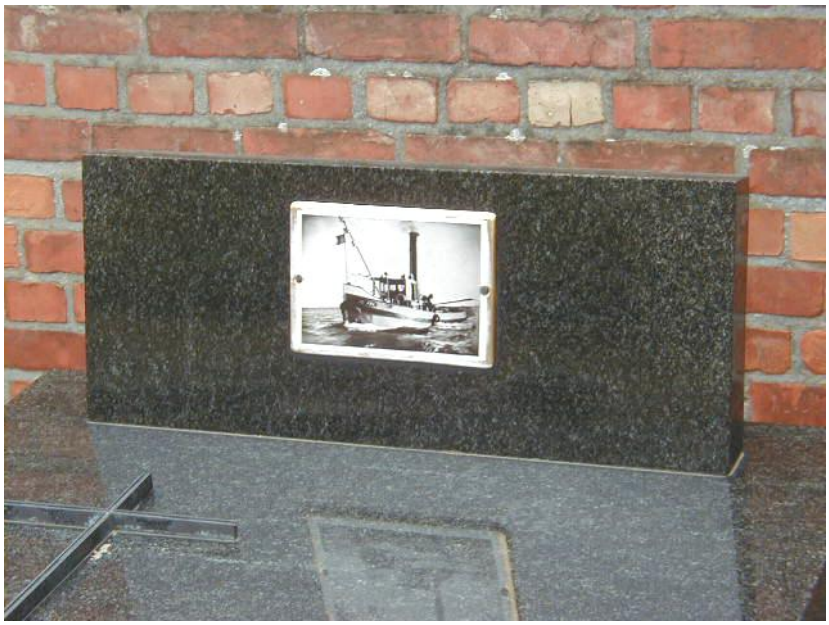

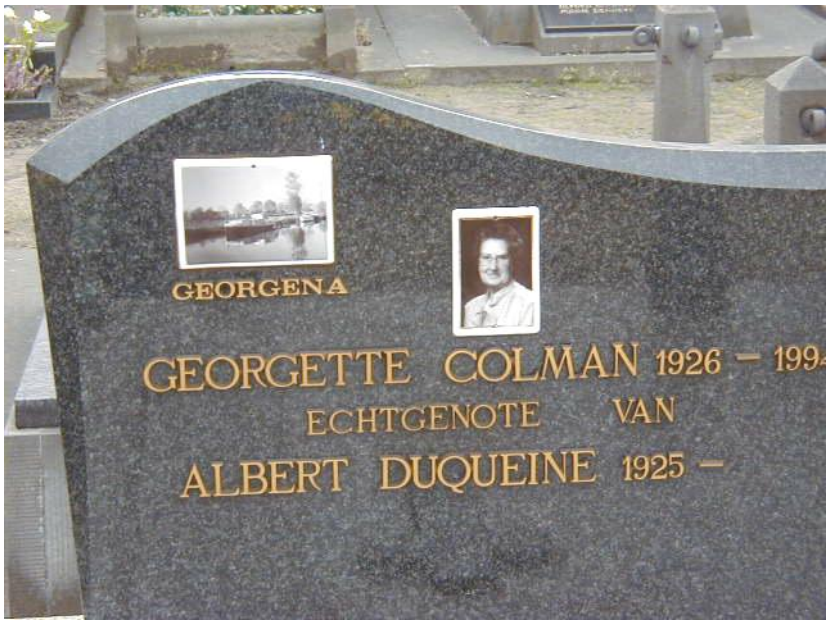
GEORGENA
GEORGETTE COLMAN 1926 – 199
ECHTGENOTE VAN
ALBERT DUQUEINE 1925 –

Vertelbeurten over heksen.

In samenwerking met de culturele kring Land van Rhode hebben we twee avonden georganiseerd rond heksen en toverij. Onze locatie was de herberg "De Klokke", weliswaar wat klein voor het opgekomen publiek, maar gezellig warm aan de kachel in een winterse sfeer vol verwachting naar mysterie.

De eerste avond op Halloween (31/10/02) werd gebracht door Oswald Maes, die het uitgebreid had over verhalen en legenden omtrent heksen en toverij. Hij stelde het geanimeerd voor en baseerde zich op verschillende losse verhalen.

Op de tweede avond (6/11/02) werd het thema historisch weergegeven door Prof. J.Monballyu.Aangezien deze voordracht gesteund is op ware feiten, opteer ik ervoor deze uiteenzetting uitvoerig te bespreken en aan te vullen met gegevens uit boeken uit de hieronder vermelde bibliografie.

Heksenprocessen.

In zijn inleiding is hij zeer algemeen:
- Heksen zijn van alle tijden;
- Het traditionele beeld van een heks is een oude vrouw op een bezemsteel met een zwarte kat en een dampende ketel met kruidendrankjes;
- In de sprookjes en heksenstoeten wordt het fenomeen "heks" braafjes voorgesteld;
- In Amerika is er in 1920 een Wika-beweging, "wij zijn heksen", ontstaan die evenwaardig wordt behandeld als de katholieke kerk.

Deze avond wil hij vijf thema's grondig bespreken:

1. Wat betekent toverij, hekserij?
2. Wat zijn heksenprocessen?
3. Wanneer en waar grepen die plaats en hoe zat de procedure in elkaar?
4. Verklaringen waarom zulke verschrikkelijke processen hebben plaats gehad?
5. Wie waren ze? Waarom van medemens tot medemens?

1.WAT BETEKENT TOVERIJ, HEKSERIJ?

Tussen toverij en hekserij werd een onderscheid gemaakt.
Toverij zou men kunnen definiëren als geloof in het produceren van onbepaalde bovennatuurlijke krachten, die zowel uit goede (witte) of slechte (zwarte) magie bestaan. Die magie kon zowel een productieve, beschermende als curatieve functie hebben.

Hekserij is ook toverij, maar met de hulp van de duivel.Het is **het** zwaarste misdrijf, "malificium" dat men in die tijd kon begaan, want de duivel is het symbool van het kwaad, is de bedrieger. Hij stond klaar om in te spelen op de lagere instincten van de mens en om hem op het slechte pad te brengen.
De macht van de duivel was enorm groot vermits hij zelf de engel Gods was geweest.

Aan de hand van een Vlaams vonnis uit 1670 wordt op de vraag wat hekserij betekent een antwoord gegeven dat uit vier elementen bestaat:

a. Het sluiten van een pact met de duivel door de heks (het duivelspact).
Na in bekoring gebracht te zijn door de duivel, sloot de heks het duivelspact af, waardoor ze bovennatuurlijke macht verwierf en de duivel kon rekenen op dienstbaarheid en op de ziel van de contractant na diens dood. Bovendien werden daardoor Christus, Onze-Lieve-Vrouw, het doopsel en het vormsel afgezworen. De heks moest de duivel het heilig chrisma overhandigen. Hij stak een ader open in haar linkerhand en met haar eigen bloed tekende zij een brief.[1]

Dat contract kon dienen als bewijsstuk tijdens de heksenprocessen, namelijk dat er een verband bestond tussen de schadelijke magie en duivelsaanbidding, maar het werd in de gerechtsdossiers nooit teruggevonden.
De heks was aan het "dubben", wanhopig, wat door de Kerk geïnterpreteerd werd als zijnde depressief en dus niet gelovend in een plaatsje in de hemel. Het verkiezen van de duivel boven God was onaanvaardbaar (tot in de 18de eeuw werd zelfmoord veroordeeld).

b. De heks had "vleselijke conversatie" met de duivel zoals met haar echtgenoot.
Het bewijs dat ze het met de duivel deed, lag in het feit dat het sperma van de duivel koud was.
Bovendien was hij geslachtsloos.
Hij gaf zijn duivelsmerk aan de heks nadat ze seksuele betrekking hadden. Dat duivelsmerk zat op de meest verborgen plaatsen: in de oksel, onder het haar,…
Eenmaal ze zich met de duivel verbonden had, werd ze totaal afhankelijk van hem. Hij werd de tiran, zij zijn slavin. Het bedrijven van seks gebeurde anaal, wat voor haar geen plezier was en ze kreeg varkenshaar.

c. De heks had van de duivel (magische) zalf ontvangen.
De heks werd gewoonlijk gewekt door een geluid dat alleen zij kon horen. Ze haastte zich in allerijl naar de zalfpot, kleedde zich uit, smeerde de zalf achter de oren, onder de oksels en aan de "schamelheid" en reed naar de sabbat op een stoofhaak, bezem, mantel, bamboeriet, hond, bok of stier. Het insmeren met zalf was bedoeld als spot op het Heilig Oliesel.Nadat de vrouw zich had ingewreven, vloog ze uit de schouw.[2]
De heksen kwamen samen in hun synagoge en vereerden in de eerste plaats Satan die soms verscheen als een grote zwarte man, soms als een bok.Even later dansten zij in het rond met de ruggen tegen elkaar. Er waren ook demonen die aan die dansen meededen, zoals schapen of bokken. Nadat de heksen zich aan alle schandelijke vleselijke geneugten hadden overgegeven, zaten zij aan een banket en vierden feest.Na het banket moest men Satan vertellen wat men sinds de vorige vergadering had gedaan.Het meest geprezen werden diegenen die het meeste kwaad en verderf hadden gezaaid. En zo sloot Satan met zijn onderdanen een bondgenootschap tegen de hemel en zwoer samen tot verderf van het menselijke ras. Bij de sabbat werd soms de mis gelezen. Degene die de

[1] VANHEMELRYCK (F),
Het gevecht met de duivel. Heksen in Vlaanderen.
Leuven, Davidsfonds, 2000, pp.146.
[2] VANHEMELRYCK (F),
Het gevecht met de duivel. Heksen in Vlaanderen.
Leuven, Davidsfonds, 2000, pp.150.

mis opdroeg was gekleed in een zwarte kazuifel zonder kruis; nadat hij water in de kelk had gedaan, ging hij met zijn rug naar het altaar staan en stak een schijfje zwarte rammenas als hostie omhoog. Alle heksen riepen luid:"Meester, help ons. "De duivel plaste in een gat in de grond om wijwater te maken. De aanwezigen werden door degene die de mis opdroeg met een zwarte wijwaterkwast met zijn urine besprenkeld. Dan nam Satan de gestalte aan van een bok, verdween in vuur en werd tot as, die door de heksen werd opgeraapt en verborgen om bij hun verderfelijke plannen te gebruiken.[3]

Achteraf hebben experimenten met de ingrediënten van deze zalven aangetoond dat ze antropines en andere gifstoffen bevatten die bij het inwrijven van de huid opwinding, waanvoorstellingen en dromen konden veroorzaken. Men ziet dingen dubbel, maakt automatische bewegingen alsof men wil vliegen, men wordt overvallen door lachkramp en drang tot dansen en valt tenslotte in een diepe slaap. Sommige planten veroorzaken een onregelmatig hartritme, duizeligheid en zintuigstoornissen en kunnen leiden tot een delirium. In de toestand voor de slaap zou een onregelmatige hartslag het bekende gevoel opwekken van een val in het ledige, wat de indruk van een vlucht op de bezem zou kunnen verklaren.[4]
Het feest vieren met de duivel werd door de Kerk gezien als een orgie: naakt lopen, eten van slakken, slangen, gekookte baby's. Zelfs daar praten werd negatief bestempeld.
In de kerk daarentegen werd er gezwegen, was iedereen deftig gekleed, trouwden onbevlekte maagden,…
De sabbat werd misbruikt om de traditionele waarden en normen te behouden en te verstevigen.
De heksen werden beschouwd als een verdachte beweging die de maatschappij wilde ontwrichten. Vandaar dat de staat met de Kerk wilde samenwerken om de hekserij uit te roeien door het voeren van processen.

d. De heks had van de duivel geel poeder ontvangen
Daarmee betoverde ze de mensen en dieren waardoor ze ziek werden en stierven.
Ze werd ervan beschuldigd de melk te betoveren, de toekomst te voorspellen, magische cirkels te tekenen.

De hekserij bracht Prof.Monballyu ook in beeld aan de hand van dia's, die een voorstelling waren van kunstwerken. Aangezien we niet beschikken over de dia's volgt hier een beknopte beschrijving ervan.
De sabbat werd gehouden op een lelijke plaats buiten het dorp, in een stuk bos, een spelonk.
De duivel is een zeer lelijk wezen, neemt verschillende gedaanten aan.
De heksen verkopen hun kinderen aan duivel om ze te koken.
De bok is een god voor de heks, ze knielt voor hem. Zij moet zijn aars kussen en na het seksueel gebeuren met de duivel, vliegt ze op de bok terug met de door de duivel opgelegde opdrachten voor de volgende week.

---

[3] SALLMANN (J.M.),
Heksen en hekserij.
Antwerpen, standaard ontdekkingen, 1991, pp.138-141, uit "Discours exécrable des sorciers" van Henry Boguet(deze demonoloog heeft het uitgegeven in 1603)

[4] VANHEMELRYCK (F),
Het gevecht met de duivel. Heksen in Vlaanderen.
Leuven, Davidsfonds, 2000, pp.164.

2.WAT ZIJN HEKSENPROCESSEN?

De Heksenbul "Summis desiderantis" van 5/12/1484 werd vooral door de dominicanen Jacob Sprenger (° Zwitserland, 1436, hoogleraar, decaan aan de theologische faculteit van Keulen, prior en hield zich vooral bezig met de hervorming van de dominicanenorde) en Hendrik Institoris (°Elzas, 1430, prior en de echte redacteur van de Heksenhamer) afgedwongen, omdat ze tijdens hun optreden tegen hekserij niet langer wilden gedwarsboomd worden door geestelijken en leken. Eerder werd door paus Eugenius IV aan de inquisitie opdracht gegeven tegen tovenaars en toekomstvoorspellers op te treden.

In bovengenoemde bul bevestigde de paus dat het de geloofsonderzoekers (of met andere woorden de heksenjagers) vrij stond hun ambt van kettermeester uit te oefenen en over te gaan tot gevangenneming en bestraffing van overtreders van welke stand ook. Daarnaast kregen ze de toelating om in alle kerken te prediken.

Ondanks deze steun kregen beiden nog veel tegenkanting. Bijgevolg schreven ze in 1486 in Straatsburg de Malleus Maleficarum (de heksenhamer), waarin zowel geestelijke als wereldlijke rechters aanwijzingen konden vinden waarop heksenprocessen dienden gevoerd te worden.In het kort wil ik even de thema's opsommen die in het boek te lezen vallen:

Deel I: - Bestaan er werkelijk heksen?
- Kan de duivel mensen voortplanten?
  - incubi: de duivel die geslachtelijk met een vrouw verkeert
  - succubi: een duivelsverschijning die als vrouw aan een coïtus deelneemt
- Zeven methoden om de geslachtsdaad en foetus op een magische manier te bederven.
- Kunnen heksen door hun toverij mensen in dieren veranderen?
- Heksenvroedvrouwen laten pasgeborenen sterven en offeren ze op aan de demonen.
- Hoe berokkenen heksen schade aan de dieren?

Deze vragen zijn door bovengenoemde auteurs positief beantwoord.

Deel II: Remedies tegen hekserij.

Deel III: De gevolgde procedure tijdens de heksenprocessen.

3.WANNEER EN WAAR GREPEN DE PROCESSEN PLAATS EN HOE ZAT DE PROCEDURE IN ELKAAR?

a. Wanneer.

Het speelde zich hoofdzakelijk af in de periode tussen 1450-1660, de periode waarin de moderne natuurwet[5] is doorbroken. Het was een tijd waar grote wetenschappers hun theorie verkondigen.Geleerden als Jean Bodin, Martin del Rio,…hebben een enorme invloed gehad op de visie over hekserij.

Zo verkondigde Jean Bodin (1530-1596, gerenommeerde jurist, schrijver van "De la République" : met zijn leer van de staatssoevereiniteit was hij de voorloper van het absolutisme, economist en demonoloog) de zeven volgende belangrijkste vrouwelijke gebreken die tot hekserij leiden [6]:

- lichtgelovigheid
- boosaardigheid
- nieuwsgierigheid
- neiging zich gemakkelijk te laten beïnvloeden
- wraaklust
- neiging tot wanhoop
- babbelzucht

In zijn voornaamste werk: "Disquisitiones magicae" (onderzoekingen over magie) is Martin del Rio (°Antwerpen,1505-1551, doctor in de rechten, humanist, theoloog, filosoof) van mening dat "de oorsprong van alle bijgeloof en hekserij te herleiden is tot ongeloof en ketterij".

Het is een actualisering van de procedure en de theorieën uit de Heksenhamer, met andere woorden een handige handleiding voor de heksenjager.[7]

b.Waar.

Het is wel opvallend dat ondanks het sterk katholicisme in Italië en Spanje de vervolgingen op hekserij veel minder waren (ook in Schotland) dan in het Zuiden van Duitsland, het Oosten van Frankrijk, Luxemburg.

In het totaal zijn er ongeveer 100.000 à 150.000 heksenprocessen gevoerd, waarvan de helft van de veroordeelde heksen verbrand zijn en de andere helft zijn vrijgelaten of verbannen.Ze waren vrijgelaten omdat er ofwel geen voldoende bewijzen waren om hen langer vast te houden ofwel hadden ze de tortuur doorstaan.

Wat de Nederlanden betrof, waren er vooral in West - en Oost-Vlaanderen, een stukje van Brabant en van Zeeland en van Noord-Frankrijk heksenvervolgingen.

---

[5] SESAM.Atlas bij de wereldgeschiedenis.
Apeldoorn, Van Walraven, deel 1, pp.259.
Daar in de natuurtoestand een egoïstische oorlog heerst van allen tegen allen, worden de mensen uit zelfbehoud tot een verdrag gedwongen, waarin ze hun natuurrechten onherroepelijk overdragen aan de staat; diens heerschappij wordt daardoor over alle onderdanen absoluut (ondeelbaar, onlosmakelijk) en hij representeert zich het meest volmaakt in één persoon, de koning (absolute monarchie).

[6] VANHEMELRYCK (F),
Het gevecht met de duivel. Heksen in Vlaanderen.
Leuven, Davidsfonds, 2000, pp.240.

[7] VANHEMELRYCK (F),
Het gevecht met de duivel. Heksen in Vlaanderen.
Leuven, Davidsfonds, 2000, pp.47-50.

Samen telden ze 50.000 inwoners.Daarvan zijn er 2.000 mensen opgepakt voor hekserij.In Vlaanderen zelf waren dat 750 personen, waarvan 600 verbrand.
Voor ons gebied is het vanuit Duitsland in Liedekerke begonnen.
Veurne kende wel heksen, Nieuwpoort niet (wel in de 17de eeuw).

Met klem verduidelijkt Prof. Monballyu dat het de schepenen waren die de heksen veroordeelden en niet de kerkelijke rechtspraak, maar de katholieke leef - en gedragsregels hadden wel een enorme invloed in het beoordelen van "hekserij".
Dat maakt net het onderscheid tussen de "heksenlanden" en Spanje, Italië.Want bij die twee laatstgenoemden waren het wel de kerkelijke rechtbanken, namelijk de inquisitie, die niet de hekserij, maar wel de ketterij veroordeelden.
De schepenbank was vaak samengesteld uit zeven schepenen en voorgezeten door een ambtenaar die optrad in naam van de vorst en werd naargelang de streek baljuw, schout, meier,…genoemd.Zijn taak bestond dus onder meer in het opsporen van misdrijven, het dagvaarden van misdadigers en het uitvoeren van vonnissen.Maar daarnaast bestonden er ook een aantal heerlijkheden, vrijheden waar de plaatselijke heer de rechtspraak regelde.Hun verantwoordelijkheid was groot vermits ze af en toe moesten beslissen over een uitspraak betreffende leven of dood van hun burgers.
Niet elke schepen had een opleiding voor rechter gekregen.De gewone dorpeling die deze positie bekleedde putte uit ervaring en kon te rade gaan bij hogere rechters in de steden.In heksenprocessen gold bovendien geen bijzondere of buitengewone rechtspleging, men volgde doorgaans de gewone rechtsgang.
Ook al werd er gewaakt over de procedureregels door geleerde rechters toch kan men zich voorstellen hoe subjectief het er soms aan toe ging in de plaatselijke schepenbanken.[8]

c.Hoe zat de procedure in elkaar?
Hoe werd iemand aangeklaagd?
Hoofdzakelijk baseerde men zich op geruchten, verdachtmakingen, roddels van buren of andere dorpsbewoners.

[8] VANHEMELRYCK (F),
Het gevecht met de duivel. Heksen in Vlaanderen.
Leuven, Davidsfonds, 2000, pp.57-60.

Verder konden sommige vrouwen die roddels en het bespioneren niet meer aan, zodat ze zich spontaan aanboden in de hoop van alle beschuldigingen vrijgepleit te worden indien niemand hen aanklaagde.
Een andere manier van aanklagen was de schriftelijke aanklacht.
Vervolgens was er een algemeen criminaliteitsonderzoek: inwoners van een bepaald rechtsgebied werden opgeroepen om te verklaren welke misdrijven ongestraft waren gebleven.
Ook werd er in bepaalde gevallen beroep gedaan op "heksenkenners".Zij kregen vrijgeleide om schuldigen op te sporen.
Ten slotte werden sommigen vrouwen verklikt door "medeheksen" al dan niet tijdens de martelpraktijken.[9]

Welke procedure werd er gevolgd?
Er waren twee mogelijkheden: - de ordinaire procedure (zoals toegepast in burgerlijke aangelegenheden): de gerechtsofficier formuleerde zijn eis schriftelijk waardoor de verdachte, bijgestaan door een advocaat, kon reageren en repliceren aan de hand van bewijzen.
- de extra – ordinaire procedure: het schriftelijk debat viel geheel of gedeeltelijk weg en de rechten van de verdediging waren zeer beperkt.

Deze laatste procedure werd het meest toegepast in heksenprocessen, omdat daardoor een snelle rechtspleging verzekerd werd.
De procedure bestond uit de volgende stappen:
- het vooronderzoek
- de dagvaarding of aanhouding (de goederen van de verdachte werden in beslag genomen of gebruikt om de proceskosten te betalen)
- de huiszoeking bij de verdachte
- de ondervraging met daarna het recht tot vraag om invrijheidsstelling
- het getuigenverhoor (de keuze van de getuigen was zeer ruim en de getuigenis kon vrijmoedig gebeuren wegens het geheim karakter)
- de verdediging (meestal gebeurde dit niet omwille van de hoog oplopende kosten van advocaat) en de confrontatie
- het afdwingen van een bekentenis door middel van tortuur [10]

Het toepassen van tortuur kon alleen maar krachtens een rechterlijke beslissing en in aanwezigheid van de rechter, op de manier door hem bepaald, en wanneer alle andere middelen geen resultaat hadden opgeleverd. Bij de tortuur moesten ook een gerechtsofficier, schepenen, een chirurgijn en een griffier aanwezig zijn. Hekserij werd immers als een van de afschuwelijkste misdrijven beschouwd en de rechters vreesden dat heksen hun toverkunsten konden aanwenden om de pijniging te doorstaan. Anderzijds geloofden de rechters dat God de onschuldige zou beschermen en haar/hem zou helpen de hevigste pijnen te verdragen; ze meenden ook dat Hij ervoor zou zorgen dat zij het godsoordeel zouden overleven. Als algemene regel gold wel dat door de foltering geen lichamelijk letsel mocht veroorzaakt worden.[11]

---

[9] VANHEMELRYCK (F),
Het gevecht met de duivel. Heksen in Vlaanderen.
Leuven, Davidsfonds, 2000, pp.60-70.

[10] VANHEMELRYCK (F),
Het gevecht met de duivel. Heksen in Vlaanderen.
Leuven, Davidsfonds, 2000, pp.70-82.

[11] VANHEMELRYCK (F),

De rechters waren overtuigd van de duivelse tussenkomsten in de gevangenis en de folterkamer, mede door de bekentenis van de heks.
De folterkamer diende om te laten bekennen wat de verdachten **NIET** gedaan hadden en daarenboven mochten ze niet verminkt worden…

Bijgevolg ontstond er een wisselwerking tussen de demonologische ideeën en de bekentenissen. De ideeën van de demonologen werden door de pijn van de tortuur door de verdachte als waarheid uitgesproken en door de bekentenis van deze laatste werd "de wijsheid" van de demonologen groter en konden ze derhalve nog meer boeken daarover publiceren.

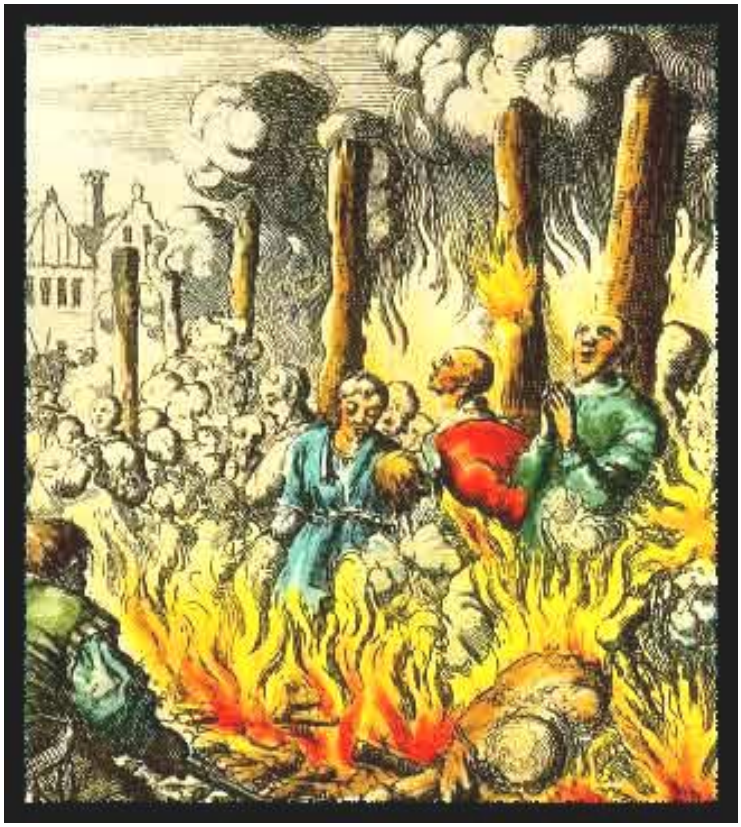

Naast het grondig lichaamsonderzoek naar het duivelsteken was er ook nog de water -en weegproef.
Om het duivelsteken op te sporen werd tijdens het proces het haar van de heks op alle plaatsen geschoren. Ze werd overal geprikt en indien er bloed uitspatte en ze "ai" riep, werd dat aanzien als bewijs dat er geen duivelsmerk aanwezig was. Was het wel aanwezig, dan was dit het begin van de folterpraktijken, want een bekentenis moesten ze hebben.
De redenering bij de waterproef was de volgende: aangezien de heks kon vliegen, was ze lichter dan de andere mensen en kon ze drijven op water. De waterproef werd ook gezien als een zuivering, namelijk het afstoten van de vuile delen.
De weegproef diende om vast te stellen of het gewicht van de verdachte "normaal" was.

Vervolgens besprak Prof. Monballyu nog de volgende folter -en strafpraktijken, waar ik zeker niet verder wil over uitweiden, want ik verafschuw en schaam me nu reeds over wat ik

---

Het gevecht met de duivel. Heksen in Vlaanderen.
Leuven, Davidsfonds, 2000, pp.83.

genoteerd heb, niettegenstaande ik heel goed besef dat folterpraktijken nu nog dagelijks toegepast worden in "onze beschaving": de mensheid…

- het opgieten van water of urine en op de buik duwen tot het eruit spatte;
- de verdachte werd achteraan vastgebonden, opgetrokken tot boven en dan naar beneden neergeploft (deze praktijk was vanuit Italië overgewaaid) of uitgetrokken aan een katrol;
- het toepassen van duimschroeven;
- de verdachte werd in een metalen voorwerp geplaatst en er werd rondom vuur gemaakt, waardoor de persoon als het ware stoomde;
- het aanbrengen van een halsband met ijzeren pinnen, terwijl de verdachte met haar/zijn aars in één punt van de puntstoel geplaatst werd gedurende uren, dagen,…(vanuit Duitsland);
- voor de verbranding, hoe cynisch het ook klinkt, had men veel hout nodig, kostte het dus veel en het nam veel tijd in beslag; de verdachte werd eerst geboeid en dan aan een paal gebonden uit schrik dat de duivel hem/haar kwam halen; hij/zij werd kaalgeschoren en in het vuur gegooid; in de Noordelijke Nederlanden werd de verdachte op een ladder gebonden en zo in het vuur gegooid; een andere gebruikte methode was de verdachte aan een paal binden, buskruit op de borst bevestigen en het doen ontploffen; alsof het nog niet erg genoeg was, werd de verdachte soms "enkel" geroosterd, waardoor het lichaam nog dagen nabrandde en uiteindelijk verpulverde…;
- massaexecuties, soms 100 samen (vanuit Duitsland);
- toen de bevolking het uitschreeuwen van de pijn van de verdachten niet meer kon verdragen, werden de verdachten eerst gewurgd alvorens ze verbrand werden; of ze werden niet meer in het zicht van de "toeschouwers" geplaatst en de verbranding speelde zich in een hutje af;
- tijdens de oudste Vlaamse heksenprocessen werden vooral vrouwen levend begraven: eerst werden ze vast geklopt in de grond zodat ze niet meer konden terugkeren en dan werden ze begraven;
- ze werden ook geradbraakt.

Wie wel geïnteresseerd is in de folterpraktijken van de heksen, kan het altijd lezen in om het even welk boek over heksen.

Soms gingen dorpen failliet, omdat de kosten van een proces enorm waren.Het kon oplopen tot 500 pond per proces. Toen kostte een koe ½ pond en men kreeg gemiddeld 2 pond ter beschikking van de goederen van de verdachte. Heel het dorp moest ervoor opdraaien.Balegem bijvoorbeeld kon dat niet aan en het proces werd overgedragen naar Aalst. In een stad woonden meer rijke mensen, die financieel konden bijdragen.

4.VERKLARINGEN WAAROM ZULKE VERSCHRIKKELIJKE PROCESSEN HEBBEN PLAATS GEHAD.

Hoe is die heksenhetze kunnen uitgroeien tot het verbranden van mensen op een brandstapel?.

a.de demonologische verklaring.

Hier verwijzen we o.a. naar J. Bodin en Martin del Rio, die een eigen, maar negatieve, visie hadden over de duivel en de heks.

b.de romantische verklaring.

De egyptoloog Margaret Murray heeft het over een oeroude godsdienst van vóór de Kelten die door het Kristendom verdrukt werd. Ze geloofde dat er heksen bestaan hadden en beschouwde ze als belijdende en praktiserende priesteressen en gelovigen van een heidense vruchtbaarheidsritus.
Himmler heeft dat ook onderzocht waardoor er jaren nadien geen onderzoek meer naar heksen gevoerd is geweest.

c.de dolle Mina's.
Ze aanschouwden de heksenvervolging (80%vrouwen) als een reactie van mannen tegen vrouwen die vooruitstrevend waren en geneeskunde beoefenden.

d.de sociologische verklaring,namelijk de zondebooktheorie.
We moeten het vanzelfsprekend plaatsen in die tijdsgeest. Het was de opkomst van de boekdrukkunst en net toen verscheen allerlei literatuur over hekserij (ordonnanties, werken van demonologen,…), die zeer negatief benaderd werd.
Bij rampen (pest, mislukte oogsten, oorlog, armoede, hongersnood,…) had men zondebokken nodig waarop opgehoopte spanningen konden afgereageerd worden.Onzekerheid en gemis aan bescherming verwekten angst waardoor mensen allerlei verklaringen zochten voor miseries, frustraties en conflicten. De benadeelden zochten een zondebok voor een verdacht overlijden, een overleden baby, een mislukte oogst, zieke dieren, impotentie, onvruchtbaarheid, betovering van melk, dieren, voedsel,…. Derhalve was het gemakkelijk om de mensen te doen geloven dat het aan de Malleus, de duivel lag en niet aan het toeval. De mensen geraakten er op gefixeerd, wat leidde tot een collectieve angst en vervolgens tot een heksenobsessie.

5.WIE WAREN ZE? WAAROM VAN MEDEMENS TOT MEDEMENS?

Er dient opgemerkt dat het woord "heks" pas in de 19de eeuw gebruikt werd.Het kwam van Duitsland via Luxemburg overgevlogen naar onze streken. Voordien werd ze tovenares genoemd.

"De heks is er opeens; ze heeft geen vader, geen moeder, geen zoon, geen man, geen gezin. Ze is een misbaksel, een gevallen ster, niemand weet waar ze vandaan komt.Lieve hemel, wie durft er bij haar in de buurt te komen? Waar hangt ze rond? Op de onmogelijkste plaatsen, tussen de bramen, op de hei waar doorns en distels elke doorgang versperren. 's Nachts slaapt ze in een oud hunebed. En ook al vindt men haar daar, ze blijft onbereikbaar, omdat iedereen doodsbang voor haar is. Het is alsof ze omgeven is met vuur. Maar niemand gelooft dat echt. Ze is en blijft een vrouw. En zelfs dit afschuwelijke leven appelleert aan haar vrouwelijke spankracht, de elektriciteit van de vrouw.[...][12]

Een afgelijnd portret van de heks kunnen we niet maken. Heksen werden meestal afgeschilderd als arme, oude, zieke, labiele, alleenstaande mensen.

[12] SALLMANN (J.M.),
Heksen en hekserij.
Antwerpen, standaard ontdekkingen, 1991, pp.1, citaat van Jules Michelet in La Sorcière.

Zij bezitten vaak een mondeling overgedragen kennis van praktische geneeskunde. Ze kennen de geheimen waardoor men kan genezen en worden er ook vaak van verdacht recepten te weten om betoveringen uit te voeren.
Beschikbare gegevens om de sociale achtergrond van de heks te kunnen achterhalen vinden we in de procesbundels, waaruit afgeleid kan worden dat het zowel arme als rijke mensen waren. De meerderheid echter was een "tussencategorie"mensen. Ze werden soms gebruikt als politieke afrekening. Sommigen waren asociale mensen, die zich niet hielden aan de sociale codes, die uitkwamen voor hun mening, ruzie maakten.

Rose Vindevogel

Bibliografie.

1. VANHEMELRYCK (F.),
Het gevecht met de duivel. Heksen in Vlaanderen.
Leuven, Davidsfonds, 2000.

2. SALLMANN (J.M.),
Heksen en hekserij.
Antwerpen, standaard ontdekkingen, 1991.

3. AERTS (E.), WYNANTS (M.), e.a.,
Heksen in de Zuidelijke Nederlanden.
Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1989.

Een aanvulling op de staten van goed van Melle en Gontrode (vervolg)

Door Gontran Ervynck

44. SvG die overgheeft Jan van Heesvelde fs. Jan hauder ten sterfhuyse van Jacquemyntien Colbrant fa. Pieters overleden binnen Melle den 29 Maert 1695 hebbende tsaemen gheprocreert twee weesen Jan (5 jr) ende Judocus (2 jr) die ontrent de twee maenden ofte bedt naer de doot van syne moeder is commen te overlyden. Guilliaume Noppe is vooght materneel. Fo. 127vs - 128vs. Actum den 28 July 1695.

45. SvG ten sterfhuyse van Jan Verstraeten overleden binnen Melle den 20 Jan 1695 alwaer hauderigghe bleven is Janneken Marie de Mulder dewelcke tsaemen hebben ghewonnen dry kinderen: Livyne (23 jr), Andries (21 jr) ende Elisabeth (16 jr) van welcke dry weesen Jan Verstraeten fs. Lieven moet wesen vooght paterneel ende Lieven Venneman vooght materneel. Lieven Venneman is s'hauderigghens sone ende sweesen alfven broeder. Fo. 129rt - 131vs. Actum desen 28 July 1695.

46. SvG die overgheeft Elisabeth Geerts fa. Joos hauderigghe ten sterfhuyse van Jan van den Ruyse fs. Pieter overleden binnen Melle den . . . (blanco) meye 1695 sonder tsaemen eenighe lichaemel: hoyrs, dan is tsynen sterfhuyse hoyr bedeghen syne twee kinderen die hy hadde gheprocreert by Janneken Becquaert fa. Danneels met naeme Janneken (13 jr) en Marie (10 jr) waarvan . . . (blanco) Becquaert vooght materneel is. De hauderigghe is nu getrauwt met Jan Meuleman. Fo. 131vs - 133rt. Adriaen Hebbe is staende vooght uyt het Collegie. Actum desen 1 Dec 1695

47. SvG die overgheeft Joosyntjen Gyselynck hauderigghe ten sterfhuyse van Lowys Colman overleden binnen Melle den 21 Nov 1695 dewelcke tsaemen geene kinderen hebben gheprocreert dan alsoo den voors: Lowys Colman voorgaendel: heeft ghetrauwt gheweest met Barbel van de Gugde waervan achtergebleven syn twee kinderen te weten Cathelyne (20 jr) en Jan Colman (15 jr). Voorts heeft desen overledenen nog ghetrauwt gheweest met Pieryntjen Lombaerts waervan achterghelaeten syn vier kinderen te weten Pr., Lieven, Jacquemyntjen ende Janneken Colman alghel: hun selfs man ende vrauw bedeghen by ghetydighe aude ende hauwel: staete wesende soo alghel: erfghenaemen van desen overledenen welcke voors: twee onderjaerighe weesen van eersten(?) bedde is den voorn: Pr. Colman vooght paterneel als wesende alfven broeder ende Pr. Craproen vooght materneel. Fo. 133vs - 135vs. Actum den 15 Dec 1695.

48. SvG ten sterfhuyse van Prn. (Pieternelle ?) Gheerts fa. Jans overleden binnen Melle den . . . (blanco) Nov 1695 welcken overgheeft Henderick Derwed(uwen) hauder ten desen sterfhuyse hebbende tsaemen gheprocreert een weese Cathelyne haudt ontrent . . . (blanco) jaer midtsgrs Jan (11 jr), Janne Marie (9 jr), Isabelle (7 jr) ende Anneken (5 jr) noch vier kinderen sy hadde gheprocreert by wylent Guilliame van de Velde wesende van de eersten bedde. Jan Gheerts fs. Jans is vooght materneel. Fo.135vs - 138rt. Dese overledene was competerende een behuysde hofstede gheleghen binnen Melle ghenaemt den cleenen helsdriesch groot 118 roeden. Actum den 26 Jan 1696.

49. SvG ten sterfhuyse van Jan Garesmet overleden in Octobre 1697 binnen Melle dewelcke achterghelaeten heeft dry kinderen Jan, Margarite ende Joosyntjen Garesmet hunlieden selfs man ende vrauw bedeghen by hauwel: staete. Item noch de vier onderjaerighe weesen achterghelaeten by Livine Garesmet in hauwel: gheweest met Cristoffel Mercie dewelcke formeren eenen vierden staeck waervan uut is gheviert den voorschreven Garesmet materneel (onduidelijke tekst). Fo. 138rt - 139rt. Actum den 9 Dec 1697.

Overghebracht by Jan Garesmet fs. Jans staenden vooght over de weesen Cristoffel Mercie gheprocreert by Livine Garesmet beneffens Lieven Ysebaert ende Jan Dhont respective hoyrs ten sterfhuyse van Jan Garesmet d'haude den 29en Dec 1697.
Een huys ende stede binnen Melle in den Gyselhoek jeghenwoordigh bewoont by Jan Dhondt groot 50 roeden.

50. SvG die overgheeft Janneken Loys hauderigghe ten sterfhuyse van Jan Ghyselinck overleden binnen Melle den 7 Nov 1697 dewelcke noch tweemael heeft ghetrauwt gheweest, eerst met Catthelyne De Backere wanof een kint met naeme Mattheus Ghyselinck syn selfs man bedeghen by hauwel: staete, item noch ghetrauwt gheweest met Pieternelle Verlinden waervan ses kinderen: Jacobus (18 jr), Lenaert (12 jr), Janneken (11 jr) angaende de resterende dry kinderen syn overleden naer de doodt van hunne moeder. Item ende ten lesten heeft desen overledenen noch achterghelaeten een kindt het gonne hy ghewonnen heeft by dese hauderigghe met naeme Gillis (3 jr) van welcke voorschr: dry eerste weesen den apprenten vooght moet wesen Cornelis Verlinden broeder van d'eerste overledene huysvrauwe Mattheus Gyselinck vooght paterneel van alle de voorschreven weesen ende Jan Loys vooght materneel over de leste weese. Fo. 139rt - 141rt. Actum den 19 Dec 1697.
D'helft van een onbehuysde hofstede ligghende binnen Melle an den Elsdriesch groot int gheheel vier dachwant.

51. SvG die overgheeft Jan Gheers hauder ten sterfhuyse van Livine Sterck overleden binnen Melle den 15 Okt 1697 dewelcke achterghelaeten heeft dry kinderen: Pr. (12 jr), Jennemarie (8 jr) ende Jan (3 jr). Marten Coppens is vooght paterneel. Fo. 141rt - 142vs. Actum den 6 Jan 1698.

52. SvG die overgheeft Clara de Poorter hauderigghe ten sterfhuyse van Frans Lammens overleden binnen Melle den 17 Sept 1697 denwelcken voorgaendel: heeft ghetrauwt gheweest met Adrianeken de Mey fa. Gheerts waervan achterghebleven syn vier kinderen: Gheert Lammens (11 jr), Jan (10 jr), Pr. (8 jr) ende Frans (6 jr) wanof Jan de Mey fs. Gheerdt is den apprenten vooght materneel. Voorts heeft desen overledenen by dese hauderigghe noch ghewonnen vier weesen: Jacobus (5 jr), Jan Bapte (3 jr), Pieternelle (2 jr) ende Jacquemyntjen (5 weken) van welcke vier leste weesen is Joos Lammens, sweesens oom paterneel, vooght paterneel ende Pr. Michiel vooght materneel. Fo. 143rt - 147rt. Actum den 26 Febr 1698. Er zijn gronden van erfven binnen Wetteren en Landscauter. Gheert Lammens, vader van desen overledenen, is overleden binnen Wetteren vóór de doot van synen sone ten wiensen sterfhuyse noyt staet van goede en is ghemaeckt.

53. SvG ten sterfhuyse van D'heer Jan van de Vyfver fs. d'heer Jan overleden binnen Melle den 15 Nov 1693 die overgheeft Jo e_Magdalena Vandermaesen hauderigghe ten selven sterfhuyse gheassisteert met d'heer Ferdinand Vandevyvere by Ul: heeren acte van date 19 Dec 1697 alleenel: deelvooght ghecreert over de achterghelaeten weese Paulus Henricus Vandevyvere midts het overlyden van Joannes Ferdinandus synnen broeder naer het overlyden van den voorn: d'heer Jan synnen vader. Fo. 147rt - 150vs.
Overghebracht in de vierschaere van Melle den 17 April 1698.
Er is een contract antenuptiael dd. 13 Juni 1690.
Er is een leen binnen de prochie van Puttem en een ander binnen de prochie van Trinite gheseyt mons de St Hubert in de casselrye van Berghen - *Wellicht bedoelt men hier Mont-St-Aubert nabij Doornik* - en gronden van erfven binnen de prochies van Gentbrugge, Melle (in den Ghendtbrughschen hoeck) en Merelbeke.

54. SvG die overgheeft Joosyntjen D'hondt hauderigghe ten sterfhuyse van Jan de Lathauwer overleden binnen Melle den 29 Sept 1697 dewelcke tsaemen hebben

gheprocreert dry kinderen: Marie (17 jr), Janneken (11 jr) wanof Gillis de Smet is vooght paterneel ende Lieven Dhondt vooght materneel. Fo. 150vs - 152rt.
Ghepresenteert by dhauderigghe ter assistentie van Gillis de Smet deelvooght paterneel ende Adriaen D'hondt als bystaenden vooght over d'hauderigghe den 30 April 1698.

SvG ten sterfhuyse van Joos van Beneden overleden binnen Melle in de maent Juny 1697. Marie Verstighel is hauderigghe ten sterfhuyse, die tsaemen verweckt hebben een kindt met naeme Joos van Beneden wesende ter doodt van synnen vader int lichaem van synne moeder. Lauwereyns van Bockstaele is vooght paterneel; Philips Verstigghel is voogd materneel. Fo. 152vs - 153vs.
Ghepresenteert by d'hauderigghe ter assistentie van Joos van Beneden deelvooght ende Philips Verstiggheld s'hauderigghe bystaenden vooght den 30 April 1698, ter assistentie van Adriaen de Clercq ghesworen prysen.
Er zijn gronden van erfven binnen Melle op den cant van Ghysele.

55. SvG die overgheeft Gillyntjen Vervaet hauderigghe ten sterfhuyse van Jaecques de Schuytere overleden binnen Melle den 2 Ouste 1697 hebbende tsaemen gheprocreert vier kinderen: Lieven (14 jr), Marie (12 jr), Pieter (7 jr) ende Anneken (5 jr) voorts heeft desen overledenen voorgaendel: ghetrauwt gheweest met Gillyntjen van Imschoot waer oock achterghebleven is eene weese met naeme Jan (22 jr) van welcke vyf wesen den aparenten vooght paterneel is Gillis de Smedt ende Joos Vervaet vooght materneel over de leste vier weesen. Fo. 154rt - 155vs.
Overghebroght by d'hauderigghe in persoone ter assistentie van Pr. van Acker Gillis de Smedt Joos Vervaet ende Pr. Verrooten fs. Jooris sweesens soo naerste, als in tweede bedde by den overledenen gheprocreert respective paterneele ende materneele staende als Deelvooghden den 24 July 1698.
Gronden van erfven commende van s'overledenen syde die men noemt syhaudende goedt: (1) een partye bosch binnen Melle ghenaemt Grauwe Gat groot ontrent een haudt alf bunder, belast met een rente van 20 schellynghen gr: tJaers in proffyte van d'hoyrs Gillis Destaegher(?); (2) een alf daghwant landts binnen Melle op Dholfkens Cauter onverdeelt met Guilliaume Ghyselinck
Gronden van erfven met desen overledenen en de d'hauderigghe tsaemen gheconquesteert: (1) een alf ghemet saijlandt binnen Melle op de wevercautere oost Jo^e^ Magdaleene Mattheus suyt dhoyrs van Huyghen de Schuytere commende by coope van Gillis van Imschoot; (2) de dry delen van viere van een partye weede binnen Melle groot ..?.. roeden ghenaemt den cleenen tap noordt de straete oost mynheer Vanderbeken suyd Jo^e^ Anna Mattheus commende by coope van Lieven de Meyere.
Men gheeft te kennen dat de voors: twee gheconquesteerde partyen syn ghecocht voor het hauwel: met dese hauderigghe maer syn int' gheheele betaelt gheworden gheduerende t'hauwel: met dese hauderigghe ende bydien moet ghereckent worden voor gheconquesteert.

56. SvG die overgheeft Janneken Sterck fa. Andries hauderigghe ten sterfhuyse van Jan Ghyselinck fs. Pr. overleden binnen Melle op Ste Mattheus Dagh 1698 dewelcke tsaemen gheene lichaemel: hoyrs hebben achterghelaeten. Den overledenen noch heeft ghetrauwt gheweest met Adriaeneken Verheyden waervan twee kinderen Philips ende Adriaen Gyselinck beede hun selfs bedeghen by hauwel: staete. Dan is den voors: Adriaen Gyselinck overleden dewelcken achterghelaeten heeft dry kinderen gheprocreert by Anne Rossaert: Joanne (11 jr), Adriaen (9 jr) ende Marie (7 jr) van welcke weesen den apprenten staende voogdt moet wesen den voors: Philips Ghyselinck oom van de weesen, ende Marten Coppens als bystaenden vooght over dese hauderigghe. Fo. 156rt - 158vs. Overghebroght den 11 Dec 1698.
Er zijn gronden van erfven binnen Melle op de cleenen elsdriesch.

57. SvG die overgheeft Bertholomeus de Weirdt hauder ten sterfhuyse van Adriaeneken Coene overleden binnen Melle den 12 April 1699 hebbende tsaemen ghewonnen een kindt Joannes Bapte de Weirdt audt 15 maenden. Jan de Coene oom van de overledene is vooght materneel. Fo. 158vs - 160rt. Overghebrocht den 1 July 1699.
Er zijn gronden van erfven binnen Melle en Laarne.

58. SvG die syn maeckende de apparente hoors ende deelghenote(n) ten sterfhuyse van Jaspaert Pauwels overleden binnen Melle den 22 Nov 1698 dewelcken achterghelaeten heeft vyf kinderen met naem Jan, Adriaen, Adriaeneken thuwel: met Andries van Hecke, Cathelyn & Pieternelle Pauwels al hun selfs man ende vrauwe by ghetydighen haude ende hauwel: staete behaudens de voors: pre (Pieternelle ?) oud 21 jr. wanof staenden vooght is den voors: Jan Pauwels. Fo. 160vs - 161rt. 0verghebrocht den 1 July 1699.
Gronden van erfven: een behuysde hofstede met de landen daermede gaende groot thien daght 52 roeden gheleghen binnen Melle daer den overledene in ghestorven is, west den routschen herewegh oost de dreve.

59. Naerderen staet van goede ofte purge die overgheeft Jan Onghenae hauder ten sterfhuyse van Jenne Marie de Vos overleden den 31 Okt 1693 ende dat nopende . . . arl e_onder de rub: van Commer ofte Schulden van achterdeelen ghebleven in souffrance by staete van goede. Fo.161vs - 162vs.
Overghebrocht by den hauder in persoone ter assistentie van Joos Lammens staenden vooght van de weesen Pieter Lammens gheprocreert by Jenne Marie de Vos staende t'eerste bedde den 16 July 1699.

60. SvG die overgheeft Livinus van Wilderoo hauder ten sterfhuyse van Jenne de Vriese overleden binnen Melle den 10 Sept 1699 dewelcke hebben gheprocreert twee kinders: Catharine (4 jr) ende Pauwels (18 md) waervan Pr. de Vriese vooght materneel is. Fo.162vs - 164vs.

61. SvG ten sterfhuyse van Pr. Peteghem overleden binnen Melle den 23 April 1699 waervan hauderigghe is Marie Stalpaert hebbende tsaemen ghewonnen dry kinderen: Joos (6 jr), Adriaeneken (3 jr) ende Livine (3 md) Van Peteghem wanof Jan vanderst(r)aeten staenden vooght paterneel moet wesen, ende Lieven Dregghe vooght materneel. Fo.165rt - 166vs. Ghepresenteert in vierschaere den 22 Okt 1699.
Gronden van erfven: een hofstede daer desen overledenen in ghestorven is commende uut den hoofde van Elisabeth Lammens s'overledenen moeder.

62. SvG ten sterfhuyse van Pr. Verrooten fs. Jooris wel(cken) Jooris sone was van Passchier, overleden binnen Melle den 17 Febr 1700 alwaer hauderigghe ghebleven is Marie van Imschoot welcke gheen lichaemel: hoyrs heeft achterghelaeten, soo dat alhier hoyrs syn van de vaderlycke syde de dry kinderen van Jan van Overtvelt tot Caparyck ghewonnen by wylent Pauwelyne Meynaert fs. Lieven gheprocreert by Janneken Leyman die doghter was van Matthys Feyman - *Dit moet een verkeerde lezing zijn van "Leyman"* - & Clara Vanderrooten fa. Passchier te weten Lieven (17 jr), Joos (13 jr) ende Pieternelle (11 jr) & van de moederlycke syde Jan de Smedt tot Gondtrode fs. Lieven die sone was van Jan wel(cken) de Smedt van gheheelen bedde moeder van desen overledenen ende alsoo over d'helft van de selve moederl: syde eenen heelen staeck alleen & nogh eenen vierden staeck in de wederhelft beneffens de volghende dry staecken te weten Guilliame Nope binnen Gondtrode fs. Lieven die kindt was van Jacquemyne de Smedt alfve suster van s'overledenens moeder, Jan van Eesvelde onderjarighe weese binnen Ghendbrugghe fs. Jan ghewonnen by Jacquemyne Colbrandt wiens moeder was Marie Noppe die oock doghter was van de voornoemde Jacquemyne de Smedt alf suster van s'overledenen moeder, Jaecques Praet fs. Lieven onderjarighe weese ghewonnen by

Elisabeth Noppe overleden binnen dese prochie die doghter was van Guillaume Noppe die sone was het voorn: Jaecquemyntjen de Smedt ende alsoo alle dry oock eenen vierden staeck Daervan vooght is den voorn: Guilliame Noppe tot Rode, voorts Jenne(?) Speeckaert wed e_ Jan Stalpaert & Jan Coolens in hauwel: hebbende Marie Teerlinck beede doghters van Livine Paus wiens moeder was Clara de Smedt oock alfve suster van s'overledenen moeder ende alsoo oock eenen vierden staeck beede insetenen deser prochie. Eyndelynghe Joanna Catharine Verscheueren onderjarighe weese tot Ghendt doghter van Anna de Cock wiens moeder was Livine de Smedt die oock doghter was van Simoen alfven broeder van s'overledenens moeder oock eenen vierden staeck van d'helft . . . (?) moederl: syde, waervan vooght is Jan de Smedt. Fo. 166vs - 171rt. Actum den 22 April 1700.

Gronden van erfven:

Eerste Cappl^{e}; erfgoederen commende van s'overledenen vaderl: syde syn ghesuccedeert aen de voors: dry weesen van Pauwelyne Meynaert :
--- D'helft deurgaende van vyf daght 60 roeden bosch ghenaempt Ste Amants heye binnen dese prochie abouterende oost Jo r_Frans Triest suydt de straete west Jo e_Meynaert & noort de prochie van Merelbeke wanof de wederhelft voorgaendel: an de voorn: dry weesen compiteert
--- Item het vierde van twee ghemeten landts wanof de dry andere deelen oock compiteren an de voorn: weesen abouterende oost & suydt de straete noordt ende west den lindebosch
--- Het derde van de behuysde hofstede daer den overledenen uut ghestorven is binnen dese prochie by den helsdriesch oost de straete noordt Marten Coppens groot een ghemet wanof de twee andere deelen moet ghedeelt worden oock een derde by de voorn: dry weesen het resterende derde by de hoyrs van de moederlycke syde als deselve twee deelen by s'overledenens vader gheconquesteert by uutgrootynghe

Tweede Cappl^{e}; erfgoederen commende van s'overledenen moeders syde boven t'derde van de stede by het 1e Capple gheroert die syn ghesuccedeert op de hoyrs commende uut dien hoofde in t'proemium deser
--- Alvooren 28 roeden mersch binnen Gondrode wesende leen releverende van het leenhof van (den) Abeele abouterende noordt den waterloop suyt oost de wed^{e} Jan Venneman west desen leenhauder wel(ck) leen ter exclusie van de hoyrs is ghesuccedeert aen Jan de Smedt fs. Lieven Dus xxviij R
--- Er zijn nog twee partyen in de Calverhaeghe binnen Melle

Derde Cappl^{e}; van den grondt die den overledenen hadde ghedeelt van de kinderen van wylent Jan Vanderrooten ende die den selven Jan hadde gheconquesteert ergo alhier tusschen d'hoors van den overledenen van de vaderl: & moederl: syde ghedeeligh wesende een partye saylandt gheleghen binnen dese prochie aen Schaubosch

63. SvG ten sterfhuyse van Marie de Mol overleden binnen Melle den 18 Febr 1700 alwaer hauder bleven is Joos Lammens dewelcke hebben tsaemen ghewonnen vier kinderen: Geert (14 jr), Jenne Marie (12 jr), Jacquelyne (5 jr) ende Marie Claere (2 jr). Andries de Mol is vooght materneel. Fo. 171rt - 172vs. Actum den 22 April 1700.

64. SvG ten sterfhuyse van Joosyntjen Venneman fa. Jans alwaer hauder is Jan de Wilde fs. Jans, ende heeft d'overledene achterghelaeten Pr. Haeck (6 jr) by haer ghewonnen in eerste hauwelyck met Jan Haeck, midtsgrs in hauwelyck met desen haudere Jan de Wilde (5 jr) ende Pauwels de Wilde (2 jr en half). Judocus Venneman fs. Jan is staende vooght van de weese Pr. Haeck ende deelvooght van de weesen Jan ende Pauwels de Wilde. Fo.172vs - 176rt. Overghebracht den 27 Maerte 1700.
Den hauder heeft te kennen dat mits de renunchiatie ten sterfhuyse van Jan Haeck ghedaen by de respect: vooghden van de weesen Joosynten Dhaese Joosyntjen de Smedt

ende degonne by den selven Haeck gheprocureert in derden bedde by d'overledene deselve ten voors: sterfhuyse is ghebleven in baeten ende commeren ende dat alsoo d'erfgronden commende van de syde van den selven Jan Haeck midts den commer is betaelt staende dit hauwel: met ghemeene baete alhier eensweeghs schuldich syn ghebraght te worden als conquesten ghemeene tusschen desen haudere ende de voorseyde weesen
Bydien wordt alhier voor ghemeene erfgront ghebraght dhelft van een partye leen groot een bunder gheleghen binnen Ghendbrugghe daermen t'noemt cleyn conincxdoncq ende van desselfs heerelyckhede ghehauden dies de wederhelft compiteert an de weesen van het voorn: Joosyntjen de Smedt Dies de deurgaende helft van het selve leen alhier par Memorie
Het deurgaende vierde van een partye landts wesende erfve ghelegen binnen Melle op den cleenen elsdriesch ontrent een bunder jeghenwoordigh in pachte ghebruyckt by Jan van Imschoot ten pryse van 15 guldens sjaers waerinne tot ghel: vierde respectivelyck syn gherekent de weese Jan de Smedt de weese Pr. Haeck ende de weese van Jacobus de Mey Dus alhier tselve deurgaende vierde par Memorie
Item is den hauder beneffens syne weesen uutten hoofde alsvooren ghereghtight in d'helft van een alf dachwant midtsgrs tot de wederhelft by contracte angegaen met Pr. de Smedt vooght materneel over de weese Joosyntjen de Smedt gheapprobeert by burgmre ende schepenen van Melle tselv: alf daghtwant ghelegen binnen Ghendbrugghe op d'acht bundere ghenaemt cleyn conincxdoncq Dus Memorie
Item is den hauder beneffens de voorn: synne weesen nogh ghereghtight in d'helft van een dachwant ghelegen op de acht bunderen danof de wederhelft compiteert Catharine Haeck Dus Memorie.

65. SvG ten sterfhuyse van Lieven van Truyen overleden binnen Melle den 20 Juny 1699 wanof hauderigghe is Marie Calle hebbende tsamen gheprocreert vier kinderen: Gillis (12 jr), Philipe (8 jr), Martyntjen (3 jr en half) ende Catharine (7 md) van welcke weesen gheene vrienden te bevinden syn welcke gheobligiert syn de vooghdye te anveirden. Fo. 176rt - 177rt. Overghebrocht by d'hauderigghe gheassisteert met Rombaut Aelbroeck gheswornen prysen den 19 Meye 1700.
Den overledenen met d'hauderigghe hebben in cheynse anveirt een partye landts groot ontrent dry dachwant compiterende mynheer Dubois in den hautbriel tot Ghendt voor den tyt van zes(?) Jaeren het eerste begost 1690.

66. SvG die overgheeft Janneken Speeckaert hauder (sic) ten sterfhuyse van Jan Stalpaert overleden binnen Melle den 22 Febr 1700 hebbende tsaemen gheprocreert een kint met naeme Charel audt 15 Jaer. Gillis Stalpaert is vooght paterneel en Jan Coolens is vooght materneel. Fo. 177vs - 179rt. Overghebrocht dan 19 Meye 1700.
Gronden van erfven: een hofstede daerin d'overledenen ghestorven is, ghecocht van Lieven de Pauw staende het huwelyck met dhauderigghe.

67. SvG die overgheeft Frans Heyman hauder ten sterfhuyse van Anneken Willems overleden binnen Melle den . . . (blanco) April 1700 hebbende tsaemen gheprocreert een weese met naeme Frans audt ontrent de 17 jaeren. Lieven Coene is vooght materneel. Fo. 179rt - 181vs. Overghebrocht by den hauder ter assistentie van Lieven de Coen vooght materneel en van Franchoys de Reuse als pryser, den 9 Juny 1700.
Gronden van erfven gheconquesteert gheduerende het hauwelyck: een hofstedeken binnen Melle daer den overledenen uut ghestorven is groot ontrent 25 roeden met het waeterstraetjen loopende naer de Schelde noort mynheer Belleman.

68. SvG ten sterfhuyse van Adriaeneken Everaert overleden binnen Melle den 6 Nov 1700, hauder is Pr. van Imschoot, dewelcke tsaemen hebben ghewonnen vyf kinderen: P wel (Pauwel) (17 jr), Janneken (16 jr), Gillis (13 jr), Marie (11 jr) ende Jacobus (9 jr). Pr. Everaert, broeder van den overledene, is deelvooght. Fo. 181vs - 183vs. Overghebrocht den 10 Febr 1701.

Conquesten by den hauder ende dese overledene binnen hauwel: ghedaen waerinne de weesen compiteren de deurgaende helft met den last van s'hauders bladt van bylevynghe naer costume
--- Alvooren een huys schuere ende stallen met de landen daermede gaende gheleghen binnen Melle groot een haudt bundere west den greffier Vandervennet suydt de straete oost de weduwe van den commys Jan Vanderbeken vercreghen by coope van Judocus Goedtghebeure met dese twee naervolghende partyen voor de somme van 100 ponden groon: vlaems volghens de constitutiebrief danof synde ghepast: voor de wethaude(rs) van Melle den 26 January 1688
Dus Memorie
--- Nog een daght landts binnen Melle op Pethens cauter west d'hoyrs Jaecques Luytens oost Franchoys de Schuyter met syne medehoyrs Dus Memorie
--- Item nogh vyf daght: 33 roedeen landts binnen Melle op de voorn: cauter suyt west het voors: Daght: oost den heere van Biese noordt de wed. van den voorn: Vanderbeken by coope ende voor de somme hiervooren oock Memorie
--- Ten lesten een daght: 30 roeden landts gheleghen binnen Melle abouterende oost Jaecques Roggheman west den sutterbosch, commende by coope van Marten Hugters volghens erfbrief Memorie
Jan van Imschoot stelt zich seker ende borghe over Pr. van Imschoot synen vader & dat ten effecte van by den selven Pr. van Imschoot uut craghte van de staende vooghdye te nemen d'administratie van de goederen de weesen synne broeders & susters.

69. Rekenynghe die overgheeft Jacobus Praet in hauwel: met de wed. van Jan Ghyselinck fs. Frans over d'administratie by den voors: Gyselinck in syn leven ghenomen als vooght over de weesen Jooris Janssens ghecreert by Joosyntjen Gyselinck beede overleden binnen Melle. Fo. 183vs - 184rt.

70. Rekenynghe die is doende Rombaut van Aelbroeck als daertoe ghepraemt synde by Pr. D'heynaert vooght over de weesen Gillis Haek. Het betreft den ontfanck van den coop van een peirdt ende kerre van Gheert de Smet thauwel: hebbende ghehadt sweesen moeder. Fo. 184vs - 185rt. Actum den 14 Meye 1699.

71. Liquidatie van de weesepennynghen die Joos Vlaeminck in hauwel: synde met Clara de Poortere wed. van Frans Lammens, schuldigh is aen de vier weesen van den voors: Lammens die hy ghewonnen heeft by Adriaeneken de Mey wanof Joos Lammens is vooght paterneel ende Jan de Mey vooght materneel. Fo. 185vs - 186vs.

72. Rekenynghe die overgheeft Pr. de Smedt fs. Gillis tot Oordeghem over alsulcke administratie als hy heeft ghehadt in qualiteyt van vooght materneel over de weesen achterghelaeten by Joosyntjen de Smedt syne suster was ende verweckt in hauwel: met Jan Haeck, overleden binnen Melle den 11 Nov 1694. Fo. 186vs - 190vs. Actum den 1 July 1699.

73. Rekenynghe die overgheeft Joos Lammens als vooght over de weesen achterghelaeten by Pr. Lammens fs. Gheert die hy ghewonnen hadde met Jenne Marie de Vos deselve voogdye by den doender anveirt ende gesuccedeert met het overlyden van de voorn: Gheerard Lammens s'weesens grootvader. Fo. 190vs - 194rt.
Ghepresenteert by den doender aen Denys Lammens fs. Gheeraerd & Joos Vlaeminck ghetrauwt met de wed^{e} Frans Lammens den 16 July 1699.

74. Rekenynghe die overgheeft Jan de Mey fs. Gheeraert van syne administratie die hy gheduerende synne voogdye heeft ghehadt over de vier weesen achterghelaeten by Franchoys Lammens die hy ghewonnen heeft by Adriaene de Mey oock fa. Gheeraert wanof een van deselve weesen is overleden den 16 Nov 1700 met naeme Jan. Fo. 194rt - 195vs.
Actum den 23 Febr 1701.

75. Liquidatie ende overeencomynghe tusschen Marie van Imschoot wed. van Pr. van Rooten fs. Jooris ter assistentie van Gheert de Wilde haeren jeghenwordighen man ter eender syde ende D'hoyrs van den selven Verrooten breeder ghedenomeert int prohemium van den staet van goede tsynnen sterfhuyse ghemaeckt ende alhier ghepasseert den 22 April 1700, ter andere. Fo. 195vs - 199rt.
Overghebraght by Geert de Wilde in hauwel: met Marie van Imschoot wed. van Pieter Verrooten fs. Jooris midtsgrs by Jan van Overt'veldt.

76. Rekenynghe die overgheeft Jacques Praet fs. Stevens(?) in hauwel: met Janneken Loys wed. van Jan Gyselinck fs. Frans ter causen van d'openstaende memorie by staete van goede ten sterfhuyse van den selven Jan Gyselinck overghebraght den 19 Dec 1697 midtsgrs d'angegaen accorden. Fo. 199rt - 201rt.
Ghepresenteert by den doender ter assistentie van Mattheus Gyselinck fs. Frans den 4 Meye 1701.

INDEX DER FAMILIENAMEN

Anno, 43

Backe, 1
Baudewyn, 32
Bauwens, 29
Belleman, 68
Bequaert, 46
Biese, heer van, 69
Bliecks, 37

Bockstaele, 55
Bracke, 25, 42

Calle, 66
Cedan, zie Sedan
Coene, 58, 68
Colbrandt, 44, 63
Colman, 47
Coolens, 11, 29, 63, 67
Coorde, 23
Coppens, 51, 57, 63
Craproen, 47

D'heynaert, 71
De Backer, 9, 43, 50
De Beer, 3, 34
De Bielde, 33
De Boen, 32
De Clercq, 21, 29, 55
De Cock, 63
De Craker, 16
De Lathauwer, 23, 54
De Mey, 6, 26, 52, 65, 72, 75
De Meyere, 56
De Mol, 36, 64
De Mulder, 45
De Nesel, 34
De Pauw, 67
De Poorter, 52, 72
De Reuse, 12, 22
De Reuse, pryser, 68
De Ridder, 3, 34
De Roo, 18
De Roose, 27
De Schuyter, 2, 19, 56, 69
De Smet, 11, 12, 13, 14, 17, 26, 30, 40, 54, 56, 63, 65, 71, 73
De Staegher, 56
De Vos, 4, 22, 28, 33, 35, 41, 60, 74
De Vriese, 61
De Weerdt, 19
De Weirdt, 58
De Welde, 33
De Wilde, 2, 5, 65, 76
Deleyn, 12
Derweduwen, 48
Dhaese, 17, 26, 65
Dhauwe, 27
Dhondt, 39, 49, 54
Dieraert, meyer, 15
Diereck, 1
Dregghe, 62
Dubois, 66

Everaert, 69

Feyman, zie Leyman

Garesmet, 37, 49
Geeraert, 15

Geerts, 10, 27, 46, 48, 51
Goedtghebeure, 69
Gyselinck, 9, 18, 28, 47, 50, 56, 57, 70, 77

Haeck, 8, 13, 14, 17, 26, 65, 71, 73
Hauman, 18
Hebbe, 46
Hebbelinck, 16
Heyman, 20, 38, 68
Hugters, 69
Hulstaert, 25, 42

Janssens, 28, 29, 70

Keghels, 43

Lammens, 4, 6, 22, 35, 41, 52, 60, 62, 64, 72, 74, 75
Leus, 21
Leyman, 63
Lombaerts, 47
Loys, 50, 77
Luytens, 69

Maelge, 7
Mattheus, 56
Mercie, 37, 49
Merelaens, 7
Meuleman, 46
Meuleman, meyer, 13
Meulemeester, 43
Meynaert, 2, 14, 34, 63
Michiels, 29, 52

Noppe, 12, 13, 44, 63

Onghenae, 22, 41, 60

Paus, 63
Pauwels, 12, 16, 59
Penninck, 37
Praet, 12, 63, 70, 77

Raes, 15, 43
Raverycx, 43
Rode, 63
Rodriegus, 8
Roels, 10
Roggheman, 69
Rossaert, 57

Saey, 13, 14
Schatteman, 30
Schoot, 24
Sedan, 24
Speeckaert, 63, 67
Spelman, 23
Staelhaert, 12
Stalpaert, 62, 63, 67
Sterck, 51, 57

Teerlinck, 63
Triest, 63

Van Acker, 56
Van Aelbrouck, 12, 22, 71
Van Aelbrouck, costumier, 43
Van Aelbrouck, pryser, 36, 66
Van Beneden, 21, 55
Van Bever, 21
Van Boxstaele, 39
Van Daele, 7
Van de Gugde, 47
Van de Putte, 11, 13
Van de Sande, 40
Van de Sompel, 15
Van de Velde, 10, 24, 48
Van de Vyver, 19, 53
Van de Walle, 43
Van den Bossche, 24
Van den Broucke, 27
Van den Hove, 20, 25, 38, 42
Van den Ruyse, 46
Van der Beken, 56, 69
Van der Beken, commys, 69
Van der Maesen, 53
Van der Rooten, zie Verrooten
Van der Straeten, 62
Van der Vennet, greffier, 69
Van Durme, 2, 5
Van Gansberghe, 8
Van Gheet, 33
Van Hecke, 3, 34, 36, 59
Van Heesvelde, 44, 63
Van Hemschoot, 31
Van Imschoot, 31, 56, 63, 65, 69, 76
Van Kerschaever, 23
Van Leuven, 18
Van Menschbrugghe, 40
Van Overtvelt, 63, 76
Van Peteghem, 62
Van Ronse, 32
Van Snaeye, 21
Van Truyen, 66
Van Wilderoo, 61
Venneman, 19, 26, 32, 39, 45, 63, 65
Verbrugghen, 47
Vercruysen, 26, 46
Verget, 33
Verhamme, 25, 42

Verheyden, 57
Verhoven, 12
Verlinden, 9, 50
Vermere, 1
Verrooten, 12, 33, 56, 63, 76
Verschueren, 12, 63
Versluys, 31
Versnoyen, 21
Versnyckt, 28
Verstichel, 55
Verstraeten, 45
Vervaet, 56
Vlaeminck, 72, 74

Wante, 13, 14
Willems, 68

Ysebaert, 49

INDEX DER TOPONIEMEN andere dan "Melle"

Abeele, leenhof van den, 63
Acht Bunders, 17, 65

Barbulmeulen, 23
Bergen, 27
Burstbeque, 43

Calverhaeghe, 63
Caparyck, 63
Cleenen Elsdries, 18, 48, 57, 65
Cleenen Tap, 56
Cleyn Conincxdoncq, 65

De Roose, herberg, 15
Destelacker, 28
Dholfkens Cauter, 56
Dreve (de), 59

Elsdries, 39, 50, 63

Galemaerde, 27
Gent, 63, 66
Gentbrugge, 14, 17, 26, 40, 53, 63, 65
Ghendtbrughschen hoeck, 53
Gijzenzele, 55
Gontrode, 12, 24, 29, 63
Grauwe Gat, 56
Gyseele, 39
Gyselhoek, 49

Hautbriel, 66
Heirweg, 19, 43

Kerk van Melle, 19, 43

Laarne, 58
Landscauter, 52
Lemberge, 29
Lindebosch, 63

Merelbeke, 53, 63
Mons-de-St-Hubert, 53
Mont-St-Aubert, 53

Oordegem, 73
Oostakker, 6

Pethens cauter, 69
Puttem, 53

Rotschen heirweg, 16, 59

Schaubosch, 63
Schelde, 19, 68
Ste Amants heye, 63
Straete (de), 63
Sutterbosch, 69

Ter Hoyen, 16
Trinit'e, 53

Waterloop (de), 63
Waterstraetjen, 68
Wetteren, 4, 6, 29, 35, 52
Wevercauter, 56

Openbare verlichting te Balegem

Sinds een wet van 1790 zijn de gemeenten verplicht verlichting langs de wegen aan te brengen[1].
Hiermee beoogde men de veiligheid op straat te verhogen.
In 1806 kregen de burgemeesters van de prefect de opdracht er voor te zorgen dat boven de deur van iedere herberg een lantaarn werd geplaatst.
Na zonsondergang moest de herbergier die aansteken. [2]
Echte belangstelling voor de openbare verlichting kwam er pas met de komst van de auto in de 19e eeuw.
De automobiel was slecht verlicht en dit nieuw en snel vervoermiddel maakte toen al onze wegen onveilig.

Balegem dorp met o.m. het gemeentehuis rechts boven naar een tekening van A.Heins

August Bouters Lantaarnaansteker te Balegem

Einde 19e eeuw werden in het dorp nieuwe lantaarns geplaatst.
In 1893 kreeg het college van de gemeenteraad de opdracht het onderhoud en het aansteken van de nieuw geplaatste lantaarns te verpachten.[3]
Het verslag van de gemeenteraad van 23.12.1896 geeft ons een idee over welke taken aan de lantaarnaansteker werden opgelegd.[4]

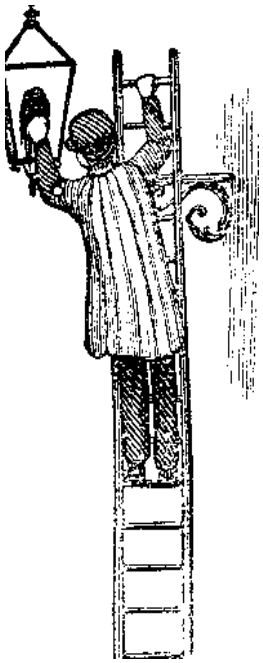

- *"De pacht werd voor een jaar en per lantaarn toegewezen.*
- *De pachter neemt de kosten voor het leveren van de olie, en mogelijks braak van quinquetglazen ten zijne laste.*
- *De lantaarns moesten worden aangestoken van 1 oktober tot 31 maart met uitzondering van de dagen waarop de maan scheen. Indien de maneschijn de gehele nacht niet plaats had dan moesten tijdens de donkere uren de lantaarns aangestoken worden.*
- *Bij het overlijden van de pachter was de familie niet verplicht de taak over te nemen.*
- *Nieuw bijgeplaatste lantaarns diende de pachter mee te onderhouden en onder dezelfde voorwaarden aan te steken.*
- *Indien de pachter zijn verplichting niet nakwam, de lantaarns slecht onderhield, dan had het gemeentebestuur het recht het tegoed niet uit te betalen. Ze hadden het recht de pachter te ontslaan."*

Op 30.12.1896 had de aanbesteding plaats
Drie personen uit de gemeente deden een prijsaanbod: Felix Van Havermaete, August Bouters en Victor Neerincks. Elk deed een bod van 15fr. per lantaarn.
Na een nieuw bod te hebben gedaan werd de pacht toegewezen aan August Bouters voor 12,5fr per lantaarn. Felix Van Havermaete had zijn bod op 13,5fr gebracht.[5]

In 1898 werden een aantal lantaarns bij geplaatst nl. aan de oude "bareel" bij de Waele, ter hoogte van de Pastorijberg en aan woning van Leo Helleputtens.
Andere kregen een nieuwe bestemming namelijk de lantaarn aan het huis van Benoit Dobbelaere en aan het huis van Felix Van Havermaete.[6]

Elektrische verlichting

De komst van de elektriciteit bracht ook in het verlichten van straten verandering aan. Kort na de eerste wereldoorlog startten te Balegem de onderhandelingen om op de gemeente een elektriciteitsnet aan te leggen. Men heeft op deze nieuwe energiebron moeten wachten tot 1925.[7] (zie tijdschrift Land van Rode nr. 118)

Elektrische openbare verlichting was er reeds in 1920! .

De mulder Germain De Coene produceerde met zijn gasturbine als eerste te Balegem elektriciteit. De mulderstiel had hij van vader Francies geleerd. Vader was destijds molenaar op de Guillotine molen in de Molenstraat.

In 1921 verhuisde Germain van het dorp naar het Binnenveld (Gootje). Van Van De Nutte Van Heddegem Camille kocht Germain een perceel grond waarop hij een woning met maalderij bouwde (sectie B 1233 art 2245).[8]

De Coene Germain

(Foto verz. R. De Coene Balegem)

Germain De Coene werd te Oosterzele geboren op 20.3.1885 als zoon van Francies De Coene en van Marie Leonie Gaublomme.
Op 26.8.1908 huwde Germain te Balegem Julette Christina Leyman.
Zij was de dochter van Angelus Leyman en van Victoria Philomena Van Huffel.

Zij hadden 3 kinderen: Gerard, Arthur, en Ginon. Gerard De Coene zag te Balegem het levenslicht op 4.07.1909.
Arthur Gentil De Coene, mulder, werd te Balegem geboren op 21.05.1913. Genon was postbode en werd te Balegem geboren op 13.06.1926. Genon huwde met Dobbelaere Emilienne.[9]

De nieuwe graanmolen van Germain werd met een gasturbine aangedreven.
Ward (Edouard) uit Gent contracteerde Germain om de gasmolen te gebruiken om er een dynamo mee aan te drijven.
De hiermee geproduceerde elektrische energie werd gebruikt voor het aansteken van de eerste elektrische openbare verlichting op de gemeente.

Op eigen kosten werd een luchtlijn aangelegd en werden elektrische lampen aangestoken op het Gootje, de Dorpsstraat tot voorbij de kerk en de Stationsstraat.

Wie als particulier op het net wilde aansluiten kon dat en betaalde hiervoor een vergoeding per aangesloten lamp.[10]

Elke avond, tot middernacht, hield Germain de geleverde energie onder controle en regelde hij de gelijkspanning bij naarmate de belasting op het net wisselde.

Als blikvanger had Germain aan de gevel van de maalderij een lamp geïnstalleerd met een vermogen van 500 W.[11]

Door de aanleg van een elektriciteitsnet door CEF in 1924 kwam hieraan een einde.[12]

De Maalderij van Germain De Coene
(Foto verz. R. De Coene Balegem)

De motor die de generator aandreef werd bij de Kortrijkse constructeur La Fourmi gebouwd en had als handels merk de mier, symbool van vlijt.
De zuigerdiameter van de gasmotor bedroeg 350mm en het vliegwiel had een diameter van 4,5m.[13]

Het "huis van commerche" gasthof Ganzenhof

Germain, Germain, de boel gaat ontploffen!

Op de koer van het gasthof "het Ganzenhof" was de luchtlijn afgebroken.
Om elk gevaar te vermijden, werd geprobeerd met behulp van een houten stok de luchtlijn uit de mestpoel te halen. Het gebeuren ging gepaard met het nodige gekletter en vuurwer.
Alles was onder spanning blijven staan, en aangepaste zekeringen die het net beveiligden waren er vermoedelijk niet.[14]

Lucien De Smet

---

[1] Noël Kerckhaert en Dirk De Vleeschouwer Het Nieuwe licht
[2] Noël Kerckhaert en Dirk De Vleeschouwer Het Nieuwe licht
[3] GAO Balegem Register schepencollege
[4] GAO Balegem Register gemeenteraad
[5] GAO Balegem Register gemeenteraad
[6] GAO Balegem Register gemeenteraad
[7] Noël Kerckhaert en Dirk De Vleeschouwer Het Nieuwe licht
[8] Register van het kadaster
[9] Medegedeeld door R. De Coene Balegem
[10] Meegedeeld Gentiel De Coene Balegem
[11] Meegedeeld door R. De Coene Balegem
[12] Noël Kerckhaert en Dirk De Vleeschouwer Het Nieuwe licht
[13] Meegedeeld door R. De Coene Balegem.
[14] Meegedeeld door R. De Coene Balegem

Een soldatenbrief uit de tijd van Napoleon

Rond 1800 zijn de Fransen begonnen met het oproepen van jonge mensen van 20 jaar ('conscription' maar ook réquisition: niet alleen jonge mensen doch ook goederen, paarden), zowel Vlamingen als Walen. Zij werden gestuurd doorheen Europa, behalve Rusland, en zelfs naar de eilanden in Midden-Amerika. Er zijn brieven teruggevonden uit al die landen.
De Vlamingen hadden nooit hun geboortestreek verlaten en hadden heimwee. Die brieven hielpen hen om contact met het thuisfront te bewaren. Zo zijn er ongeveer 100 brieven bewaard uit Oost-Vlaanderen.
Als een oudere broer reeds in het leger was, kon zijn jongere broer vrijstelling krijgen door die brieven. Die broer was echter niet definitief vrijgesteld maar kon als laatste toch opgeroepen worden.
De soldatenbrieven worden bewaard in 1) het privé-archief van de familie 2) het modern archief van een gemeente 3) het fonds Scheldedepartement (R.A.G.) waarin duizenden brieven bewaard worden uit Vlaanderen.
Wat staat er zoal in die brieven?
a) De taal: de brieven waren geschreven in Vlaams dialect, soms met gebrekkige zinsbouw. Soms ook werden de brieven geschreven door een andere persoon. Het Frans werd gebruikt door de officieren uit de betere stand, de ambtenaren bij het Franse régime. De omslag met het adres was ook in het Frans.
b) Vermits de brieven in het Vlaams waren, waren ze niet te controleren hoewel de soldaten niet vleiend over de Fransen schreven.
c) Vooral de geldnood komt dikwijls voor: de soldaten hadden een veel te lage soldij en als ze in het buitenland gekazerneerd waren kwam hun soldij met maanden achterstal. De prijs voor kledij, uitrusting en wapens werden afgehouden van hun soldij of van de sommen geld die hun familie hen opstuurde. De soldaten vroegen soms méér dan 1 maandloon aan hun familie. Het geld werd niet in contanten opgestuurd maar met een wissel ('reconnaissante'): de ouders stortten het geld bij de post, het papier werd opgestuurd naar de post in het buitenland.
d) De brieven zijn een certificaat dat een soldaat op een bepaalde plaats in een bepaalde tijd aanwezig was. De brieven dienden ook als vrijstelling voor een jongere broer. Het gold slechts voor één broer en was maar 3 maanden geldig.
e) De familie kreeg soms een brief van een soldaat die vertelde dat er een jongen van het dorp overleden was.
f) De brieven getuigen van slachtpartijen tijdens de strijd onder soldaten van beide kampen en geven de afschuw van de oorlog weer.
g) De religieuze overtuiging van de soldaten was heel belangrijk en veel brieven werden geschreven op kerkelijke feestdagen.
De toestanden in het leger waren zeer erg: wormen, gebrek aan eten, luizen, ratten, ziekten, zodat de soldaten soms diep in de put zaten maar toch was er samenhorigheid, mede dankzij de steun van hun familie. Het alcoholisme werd een sterk verspreid fenomeen in het Franse leger.
De zieken in de ziekenhuizen werden niet beter behandeld: zij kregen veel te weinig eten (te weinig om te leven maar te veel om dood te gaan). De zieken moesten hun eten daar kopen, er was weinig of geen hygiëne en diefstal vierde hoogtij. Enorm veel Franse en Vlaamse soldaten zijn bezweken door ziekte.
Het verblijf in het buitenland had ook zijn positieve kanten: zo getuigde een soldaat dat hij in Rome de Sint-Pieterskerk had bezocht.
De dienstplicht bedroeg 5 jaar in vredestijd. In oorlogstijd was hij onbeperkt. Bij ernstige kwetsuur mocht de soldaat naar huis (congé de réforme).

Vanaf 1813, na de slag in Rusland, werden jonge mensen van 18 jaar opgeroepen.
In Oost-Vlaanderen zijn er geen lijsten van de soldatenbrieven. De lijsten van de conscripties worden bewaard in het Rijksarchief te Gent, en misschien ook wel bij sommige gemeenten. Een voorbeeld van soldatenbrieven kunt u zien op de website www.telebyte.nl/~janbakel. Het betreft hier brieven van West-Vlaamse soldaten en er is ook een index van de namen.

(Verslag opgemaakt door Françoise Verhoosele naar aanleiding van de voordracht, georganiseerd door VVF Gent, "Soldatenbrieven van Oost-Vlamingen in het leger van Napoleon" door Johan De Wilde, redacteur Historische Kring Castellum, Laarne op maandag, 6 mei 2002 – gepubliceerd met toestemming van VVF Gent).

Hieronder volgt een voorbeeld van een dergelijke soldatenbrief, ons toegestuurd door de heer Frans Duquet.
Het betreft een brief van Fancies Casteels uit Scheldewindeke.

Adres: Aen Monsuir Pieter de corte tot zottegem voords te bestellen aen carolus francq tot erwetegem departement de lescaut / Sito Sito
Stempel: Haguenau

hagenau le 12 janvier 1806

Zeer beminden Mononcle en Matante

Naar ul. gegroet te hebben zoo en kan ik niet manqueren van aan ul. te wenschen een zalig nieuwjaar gevolgt met vele benedictien van den hemel ik laat ul. met desen weten als dat ik my noch altijd bevinde in eene goede gezondheijd en ik hope dat deser ul. ook zal welvaerende vinden. Sedert dat ik van ul. gescheijden ben heb ik al veel armoed geleden in het marcheren als wij naar Lions toe op de reyse waeren mogten wij marcheren door de brandderde sonne dat wij bij naer verstikten van den dorst en als wij in bourgoignien gekomen zijn daer heb ik den wijn gekogt voor drij oorden vlaemsch gelt de flessche en als wij door boirgoingnien waeren soe vonden wij daar een land daer niet te vinden en was als steenen keijen en --- bergen, die soo hooge waeren als st baefs tot gend en dat anders niet en was als steenen en met het gelt in ons handen en konnen wij noch geen eten krijgen ik heb al menigmaal geweest als het vier uren naer den middag was dat ik noch niet geeten en hadde als een stuk droog brood maer tegenwoordig is het beter in duijtsland vind men van alles bier wijn appelen peiren immer van alles gelijk in vlaenderen okkernoten zijn daer in overvloed voor twee oorden koopt men er veertig en vier groote appelen voor twee oorden ik heb nu in hagenau gelegen omtrent vier maanden het en is maer een kleyne stad gelegen 8 uren van strasbourg ik heb by emanuel francois broeder van andries geweest hij is al twee mael door hagenau gepasseert van den tijd dat ik daar in garnisoen ben maer hij beklaegt het seer deirlijk dat hy oijt van huijs gegaan is want dat hij noch mogt van huijs komen hij en soude het niet meer doen als hij bij mij geweest heeft had hij al 200 uren gemarcheert en hij mogt noch 9 dagen gaen om tot besancon in den depot van sijn regiment te komen.

Wat aengaet van mij ik heber tegenwoordig contentement en ik kan tegenwoordig van alles spreken vlaemsch fransch en duijts, ook is er eenen bij mij in het regiment van maria nouwenhove met naemen josephus de bakker sone van augustinus en doet eens miet gelegendheijds de complimenten aen bakker van sijnen sone dat hij noch welvaerende is, waer mede ik blijve ul. dienaer ende cozijn

Francies Casteels

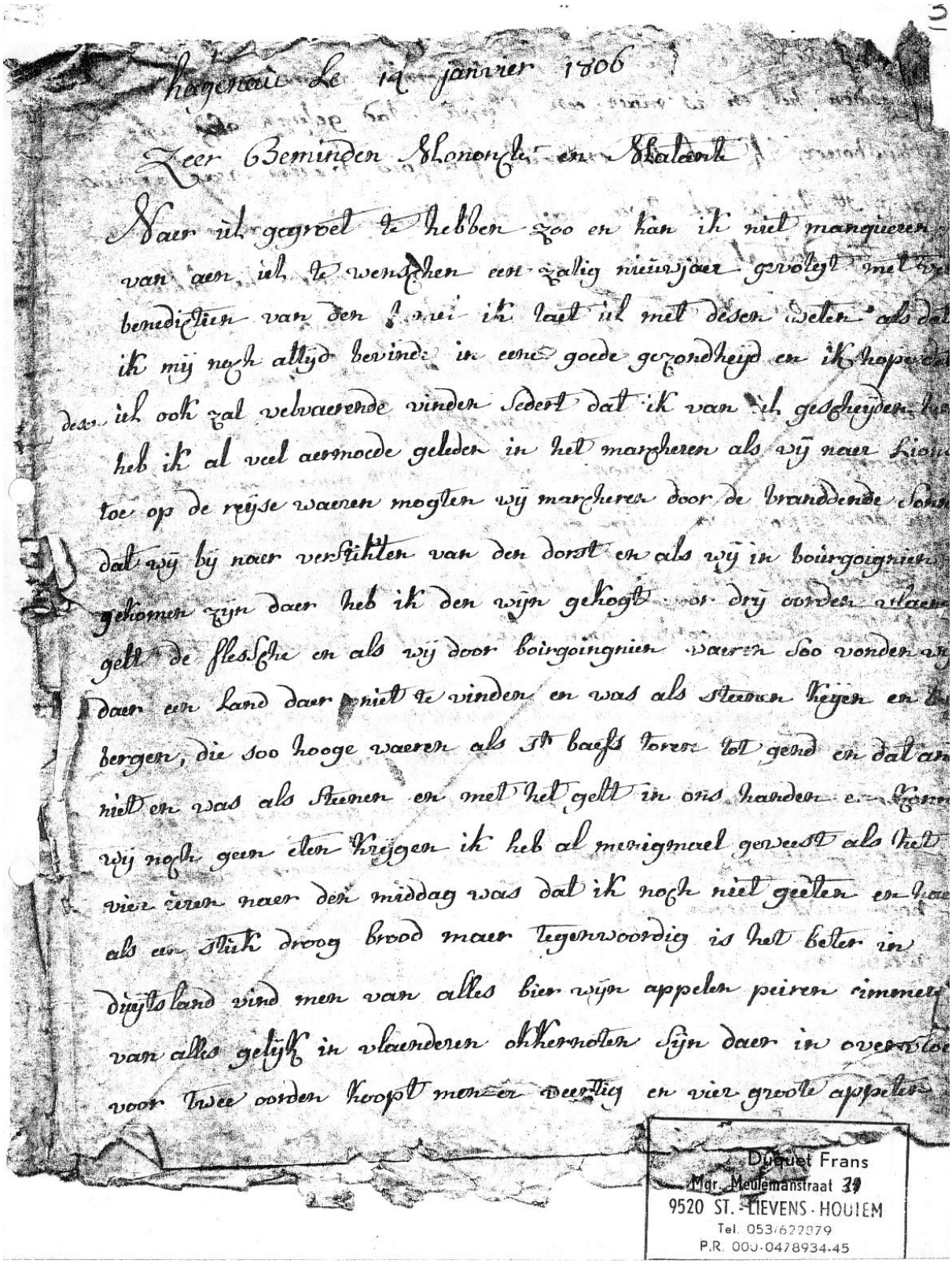

Hagenau de 14 janner 1806

Zeer Beminden Moneuge en Moeder

Naer ul gegroet te hebben zoo en kan ik niet manquieren van aen ul te wenschen een zalig nieuwjaer gevolgt met zijn benedictien van den Heer ik laet ul met deser weten als dat ik mij noch altijd bevinde in eene goede gezondheyd en ik hoopen deser ul ook zal welvaerende vinden sedert dat ik van ul geschreyden heb ik al veel aermoede geleden in het marcheren als wij naer Lion toe op de reyse waeren mogten wij marcheren door de branddende son dat wij bij naer verstikten van den dorst en als wij in bourgoignien gekomen zijn daer heb ik den wijn gekogt of drij corden vlaeren gelt de fleschke en als wij door bourgoingnien waeren soo vonden wij daer een land daer niet te vinden en was als steenen heyen en bergen, die soo hooge waeren als St baefs toren tot gend en dat aen niet en was als steenen en met het gelt in ons handen e. konden wij noch geen eten krijgen ik heb al menigmael geweest als het vier uren naer den middag was dat ik noch niet geeten en had als een stuik droog brood maer tegenwoordig is het beter in duijtsland vind men van alles bier wijn appelen peiren zimmeren van alles gelijk in vlaenderen okkernoten sijn daer in overvloed voor twee oorden koopt men er veertig en vier groote appelen

Duquet Frans
Mgr. Meulemanstraat 39
9520 ST.-LIEVENS-HOUTEM
Tel. 053/622979
P.R. 000-0478934-45

Ende voorden ik heb nu in hagenau gelegen ontrent nu
twaenden het en is maer een kleijne stad gelegen ~~aff~~ naen van
Strasbourg ik heb bij emanuel francois broeder van andries
geweest hij is al twee maet door hagenau gepasseert van
den tijd dat ik daer in garnisoen ben maer hij beklaegt
het seer deerlijk dat hij ojit van huijs gegaen is want dat
hij noch mogt van huijs komen sij een soude het niet
meer doen al hij bij mij geweest heeft had hij al zoo veel
gemarcheert en hij mogt noch 9 daegen gaen om tot bedanjen
in den depot van sijn regiment te komen,
wat aangaet van mij ik heber tegenwoordig contentement en
ik kan tegenwoordig van alles spreken vlaemsch fransch
en duijts, ook is er eenen bij mij in het regiment
van maria houwenhove met naemen josephus de bakker
sone van agustinus en doet eens met gelegendheijd de
complimenten aen bakker van sijnen sone dat hij
noch wilvaerende is,
waer mede ik blijve uw dienaer ende cozijn
francois castuels

Duquet Frans
Mgr. Meulemansstraat 39
9520 ST.-LIEVENS-HOUTEM
Tel. 053/622879
P.R. 000-0472694-15

Een liedje “uit de oude doos”

“Het plan van den Arbeid”

eerste couplet

“Wij willen de mijnen doen werken,
De schepen doen varen op zee.
De kwijnende wereld versterken,
Tot een lusthof van arbeid en vree.
Wij zullen de boeien verbreken,
Die duizenden houden geknecht.
Wij zullen het onrecht wreken.
En iedereen geven zij recht, zijn recht.

Refrein
Het plan van den Arbeid, o kameraad
Het brengt na het duister de dageraad.
Geen woorden meer maar daad op daad,
De vrijheid komt door t' prolitariaat.

Tweede couplet

De aarde draagt schatten en vruchten,
Voor ieder van ons nog te veel.
De leenheren moeten wel vluchten,
Als allen wij eisschen ons deel.
Wij zullen de ertsen ontginnen,
De vruchten doen rijpen op t' veld,
Door arbeid de nooden verwinnen
En slopen de muur van het geld, van het geld.”

Refrein

Dit lied met socialistische inslag stamt wellicht uit het midden van de jaren dertig. De Belgische economie was zwaar getroffen door de wereldcrisis en om die economie nieuw leven in te blazen stelde de socialist Hendrik De Man een “Plan van de Arbeid” op, waarin hij zich voorstander toonde van een stelsel van gemengde economie (privé-initiatief/ + staatsinmenging). Binnen zijn eigen partij kreeg hij steun van P.H. Spaak, maar hij botste op felle weerstand van andere partijgenoten. Ook de andere politieke partijen zagen geen heil in het plan. Uiteindelijk werd het “Plan van de Arbeid” niet doorgevoerd. Het lied werd ongetwijfeld verspreid door voorstanders. Tevergeefs.

Lieve Van Wassenhove

VLAAMSE VERENIGING VOOR FAMILIEKUNDE GENT

KLIM IN JE STAMBOOM
Cursus familiekunde 2003

In samenwerking met de Gemeentelijke Seniorenraad Merelbeke

Iedere donderdag van april, telkens van 14 tot 16 uur

Programma (4 lessen):
3 april: "Bronnen van 1800 tot heden" door Jan Olsen
10 april: "Bronnen voor 1800" door Jan Olsen
17 april: `Methodiek, opmaken stamboom, familienamen, heraldiek, enz.' door Felix Waldack
24 april: geleid bezoek aan het VVF-Centrum voor Familiekunde, Brusselsesteenweg 393 te Melle

De eerste drie lessen gaan door in het Cultureel Centrum (vergaderzaal l e verdieping), Brandegems Ham, Merelbeke

Prijs: € 30 (lessen, geleid bezoek, handboek en 1 jaar abonnement op het tijdschrift van VVF Gent "Gentse Cadenas")

Inschrijvingen
Claire Schalck, tel. en fax 09.2512283
Hollenaarstraat 26 te 9041 Oostakker
Overschrijving op rekening 001-1383983-63

Inhoud driemaandelijks tijdschrift Land van Rode - jaargang 30

Nummer 117 - maart 2002

Pater Frans Van de Velde 02
Genealogie, stamboom en tijdrekening 06
De Feodaliteit te Scheldewindeke 16

Nummer 118 - juni 2002

De geschiedenis van het Gentbrugs zwembad 'Palm Beach' 02
Een nieuw gemeentehuis te Scheldewindeke in 1936 13
En het licht scheen in het Land van Rode 18
Volksvermaak te Balegem 29
Echo's uit het Land van Rode 33

Nummer 119 - september 2002

Afscheidsrede Jozef De Cocker 02
De geschiedenis van het Gentbrugs Comité voor ontwikkelingssamenwerking 05
Daguitstap Sint-Omaars 12
Balegem tijdens de 1ste Wereldoorlog (deel 6) 24

Nummer 120 - december 2002

De geschiedenis van de Gentbrugse Jeugdraad 02
Speelde Jan van Rode een rol in de Gulden Sporenslag? 08
De fusie Oosterzele in de pers nu zo een 25 jaar geleden 19
De Beloken Tijd 25
Een aanvulling op de staten van goed van Melle en Gentbrugge (deel 1) 31

HEEMKUNDIG GENOOTSCHAP

LAND VAN RODE vzw

Gesticht in 1968

Tot het gebied van het genootschap behoren de hieronder vermelde gemeenten en deelgemeenten:

- **BALEGEM**
- **BAVEGEM**
- **BEERLEGEM**
- **BOTTELARE**
- **GENTBRUGGE**
- **GIJZENZELE**
- **GONTRODE**
- **LANDSKOUTER**
- **LETTERHOUTEM**
- **MELLE**
- **MELSEN**
- **MOORTSELE**
- **MUNTE**
- **OOSTERZELE**
- **SCHELDERODE**
- **SCHELDEWINDEKE**
- **VLIERZELE**

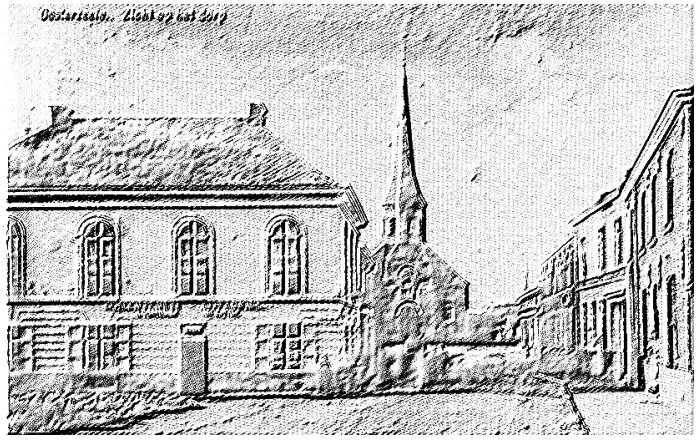

Aangesloten bij het VERBOND voor HEEMKUNDE in OOST-VLAANDEREN.

België-Belgique
P.B.
9820 MERELBEKE 1
3/7186

LAND van RODE

HEEMKUNDIG GENOOTSCHAP vzw

Driemaandelijks contacttijdschrift

Afgiftekantoor: 9820 Merelbeke 1
Afzender: F. Verhoosele, Rollebaan, 101,
9860 Moortsele

JAARGANG 31 NUMMER 122 JUNI 2003

IN DIT NUMMER:

Voorwoord 01
De geschiedenis van de Gentbrugse zangvereniging 02
Twee « Commonwealth War Graves » te Oosterzele 08
De veldtocht van Prins Frederik-Willem van Oranje-Nassau door het Land van Rode 10
Het wapenschild van Sint-Lievens-Houtem 26
Een Balegems volkslied uit 1927 30
Nieuwtjes uit het Land van Rode 34

E-mail Land van Rode: landvanrode@advalvas.be
Website Land van Rode: http://www.landvanrode.be

HEEMKUNDIG GENOOTSCHAP LAND VAN RODE vzw
Gesticht 7 juni 1968

- Stelt zich tot doel het bevorderen en beoefenen van de heemkunde in al haar facetten en het aanmoedigen, helpen uitgeven en verspreiden van studiën betreffende alle gemeenten die tot het « Land van Rode » worden gerekend.
- Driemaandelijks tijdschrift en periodiek een themaboek over onderwerpen uit het « Land van Rode ».
- Het organiseren van uitstappen, bezoeken, info-avonden e.d. voor leden en niet-leden.
- Verzamelen van alle documentatie betreffende het « Land van Rode » en het openhouden van een documentatiecentrum in Balegem, Gootje, 2.

Driemaandelijks contacttijdschrift. Verschijningsdata: maart - juni - september - december.

Jaargang 31 nummer 122 - juni 2003

Verantwoordelijke uitgever/ secretaris-penningmeester:
Françoise Verhoosele, Rollebaan, 101, 9860 Moortsele
Tel: 09/362.69.95—Fax: 09/362.31.51—Email: fr.verhoosele@advalvas.be

Ruildienst/zoekdienst/ voorzitter:
Lucien De Smet, Sportlaan, 83, 9880 Aalter. Tel: 09/374.31.27

Redactieraad: Lucien De Smet en Françoise Verhoosele
Alle artikels worden gepubliceerd onder de verantwoordelijkheid van de auteur.

Raad van Beheer:

Ere-voorzitter	: Gerard WAEYTENS (+)	- Stichter
Ere-secretaris	: Oscar VAN WITTENBERGHE	- Medestichter
Voorzitter:	: Lucien DE SMET	
Secretaris/penningmeester	: Françoise VERHOOSELE	
Bestuursleden	: Werner CALLEBOUT, Steven ROOSEN, Rose VINDEVOGEL	

JAARLIJKSE LIDMAATSCHAPSBIJDRAGE:

Gewone leden	: 8 €
Steunende leden	: 13 €
Beschermleden	: 26 €
Zendingen buitenland	: + 5 €

Te storten op rekening 979-9650522-94 Land van Rode, Rollebaan, 101 9860 Moortsele

---

Email: landvanrode@advalvas.be

URL: http://www.landvanrode.be

Kaft: Ruiterzegel van Radulf van Rode uit 1223. Bron: A.R.B.-zegelafgietsel nr. 17314

Voorwoord

Beste heemvrienden,

Nu de zomer in het land is, schorten wij onze activiteiten op tot in september. Wij gaan ook met vakantie.

Wij willen uw aandacht vestigen op onze volgende activiteiten:
- In oktober 2003 zal Prof. Jean Bourgois een spreekbeurt gegeven over "Cirkels in het landschap'. Deze spreekbeurt zal waarschijnlijk doorgaan in Balegem.
- Eveneens in oktober plannen wij een bezoek aan een bronsgieterij in Leupegem samen met een bezoek aan de abdij van Ename.

De juiste data zullen in ons nummer van september verschijnen.

Het heemkundig genootschap Land van Rode is in de prijzen gevallen.
Eerst en vooral heeft onze voorzitter Lucien De Smet de Reynaert-prijs gewonnen. De Reynaert-prijs wordt toegekend door het Verbond van de Kringen voor Heemkunde van Oost-Vlaanderen aan verdienstelijke heemkundigen. Lucien heeft zijn prijs in ontvangst mogen nemen op 25 mei j.l. op de Gouwdag te Waasmunster. In ons volgend nummer verneemt u er alles van en kunt u de foto's bekijken. Van harte proficiat!
Onze website www.landvanrode.be heeft een gouden award gewonnen. Deze award wordt toegekend aan websites met een goede lay-out, met een tekst voor iedereen verstaanbaar, met een gemakkelijke toegang naar de verschillende pagina's van de website enz… Dat geeft ons moed om zo verder te doen.

Tot slot wensen wij u allen een heerlijke vakantie toe, met veel zon en rust en tot in september.

Françoise Verhoosele
Secretaris

De GESCHIEDENIS van de GENTBRUGSE ZANGVERENIGING.

In onze reeks over verdwenen Gentbrugse verenigingen is deze keer de "Gentbrugse Zangvereniging" aan de beurt. Ook van deze vereniging is het archief bewaard gebleven in de bibliotheek van ons Heemkundig Genootschap. De oudste stukken dateren van 1963, de recentste van 1982.

1. Ontstaan.

De Gentbrugse Zangvereniging vond zijn ontstaan in de gelegenheidskoren die regelmatig de 11 juli-feesten opluisterden. Van verschillende zijden wend toen de wens uitgedrukt een vast koor te vormen en onder impuls van de Gentbrugse cultuurschepen Gustaaf Van Maldeghem werd op 31 oktober 1963 overgegaan tot de definitieve stichting.

Het verslag van die vergadering vermeldt dat schepen Van Maldeghem "*die noodzakelijkheid onderlijnt een zangkoor te hebben te Gentbrugge, gemeente in volle expansie aan interessant inwonerspotentieel. De mogelijkheid moet bestaan een vast zangkoor op te richten, dat sterk, groot en kunstvol zal kunnen genoemd worden, dat zal kunnen bloeien en groeien in het algemeen kader der gemeente en kulturele prestaties zal kunnen leveren, ten bate van ons volk. Dit zangkoor moet een bestendig karakter krijgen, los van ieder ideologische en filosofische gezindheid.*"

Op diezelfde vergadering gingen de aanwezigen over tot het samenstellen van een voorlopig bestuur:

- schepen Van Maddeghem werd eensgezind verkozen tot erevoorzitter;
- als voorzitter werd aangesteld, "bij handgeklap", Maurits Van Kerrebroeck, onderwijzer te Gentbrugge en vader van Monique Van Kerrebroeck, vandaag beter gekend als "Zuster Monica";
- ondervoorzitters werden M. De Mulder en H. Dierickx;
- secretaris werd Julien Michielsens;
- schatbewaarder werd A. De Coensel;
- leden: J. Gerard, C. De Clercq, M. Wauters, M. Lievens, A. Staute en A. De Visscher;
- werden gecoöpteerd:
  - als adviseur: Walter Patoor, bekend Gentbruggenaar;
  - als dirigenten: Paul Van Durme ("lang geen onbekende op gebied van koorzang, vermits hij destijds met goed gevolg een koor leidde in Kiekirecht~ en Filip De Troyer,
  - als klavierbegeleider: Erik Malfliet.

Verder vermeldden de statuten van deze nieuwe vereniging: "*De zangherhalingen gebeuren in principe op een donderdag. Het aanvangsuur is 20 u. stipt. Zij duren een uur tot een uur en half.*" Deze repetities vonden telkens plaats in het Braemkasteel, het toenmalige gemeentehuis van Gentbrugge, om de 2 weken.

Nog dezelfde week sloot de Gentbrugse Zangvereniging aan bij de vzw Algemeen Nederlands Zangverbond (A.N.Z.), inrichter van het jaarlijks Vlaams Nationaal Zangfeest, en nog voor

het einde van het jaar kende de gemeente Gentbrugge aan het koor een “stichtingstoelage” toe van 2.000 BEF.

2. 1964 - 1969.

De Gentbrugse Zangvereniging kende echter een moeilijke start. Zo kampte het koor met een gebrek aan interesse van de leden voor de tweewekelijkse repetities. Ook de financiële toestand was verre van ideaal: het koor kreeg van Walter Patoor een piano in bruikleen, terwijl dirigent Van Durme de muziek op stencil moest schrijven. Wel positief was dat het koor een 1ste maal in het openbaar optrad: op 11 juli 1964 luisterde het de 11 juliviering in het Gentbrugs Gemeentepark op (nu het Frans Tochpark), waarvoor de gemeente haar trouwens 3.000 BEF betaalde. Vanaf dat jaar kende de gemeente het koor ook een jaarlijkse subsidie van 2.000 BEF toe.

In 1965 werkte de Gentbrugse Zangvereniging verder aan haar naambekendheid: een optreden in de hall van het Gemeentehuis, de 11 juliviering en een kosteloos optreden ter gelegenheid van het avondfeest van de “Vriendenkring Agenten Burgerlijke Bescherming” te Gentbrugge.

1966 begon met enkele problemen met dirigent Van Durme. Er is een verslag bewaard gebleven van een speciale bestuursvergadering op 12 februari:

“*Geruchten gaan ten ronde dat dhr. Van Dunne niet meer zal opkomen, dus ontslagnemend is als dirigent. OFFICIEEL is er niets bekend. Het gebeurlijk ontslag wordt nader onderzocht. Na tussenkomsten van verschillende zijde komt men tot het volgende besluit:*
1. te veel werk????
2. geen alleenheerser te zijn
3. de tombola
4. de vergoedingprestaties”

Later op het jaar deelde dirigent Van Durme dan zijn ontslag mee tijdens een repetitie. Naast de “Klassieke” optredens (bij de 11 juliviering, voor de gepensioneerden, bij de 11 novemberherdenking in de Gemeentelijke Feestzaal in de Kerkstraat) bereidde de Gentbrugse Zangvereniging zich intens voor op deelname aan de Provinciale Koorzangtornooien. Aan de deelname aan dit tornooi was een provinciale subsidie van 2.000 BEF verbonden.

Van 1967 is slechts 1 verslag bewaard gebleven: tijdens een vergadering op 7 februari 1967 werd beslist:
“*a - een beknopte cursus in notenleer (enkele minuten) te geven bij ieder aanvang van de herhalingen (elementaire kennis notenleer is vereischt),*
b - regelmatig liederen aanleren en inoefenen,
c - koorwerken (concerten, radio, fonoplaten) bij gelegenheid te beluisteren,
d - de piano niet te aanzien als een onmisbaar element bij de begeleiding, maar eventueel ook beroep te doen als begeleiding op o.a. blokfluit, gitaar, melodica enz.,
e - ook eenstemmige liederen in te studeren. (Basis van elke goede koorpedagogiek en kostbare bron voor het behoorlijk samen zingen)”.

Van de jaren 1968 en 1969 is niets bewaard gebleven; uit het kasboek blijkt evenwel dat de activiteiten van de Gentbrugse Zangvereniging op peil bleven. In 1969 wend de jaarlijkse gemeentelijke subsidie trouwens opgetrokken naar 3.000 BEF.

3. 1970 - 1973.

In 1970 vond een aantal wijzigingen plaats in het bestuur van de Gentbrugse Zangvereniging: voorzitter Van Kerrebroeck werd opgevolgd door Marcella Standaert, ondervoorzitter werd Benjamina Evrard (vandaag nog altijd bekend als de "apothekeres van het Kerkplein" te Gentbrugge-Centrum) en penningmeester werd Monica Delporte. Julien Michielsens bleef secretaris en Walter Patoor was dirigent.

In 1971 en 1972 kabbelden de activiteiten van de Gentbrugse Zangvereniging rustig verder: enkele malen per jaar luisterde het koor een of ander feest of viering op; ook huwelijksmissen waren een geschikte gelegenheid om naar buiten te treden.

In 1973 nam het koor opnieuw deel aan de Provinciale Koorzangtorbooien. Een tegenvallende prestatie tijdens dat tornooi leidde op de bestuursvergadering van 26 november 1973 tot volgende overwegingen:
"*Het falen naar opgang 2de afdeling zou te wijten zijn, volgens de heer Claus, aan de onevenwichtige bezetting van het koor. M.i. (volgens secretaris Julien Michielsens, nds) als men de ontleding zou doen, geloof ik dat de zienswijze van dhr. Claus moet aangevuld worden met:*
A-Psychologische stelling.
1-onze mensen hadden niet het geloof in hun eigen kunnen.
2-een bepaalde zenuwachtigheid, als gevolg van voorgaand punt, had hun sterk aangegrepen.
3-een bepaald pessimisme, geschapen van in het begin, heeft de leiding en de koordirigent niet kunnen neutraliseren.
B-Materiële stelling.
1-wij kunnen niet selectief optreden. Waarom? Onze leden zin allen zuiver liefhebbers, met de verdienste van te willen komen.
2-onze recruteringsmogelijkheden zijn beperkt. Waarom? Wij kunnen niet putten uit een stemmenpotentieel als bv. in een schoolkoor.

3-wij kunnen niet een strenge discipline opleggen. Waarom? Onze leden zin liefhebbers en wij hangen af van hun "goodwill".
4-onze mensen kunnen zichzelf de nodige zelftucht niet opleggen gedurende de zangherhalingen. Waarom? Voor vele is het een ontspanning, een onderonsje.
5-de koorleider is te "braaf"."
Deze beschouwingen van de secretaris werden druk becommentarieerd en daarna volledig onderschreven door de aanwezigen: voorzitter Standaert, ondervoorzitter Evrard, penningmeester Delporte, koorleider Patoor en secretaris Michielsens.

Op de bestuursvergadering van 10 december 1973 kreeg secretaris Michielsens het over deze kwestie aan de stok met klavierbegeleider Filip De Troyer, die op de vorige vergadering niet aanwezig was. Er volgde een nieuwe discussie, waarna de secretaris vroeg of de aangehaalde beschouwingen moesten voorgelegd wonden op eerstkomende algemene vergadering van het koor. Toen bleek dat hij over deze kwestie in de minderheid werd gesteld, bood secretaris Michielsens zijn ontslag aan.

4. 1974 en het 10-jarig bestaan.

Uit de stukken van 1974 blijkt echter dat Julien Michielsens desondanks in functie bleef als secretaris. Een mogelijke verklaring hiervoor vinden we misschien terug in het verslag van de statutaire vergadering van 2 februari 1974, dat vermeldt:
"*De uittredende secretaris wenste zijn kandidaatstelling niet te herhalen, om reden van een interpretatie tussen bestuur en hemzelf. Na tussenkomsten van dhr. Patoor, Van de Voorde, mevr. Thijs en Van de Velde werd de secretaris verplicht zin mandaat verder uit te oefenen, dit in het algemeen voordeel van het zangkoor*."

Het belangrijkste wapenfeit van dat jaar was de viering van het 10-jarig bestaan van de Gentbrugse Zangvereniging. Op 2 februari 1974 werd het koor ontvangen op het gemeentehuis. Daaraan ging een optreden vooraf in de hall van het Braemkasteel, in samenwerking met de Gentbrugse Cultuurraad. Na de jaarlijkse statutaire vergadering werd de viering besloten met een feestdis in zaal "Luna Park" aan de Brusselsesteenweg.

Andere belangrijke gebeurtenissen in 1974 waren:
- klavierbegeleider De Troyer diende zijn ontslag in, om gezondheidsredenen;
- optreden te Gent ter gelegenheid van de viering van Armand Preud'homme, bekend componist (o.m. van "Op de purp'ren hei") en geboren Gentbruggenaar. Wj zijn daar bekend geworden als volkszangkoor. De kritiek, van een jong afgestudeerd licentiaat, was zeer negatief, zowel over het optreden der verschillende koren als over de organisatie. Wij zijn daar niet over verwonderd, omdat in werkelijkheid een groot verschil bestaat tussen praktijk en theorie. Geen verder commentaar.
- optreden ter gelegenheid van de viering "100 jaar kerk Gentbrugge-Centrum". "*Deze innovatie was bijzonder geslaagd, bij zoverre dat bepaalde heren, welke normaal alles op hun kop zetten, ons koor kwamen feliciteren om het stijlvol optreden en aandrongen op meerdere zulke tussenkomsten. Nochtans is een zeker onbehagen bij verschillende van onze leden opgewekt. Immers, de aanvrager* (de kerkelijke overheid van Gentbrugge-Centrum, nds) *heeft het zelf niet nodig geoordeeld ons eenvoudigweg te bedanken, laat staan een vermelding aan uw zangkoor te geven in zijn parochieblad. Wij trekken daar de passende conclusies uit*."

5. 1975 - einde.

Vanaf 1975 werd Filip De Troyer aan het klavier vervangen door Marie-José Lepère. In datzelfde jaar trad de Gentbrugse Zangvereniging 7 maal op, onder meer tijdens de Emiel Hullebroeck-viering te Gentbrugge en de Emiel Hullebroeck-herdenking te Gent. (In 1975 herdacht men de 10de verjaardag van het overlijden van Emiel Hullebroeck, eveneens bekend componist (o.m. van 'Tineke Van Heule") en geboren Gentbruggenaar; hij werd ook begraven te Gentbrugge).

In 1976 kende de Gentbrugse Zangvereniging een nieuwe bestuurswissel. Tijdens de jaarlijkse statutaire vergadering + feestmaal, dat voor de gelegenheid plaatsvond in het Kouterhof aan de Gentbruggekouter, werd Nelly Olbrechts verkozen als nieuwe penningmeester.

In 1977 maakte zich een zekere malaise meester van het koor. Zo bevat het archief de ontslagbrieven van meerdere leden; de meest tot de verbeelding sprekende hiervan is ongetwijfeld de ontslagbrief van Maurits Wauters, ontvanger van de Commissie van Openbare Onderstand (de voorloper van het O.C.M.W.) te Gentbrugge, toen dit nog een zelfstandige gemeente was:
"*De voorbereidingen van de fusies (bedoeld worden de gemeentefusies van 1 januari 1977, nds) brengen voor mij heel veel werk mede om klaar te komen vóór 1 april, reken daarbij nog de talrijke vergaderingen welke veel van mijn kostbare tijd afnemen waardoor ik verplicht ben dikwijls op mijn bureel te zitten tot 's avonds half tien. U begrijpt dat het dienvolgens zeer moeilijk, zelfs onmogelijk is de herhalingen bij te wonen.*"

Vermoedelijk zijn diezelfde gemeentefusies ook de reden waarom de subsidie van de gemeente Gentbrugge voor 1977 (3.000 BEF) reeds werd ingeschreven in het kasboek op 27 september 1976. Nochtans mocht de Gentbrugse Zangvereniging niet klagen over de fusie van Gentbrugge met Gent; eind 1977 kende het Gentse stadsbestuur immers een subsidie toe van 10.000 BEF.

Uit het jaarverslag van 1977, voorgedragen op de statutaire vergadering van 28 februari 1978, bleek nogmaals de malaise die zich van het koor meester had gemaakt; getuige daarvan zijn de volgende passages:

- "*De prestaties van de Gentbrugse Zangvereniging zin langs de minieme kant. Slechts 2 optredens";*
- *"Een lichtpunt: de 10.000 BEF toelagen";*
- *"Na het eetmaal, dat zeer in mineur was en ons ontgoochelde, sprak de secretaris over de toekomst van de G.Z. in 1978";*
- *"De mogelijkheid een politiek van uitwisseling te voeren, om alzo elkander te helpen*" (Er werd gedacht aan een samenwerking met de Cultuurraad Gentbrugge, de 3 andere zangkoren (Sint-Antonius, Sint-Lutgardis en het zangkoor der gepensioneerden) en de Koninklijke Muziekmaatschappij "De Neerschelde", nds);
- "*De secretaris, J. Michielsens, kondigt zijn definitief ontslag aan, wat niet aangenomen werd in het kader van het 15-jarig bestaan*". (Van het koor, nds).

Vanaf 1978 vonden dan ook een aantal optredens plaats, samen met hogervermelde Gentbrugse verenigingen. Op 7 oktober 1980 vond er evenwel een "*speciale vergadering*" plaats van het bestuur van de Gentbrugse Zangvereniging, met als enig agendapunt: "*Wat gaat er gebeuren?*" *Dhr. Patoor, dirigent, zet uiteen dat het onmogelijk is verder te gaan met*

het koor, gezien het tekort aan stemmen. (Wel 1- en 2-stemmig). Geen toevoer van nieuwe jonge elementen. De oorzaak daarvan: wanneer een lid wegviel door allerlei oorzaken, en het niet vervangen geworden, zodat ons koor zichzelf uitleeft. Na verschillende tussenkomsten van de leden of afgevaardigden wordt er stemming gehouden over de vraag: "Wordt het Gentbrugs zangkoor ontbonden of opgeschort?" Uitslag der stemming: het koor wordt opgeschort, 5-3. Deze maatregel wordt aangenomen omdat wij uit traditie het 11 juli-feest verzorgen."

Vanaf dan ging het snel bergaf. In het archief steekt nog een contract voor het optreden van het koor tijdens de 11 juliviering van 1981 in de Gemeentelijke Feestzaal in de Kerkstraat. (Op die speciale bestuursvergadering was immers beslist het koor niet te ontbinden omdat het traditiegetrouw het 11 julifeest verzorgde). Vanaf dan zwijgt het archief; ook het kasboek bevat maar verrichtingen tot 4 oktober 1981.

Het allerlaatste stuk is een uitnodiging "*aan de leden van de Gentbrugse Zangvereniging": "Ter gelegenheid van de jaarwende biedt het bestuur van de Gentbrugse Zangvereniging voor de laatste maal (mijn onderlijning, nds) aan al zijn leden de beste heilwensen aan voor 1982*." Er was alweer een vereniging opgedoekt.

Nico De Smet

GEZOCHT

Gontran Ervynck is op zoek naar het boek "**Gentbrugge, acht eeuwen geschiedenis**" van Marcel de Bleecker en Wilfried Patoor, naar teksten van Walter Patoor, Richard van Damme en Gerard Waeytens, uitgegeven in 1993.
Misschien is een lezer in het bezit van een exemplaar en wil het verkopen, prijs overeen te komen.
Eventueel antwoord: Tel (09) 230.55.77 of e-mail gontran.ervynck@belgacom.net

Twee "Commonwealth War Graves" in Groot-Oosterzele

Op het grondgebied van Groot-Oosterzele bevinden zich twee graven van Britse soldaten uit WOI.

Op het kerkhof van Scheldewindeke ligt tweede luitenant John Douglas Lightbody begraven, overleden op 4 november 1918, op 19-jarige leeftijd.

Hij was de zoon van John D. en Marjory Lightbody, van "Ardenlee", Portland Park, Hamilton in Lamakshire[1].
Het document van de commissie vermeldt verder: "close to North boundary" m.a.w. "dichtbij de noordgrens". Het zou hier kunnen gaan om de gemeente Hamilton, vlakbij Larnak in Schotland, meer bepaald ten zuiden van Glasgow.

John was ingelijfd bij het 204ste eskader van de Royal Air Force[2] en was piloot van een jachtvliegtuig van het type Sopwith Camel F6257[3].
Tijdens een luchtgevecht boven de Turkenhoek viel of sprong hij uit de cockpit van zijn vliegtuig en kwam om[4].

In Gijzenzele bevindt zich het graf van luitenant James Reid, gedood tijdens een luchtgevecht op 4 november 1918. Hij was ingelijfd bij het 65ste eskader van de RAF en stierf op 29 jarige leeftijd[5]. Hij was piloot van een Sopwith Camel 7193[6].
James was de zoon van Nathaniel en Sarah Jane Reid, woonde in 13th Street nummer 8, Newark, New Jersey U.S.A., maar was geboren in Ierland[7].

[1] Gegevens van de Commonwealth War Graves Gommission te Ieper.
[2] idem
[3] Jacques De Vos in Lucien De Smet & Jacques De Vos "Oosterzele tijdens de wereldoorlogen" Oosterzele 2002
[4] idem
[5] Gegevens van de Commonwealth War Graves Commission te Ieper.
[6] Jacques De Vos o.c.
[7] Gegevens van de Commonwealth War Graves Commission te Ieper.

Zijn naam wordt vermeld op het herdenkingsprentje[8] dat in Gijzenzele werd uitgedeeld n.a.v. de wijding en inhuldiging van het monument voor de slachtoffers van beide oorlogen, op 14 oktober 1956. Ook op het monument zelf staat zijn naam samen met die van de Belgische slachtoffers.

Een volk dat zijn doden vereert, verheft zich in de ogen van God en van de mensen.

✝

Gedenk steeds in uw vrome en dankbare gebeden, de Zielen van onze Broeders die voor ons welzijn, ons geluk en onze vrijheid op het veld van eer zijn gestorven

Soldaten 1914 - 1918

VERLIEFDE RENÉ	vermist sedert 1914
SLEEWAGEN RENÉ	† 7-2-1915
SIONCKE REMI	† 29-5-1916
DE WEVER HENRI	† 9-10-1917

Weggevoerden 1940-1945

DE WILDE JULES	† 31-1-1944
VERHAEGEN MARCEL	† 27-2-1945

Te Gijzenzele gevallen en begraven

DONKERS KAREL	† 21-5-1940
SELS HENRI	† 21-5-1940
BREET EDOUARD	† 24-5-1940
VERHAEGEN WALTER	† 21-5-1940

Luitenant JOHN REID (R.A.F.) boven Gijzenzele neergeschoten en hier begraven 4-11-1918

Bekom ons, o Heer, door de ontberingen en de dood onzer wapenbroeders, dat de mensen elkander beter zouden begrijpen en verstaan ; de volkeren elkanders rechten zouden eerbiedigen en zo ernstig de vrede zouden betrachten, opdat het offer onzer dierbaren niet nutteloos zou wezen. Heer geef hun Ziel de eeuwige rust en vrede. Amen.

ZALIG AANDENKEN

bij de WIJDING en INHULDIGING van het monument der slachtoffers der beide oorlogen te GIJZENZELE op zondag 14 october 1956.

Uitg. J. De Troyer, Gijzenzele.

Lieve Van Wassenhove

[8] Archief van de gemeente Oosterzele

DE VELDTOCHT VAN PRINS FREDERIK-WILLEM VAN ORANJE-NASSAU DOOR HET LAND VAN RODE A° 1645

August De Baets

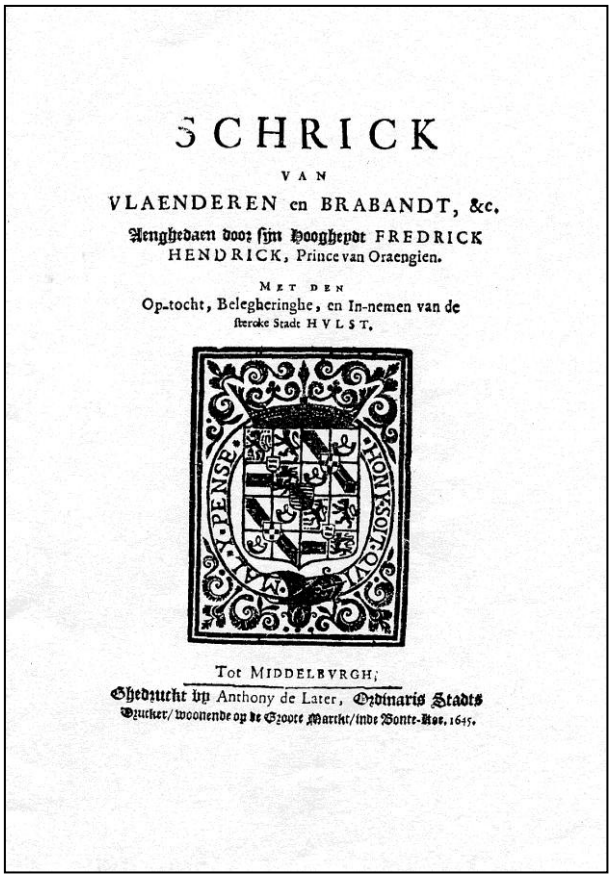

SCHRICK

VAN

VLAENDEREN en BRABANDT, &c.

Aenghedaen door sijn Hooghepdt FREDRICK HENDRICK, Prince van Oraengien.

MET DEN

Op-tocht, Belegheringhe, en In-nemen van de stercke Stadt HVLST.

Tot MIDDELBVRGH;

Ghedruckt by Anthony de Later, Ordinaris Stadts Drucker/ woonende op de Groote Markt/ inde Bonte-Koe. 1645.

Onlangs viel ons een boekje in handen getiteld "**Schrick van Vlaenderen en Brabandt, etc. aanghedaen door sijn hoogheidt Fredrick Hendrick, Prince van Orangien met den optocht, belegheringhe en innamen van de stercke stadt Hulst**".

Het betreft een heruitgave door de Geschiedkundige Uitgeverij vzw te Gent. De eerste uitgave werd "**tot middelburgh ghedruckt bij Anthony de Later, ordinaris stadtsdrucker woonende op de Groote Marckt inde Bonte Koe – 1645**".

Het is het verhaal, in dagboekvorm, van een anonieme predikant die het leger van Prins Frederick Hendrik van Oranje-Nassau vergezelde op zijn tocht door het land van Rode en het land van Waas naar de stad Hulst. Het dagboek vangt aan op 26 september 1645 in Oost-Eeklo en eindigt op 5 november 1645 bij de verovering van Hulst.

De gebeurtenissen speelden zich af tijdens de 80-jarige oorlog toen Richelieu, de invloedrijke raadgever van de Franse koning Lodewijk XIV, een verbond sloot met de Hollanders om de Spanjaarden uit de zuidelijke provincies te verdrijven. De Franse legers waren reeds diep in Vlaanderen doorgedrongen en de Hollanders hadden Sas van Gent en Zelzate veroverd. Het was de bedoeling dat de beide legers elkander in de nabijheid van Gent zouden ontmoeten.

Uit : Grote Nederlandse Larousse Encyclopedie (deel 10, pag. 8).

Vanuit Sas van Gent rukte, op 5 juli 1645, Prins Frederick-Hendrik met een leger van 13000 man op door het Meetjesland en vestigde zijn hoofdkwartier in Oost-Eeklo[9]. Zij bleven er ongeveer een drietal maanden. Het is van daaruit dat het verhaal van onze onbekende predikant begint, op de vooravond van het vertrek van de troepen naar Mariakerke.
De Middelnederlandse tekst van het boekje, in Gotische drukletters, is voor de leek moeilijk leesbaar. Bovendien is de zinsbouw ingewikkeld en soms verwarrend. Wij hebben zijn verhaal hier in een vrije omzetting weergegeven en getracht de oorspronkelijke zinsbouw zoveel mogelijk te behouden al zal die voor de lezer nog wat ouderwets klinken. Voor sommige Middelnederlandse woorden die sinds lang uit ons taalgebruik zijn verdwenen, of niet meer dezelfde betekenis hebben, gebruikten we passende synoniemen. Ziehier het verhaal :

dinsdag 26 september 1645

Alzo de 26 september 1645 een ruiter was gekomen aan zijn Hoogheid op welke volgde een tweede ruiter tot den vierden ruiter toe rapporterende dat het Franse leger was gekomen tot bij de Leie. Daarop heeft zijn Hoogheid, na rijpe deliberatie order gegeven aan de heer van Beverweert dat zijn Edele met 400 ruiters zou reizen naar het Franse leger, hetwelk geschied is; ja dat zijn Edele passerende de rivier van de Leie daar gearriveerd is te middernacht en heeft gerencontreerd maarschalk Gassion met vier regimenten ruiters.
Zijn Edele heeft met de voorgemelde maarschalk omtrent drie uren bezig geweest en is zijn Edele wederom in ’t leger tot Oost-Eeklo gekomen ’s morgens te zeven uren en heeft zijn Hoogheid van alles rapport gedaan en die dag order gegeven ’s anderdaags de 28e dito met het krieken van de dag te vertrekken en op te breken en gelast dat elk soldaat hem zou voorzien voor vijf dagen mondvoorraad.

donderdag 28 september 1645

De 28e dito ’s morgens vroeg is, in regenachtig weder, het geheele leger opgebroken en vertrokken naar de Leie. De wagens zijn door een zeer plezanten weg gepasseert door Sleidinge. Zijn Hoogheid met de cavalerie, infanterie en artillerie is gemarcheert door Evergem. De boeren waren onderweg met hun beesten en andere goederen meest in de

[9] F. De Potter – J. Broeckaert : Geschiedenis van de gemeenten der Provincie van Oost-Vlaanderen, Arr. Eeklo Dl. III, Zelzate, pag. 12.

kerken en kerkhoven gevlucht. Men zag ze in grote menigte met vrouwen en kinderen in de regen staan. Omtrent de Lieve en de Leie, waar het land laag was en veel wegen waren, zijn de wegen geheel onder water geweest. Zodat men grote moeite zo met de artillerie als met de wagens gehad heeft. Men heeft nieuwe wegen over het land moeten maken, men heeft veel bomen moet afkappen om over de sloten of kuilen wegen te maken. Dit is oorzaak geweest dat de achterhoede maar eerst is gekomen op de aangeduide plaats te middernacht waar de voorhoede daar al was te twee of drie uren na de middag. De plaats waar 't leger gekomen is wordt genaamd Mariakerke, zijnde een deel van Mariakerke over de Leie, maar alzo de Leie is gegraven door Mariakerke, zo is het een deel van het dorp gesepareerd door het andere[10]. Wij waren toen zo dicht bij Gent dat men aan de wijzers van de torens kon zien hoe laat het was en alhoewel het leger onder het vuurbereik van Gent lag zo is nochtans zeer weinig naar ons leger geschoten, maar alzo enige nieuwsgierige en onversaagde mensen dicht onder de wallen van de stad liepen, zo hebben zij enige stukken op hen gelost doch geen bijzondere schade gedaan.

Deze plaats was zeer aangenaam met een menigte van grote hoge opgaande bomen in goede orde gezet. De meeste inwoners waren ook van daar met hun beesten naar Gent gevlucht onafgezien zij aan de hoogmogende Heren Staten-Generaal contributie geven en geen nood hadden.

Hier hebben wij de eerste nacht, nadat de kwartieren zijn afgestoken, geweest en gelogeerd. Zodra wij in deze plaats gekomen zijn, zo hebben wij met onze ogen gezien op het fort van Mariakerke, de vijand haastig vluchten, zij liepen als hazen of herten zo ras als zij konden naar Gent, zo dat zij van de onzen wierden bejouwd. Wij begrepen daarna dat enige Franse ruiters hen opgejaagd hadden, die nochtans met hun paarden en met laarzen en sporen moeilijk over hun wallen zouden kunnen springen hebben. Van die tijd af merkten wij wel dat een grote schrik in onze vijand was.

Zijn Hoogheid in deze plaats gekomen zijnde is met veel prinsen en graven en andere voortreffelijke edelen de weg naar Gent opgereden tot omtrent de molen. Daar hebben enige op de molen en andere in hoge bomen geklommen om de stad van Gent te bezien en de vijand nevens de Leie zien lopen en vluchten. Zo haast zijn Hoogheid terug in zijn logement is gekomen zijn daar aangekomen de heren maarschalken Gassion en Rantsou met tweehonderd paarden. Maarschalk Gassion droeg zijn gekwetste arm in een "escharpe". Beide deze maarschalken hebben zijn Hoogheid gesalueerd en in zijn kamer een merkelijke tijd door-

[10] Leie betekent in het Middelnederlands ook vaart. Hier wordt waarschijnlijk de Brugse vaart bedoeld.

gebracht en besloten hun respectieve krijgsmachten na drie dagen door Gods hulp bijeen te brengen op zodanige plaats die daar afgesproken is geweest. Omtrent de avond zijn zij terug naar hun hoofdkwartier vertrokken dat toen tussen Brugge en Gent lag.
Dezelfde nacht zijn twee pontbruggen, de ene van vijf en de andere van zeven ponten over de Leie gelegd door de majoor van de garde, zonder enige tegenstand van de vijand, alzo het schansken van Mariakerke door vijftig musketiers van de garde was bezet.

vrijdag 29 september 1645

De 29e dito 's morgens heel vroeg is van zijn Hoogheid order gegeven om over de Leie te marcheren. De cavalerie is vergaderd op de noordkant van de Leie tussen de gelegde pontbruggen en Gent en alhoewel de ruiters zeer dicht bij malkander stonden in het zicht van die van Gent, zo is evenwel op hun niet geschoten. Aan de andere zijde van de Leie zagen wij dicht onder Gent enige ruiters aankomen, tegen welke een van onze ruiters inreed om een bravoure te doen of hun mee te lokken maar de vijand bleef binnen zijn limieten. Op dezelfde tijd is de garde over de Leie gemarcheerd naar Lovendegem om de forten die aan de Leie lagen in te nemen maar ze vonden die verlaten van de vijand die onze komst niet durfden afwachten. Omtrent 9 uren is zijn Hoogheid met de voorhoede van de cavalerie over de brugge gepasseerd. Alhoewel die van Gent de wagens en mensen die over de brugge passeerden konden tellen en beschieten zo is nochtans geen enkel schot gelost.
Die van Gent hielden hun poorten zo gesloten dat zijn hun eigen volk, zoals enige ons te verstaan gaven, niet wilden binnenlaten. Zijn Hoogheid komende voor Lovendegem bevond dat de brug die over de Leie lag van de Lotharingers was afgebrand, doch door de boeren op commando van maarschalk Gassion gedeeltelijk was hersteld, zodanig dat enige te paard en te voet daar over konden passeren maar dit was niet voldoende breed genoeg voor de wagens.
Zijn Hoogheid zelf en veel anderen zijn, wegens de smalte en gladheid en de sterke wind van hun paarden gegaan. De cavalerie en infanterie marcheerden ook over de brug maar de achterhoede van de cavalerie bleef over de Leie met al de wagens. Ondertussen heeft zijn Hoogheid ten spoedigste de timmerlieden van 't leger de brug doen herstellen. Terwijl de brug gemaakt werd kon geen van de wagens, die de victualiën bij hadden bij 't leger te Lovendegem komen zodat al diegenen die hun knapzak niet bij zich hadden genoodzaakt zijn geweest vastendag te houden tot 's anderendaags. Dezelfde dag zijn al de gepreste Vlaamse wagens van 't Sas van Gent met brood in 't leger gekomen.

zaterdag 30 september 1645

De 30e dito zijn alle bagagiewagens weggezonden naar ’t Sas en hebben geen wagens met het leger mogen vertrekken van bij elk regiment een en weinig “**soetelaars**”[11] en is aan de soetelaars verbod gedaan geen bier in de tocht mede te nemen.
Te Lovendegem waren wij in ene zeer vermakelijke plaats.

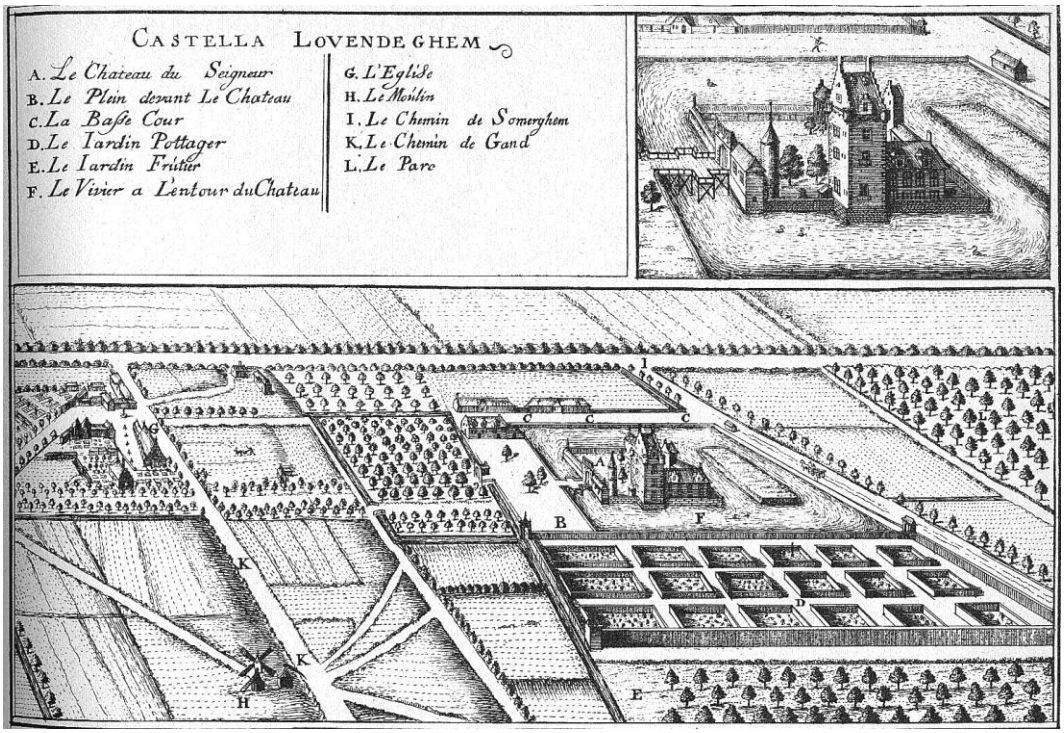

A. Sanderus : kasteel van Lovendegem

De heer van Lovendegem, die voorschepen is van Gent, heeft daar een groot heerlijk huis of slot met een zeer magnifieken hof of tuin met schone hagen, groeiende pyramiden, uitnemende portalen, gehele manspersonen[12], alles uitermate wel en net gemaakt. Daar staat ook een plat van palm (?) een manslengte hoog op welk staat een paard met een koning daarop, hebbende een kroon op zijn hoofd en een scepter in zijn hand. Aan dit huis staat een uitnemende schone dreef van hoge opgaande bomen en is doorgaans vier bomen breed, op veel plaatsen van meer bomen en omtrent het huis is ze dertig bomen breed en is omtrent tweehonderd en vijftig bomen lang. Elke boom staat een roede lang van de andere. Deze dreef heeft ook vier armen, enige streckende naar ’t dorp van Lovendegem (waar zijn Hoogheid, zijn Hoogheid prins Willem en andere groten hebben gelogeerd) in de vorm van

[11] Soetelaer : marketenter = persoon die het leger vergezelde met eetwaren.
[12] vermoedelijk beeldhouwwerken?

een triangel, enige andere armen op een kruisweg, strekkende rechtuit zijnde zeer lang en breed. Eenieder was verwonderd over die schone dreef, welke ook een deel van 't leger gediend heeft tot een schuilplaats om hem in zo grote storm, tempeest en regen te beschutten voor de grillen van de lucht. De soldaten hebben hier ook gevonden stro in overvloed om hutten te maken en hout genoeg om zich te drogen te verwarmen. Alzo enige met hun bijltjes begonnen te houwen en kerven aan de bomen van de voormelde dreef is orde en wacht gesteld teneinde die dreef en de hof niet werd beschadigd.
Vermits het gedurende deze tijd zeer regende en waaide en zeer koud weder was, zo hebben sommige in de huizen bij de brug zeer grote vuren gemaakt om zich te verwarmen en zijn bij ongeluk hierdoor enige huizen aan de Leie verbrand 't welk zijn Hoogheid zeer kwalijk genomen heeft. Hij heeft daarom in alle regimenten door de trommelslag doen publiceren dat, op straffe van opgehangen te worden, niemand zal vervoorderen, komende in 's vijands land, de huizen te breken of te verbranden.

zondag 1 october 1645

De 1e october zijn wij, met het geheel gros van 't leger van Lovendegem over de brug van de gemaakte Leie, met een stille trommel Vlaanderen in gemarcheerd. Nevens de weg die de wagens ingingen wierd nog een weg door de pioniers gemaakt om met het leger beter te avanceren. De eerste plaats waar wij zijn aangekomen is een dorp genaamd Merendree. In de kerk lag al het gevluchte goed van de landslieden. Deze kerk, die om goede consideratie sauve-garde had van zijn Hoogheid, werd niet geplunderd.
In de kerk vonden wij een dode naakte vrouw liggen waarvan men zegde van honger gestorven te zijn. De boeren van dit dorp waren gevlucht. Stro vond met hier in overvloed. Vandaar zijn wij gemarcheerd naar Sint-Jans-Leerne, door een fabelachtig land. Onderweg hoorden zij zeer sterk met grof kanon schieten en begrepen daarna dat het Franse leger voor Deinze was gekomen, volgens de toezeggingen van de maarschalken Gassion en Rantsou aan zijn Hoogheid gedaan.
Op deze tijd regende en waaide het zeer zodat het zeer moeilijk is geweest voor de infanterie om te marcheren. Onderwege passeerden wij een kapelleken aan welke we lazen deze woorden :

Alle die hier gaen voorbij
Die lesen een AVE MARY

Na de middag zijn wij met het geheel leger gearriveerd tot Sint Jans Leerne. Zijn Hoogheid daar gekomen zijnde is met een redelijke suite eens gereden naar Deinze en heeft bevonden dat het stedeken Deinze van de Fransen was ingenomen en heeft aldaar met de veldoversten van dat leger beraadslaagd over het gebruik van beide krijgsmachten en besloten 's anderdaags vóór zonsopgang de rivier van de Leie te passeren, nemende de Fransen de mars naar de Hurne[13] en zijn Hoogheid naar het dorp van Zevergem.

Zeer dicht bij Sint-Jans-Leerne hebben wij bezichtigd een zeer treffelijk magnifiek huis of slot. Rondom hetzelve was een brede watergracht. Op dit zelfde slot lagen twee stukken

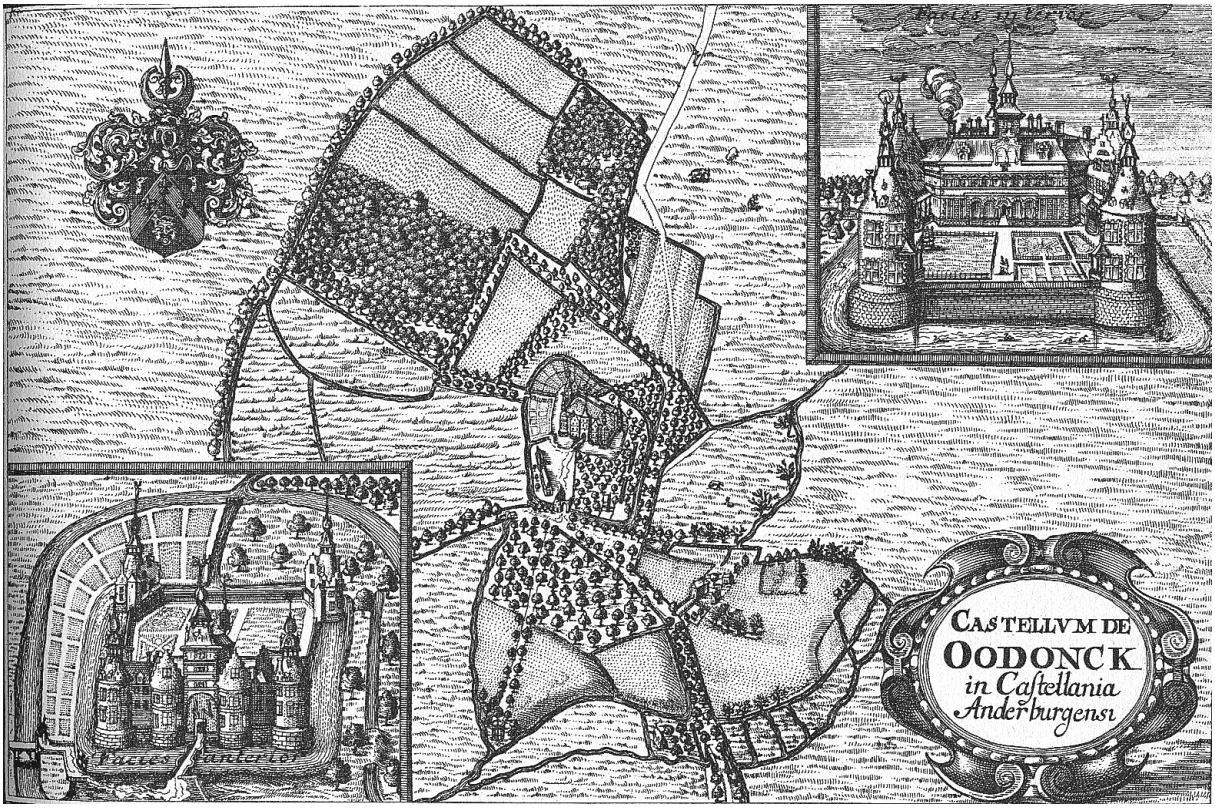

A. Sanderus : kasteel van Ooidonk

geschut. Het huis was uitermate kostelijk, met vijf torens en daar waren zoveel kamers en vertrekken dat men erin verdwaalde. In dit slot en huis vond met allerhande huisraad in overvloed. Dit huis werd geplunderd met de kapel die daarin was, voorzien van menigerlei beelden en fraaigheden. Men bevond dat in dit huis nog enige spijs aan het vuur lag om te koken waarop wij oordeelden dat zij van de komst van dit leger niet hadden geweten.

Dit huis behoort toe de heer La Faille en is genaamd Ooidonk. Hier heeft men nog gevonden de kinderen van La Faille met een kamermeisje. Zijn Hoogheid toonde alleszins dat hij een genadig heer is en heeft met een karos binnen Gent laten voeren hetwelk de inwoners van

[13] Hurne = heuvel – vermoedelijk de gemeente Heurne (bij Oudenaarde)

Gent zeer wel hebben opgenomen en de goedertierenheid van de prins hebben geapprecieerd. Dit huys Ooidonk zou zeer geschonden zijn geweest ware het niet dat de gecommiteerden van de hoogmogende Heren Staten-generaal die daar gelogeerd waren dit hadden verhinderd door hun autoriteit en macht. Aan Ooidonk is gelegen een zeer groot bos waar de Lotharingers zich verborgen hadden en enige van onze soldaten daarin lopende van de zelve gekwetst of gedood werden.

maandag 2 october 1645

De 2e dito zijn wij 's morgens vroeg als het nog donker was met het leger in zeer slecht weder vertrokken en zijn gepasseerd de rechte Leie over een pontbrug die we gelegd hadden en zijn gemarcheerd door een bergachtig bos waar een weg en ruime baan scheen doorgegraven te zijn. Men meent dat enige van onze soldaten te diep in dat bos, en de bossen daaraan, inlopende van de Lotharingers zijn neergeslagen geworden.
Dat bergachtig bos gepasserd zijnde marcheerden wij meest nevens bossen naar Zevergem en daar het Franse leger omtrent een half uur naast ons marcheerde, zo kwamen veel Franse edellieden de mars van ons leger bezichtigen. Onderweg werden de huizen geplunderd. De een kwam met een paard, de ander met een koe en varken, anderen met hoenderen en duiven, andere met ketels, schotels en met ander gereedschap. Omtrent de middag zijn wij tot Zevergem gearriveerd en alzo de kleine Schelde daar nabij was is zijn Excellentie van Brederode daarover gepasseerd met de voorhoede.
Een edelman over de Schelde was met zijn goed gevlucht in een pleite[14] om haastig naar Gent te varen, maar die pleite is nog van de onzen aangeslagen geworden en heeft ons gediend tot een nuttige en gerede brug om in 't land van Aalst, zonder enig tijdverlies, te trekken zijnde de Leie breed de lengte van een pleite. Deze pleitbrug gelegd zijnde, zijn vele van onze volontairen, ruiters en ander volk landwaarts ingegaan.
Dit land wordt genaamd het Land van Aalst. Hier is het volk van de komst van ons niet wetende, helemaal overvallen en overrompeld geworden. Enige van onze ruiters zijn in dit land in enige herbergen gekomen en hebben met de boeren zitten drinken en gevraagd of zij van geen krijgsvolk gehoord hadden en zij hebben geantwoord dat zij hadden gehoord van enige Lotharingers en van 't Franse leger dat te Deinze was maar wisten van 't leger van de prins van Oranje niets af. Enige van de onzen zijn nog gekomen in een boerenhuis en hebben daar gevonden een groot aangestoken vuur alwaar veel potten en pannen over het vuur

stonden en over het vuur hingen. Daar nevens waren veel vlees, hoenderen en duiven etc., veel kolen, peen, knollen en een grote pot met voorgedane erwten, zijnde de gemene bruiloftskost voor de landslieden. Ze vonden daar ook veel goed zwaar bier en verstonden dat men daar bruiloft hield en dat de bruidegom, bruid en bruidsspeelnoten het ontlopen waren, zo dat hier gekomen zijn veel hongerige ongenode bruiloftsgasten die de waard verdreven en het gesproken een die zelf van het bruiloftskost gegeten had. In dit land zijn tussen de onze en Lotharingers en Fransen enige schermutselingen geweest en terwijl zij elkander niet kenden zo riepen zijn gemeenlijk "**Qu'il vive**" als de onzen riepen "**Vive le Prince d'Orange**" en de Fransen "**Vive le mareschal Gassion**", zo schoten de Lotharingers daarop en als de Lotharingers riepen "**Vive le Duc de Loraine**" of "**Vive le Baron Beck**", zo chargeerden de Fransen en de onze op hen en door deze wijze onderkenden zij vrienden van vijanden. Op deze dag werden zoveel gevangenen tot Zevergem gebracht dat de substituut van de provoost-generaal zich beklaagde geen sloten meer te hebben om de gevangenen op te sluiten.

De kerk werd ook door de soldaten geplunderd. Ik heb in de kerk verschillende schilderijen gezien onder andere met grote letters geschreven :

MARIA, der sondaren toevlucht

Na de middag is ook de heer maarschalk Gassion met een grote suite van edellieden tot Zevergem gekomen en heeft wederom een merkelijke tijd met zijne Hoogheid geconfereerd.

dinsdag 3 october 1645

De 3e dito is zijn Hoogheid 's nachts te een uur over de Schelde gemarcheerd bij een schone maneschijn nevens de pleitbrug waar nog een pontbrug over de rivier was gelegd. Wij zijn gepasseerd door enige schone weilanden omtrent de Schelde, daarna door een dorp genaamd Schelderode, gelegen op een zeer hoge verhevene plaats als een berg vol bomen en struiken. Op het kerkhof van dit dorp vonden wij in het midden van de nacht zo veel vrouwen en kinderen van dit dorp en omliggende land dat men ze niet tellen kon. Deze vrouwen en kinderen schreiden zeer bitter. Het was een droevig spektakel om te aanschouwen en dat verdrietig gekerm te horen. Men verzocht hun dat zij in de kerk zouden gaan alhoewel die kerk bijna te klein was voor al die vrouwen en kinderen, maar die vrouwen kon men niet bewegen in de kerk te gaan, zij vreesden (zoals ze zeiden) dat de Fransen zouden komen en de

[14] Pleite = platgeboomde schuit

kerk, wat men hun verkeerdelijk had gezegd, zouden in brand steken. Men kon hun echter niet overtuigen tot wanneer ik, met zoveel vriendelijke woorden als ik kon gebruiken, heb voorgehouden de genade en barmhartigheid van onzen Prins, zijn goede inborst en gewone mededogen, mitsgaders het woord dat ik had van de heer van Beverweert, majoor-generaal van 't leger dat namelijk men met de gevangenen zeer omzichtig zou handelen en dat de vrouwen niet het minste leed zou geschieden, dat men haar met een trompetter of tamboer zou naar Gent zenden. Zo begrijpende dat ik predikant was bij de heer van Beverweert en mij gelovende zijn zij als lammeren naar de kerk gegaan en heb gebeden om bescherming en zorg te dragen dat niemand in de kerk zou komen of dat zij door enige onfatsoenlijke woorden of daden bejegend worden waardoor enige blamage over ons leger zou mogen komen. Ik kan niet uitspreken hoe die vrouwen mij toen gesmeekt en omringd hebben, mijn handen gekust en met tranen nat gemaakt. Mijn hart brak en de tranen braken mij uit van 't verdriet te zien en het droevig geschrei van die onschuldige vrouwen en jonge kinderen te horen.

Ondertussen is zijne Hoogheid buiten het dorp omtrent de molen een lange tijd blijven stilstaan tot de cavalerie bijeengekomen is en is vóór de dageraad voort gemarcheerd naar Melle. En alzo het omtrent de dageraad zeer begon te regenen en de wegen rond Schelderode zeer diep waren en gebrekkig, zo heeft men moeilijk het geschut door de wegen kunnen voeren alzo dat de infanterie met het geschut traag is aangekomen en zijn voorts met eenen stillen trommel gemarcheerd door 't land van Aalst, door zaailanden, zijnde een fabelachtig land. Weinig sloten of bulben[15] waren in onze weg.

Aan de rechterhand konden wij van verre wijd en breed het land zien. Daar zagen wij bergen[16] en dalen vol schoon geboomte en dachten wij Frankrijk of Engeland te zien zoals wij de Fransen en Engelsen zelf hoorden spreken.

Op de weg van onze mars stonden veel kostelijk gemaakte kruisbeelden. Op een ervan stond:

"Klopt, soeckt, bidt met ootmoedt
soo ontfanght ghy alle goedt"

Op een ander kruisbeeld nevens een nieuwe dreef stond :

"Die 't huwelyck wel beleeft
God sulcke een vrucht hem gheeft"

Omtrent 7 à 8 uren zijn zijn Hoogheid, de gecommiteerde van de hoogmogende heren de Staten generaal (welke gewoonlijk nevens zijn Hoogheid zijn geweest in front van ons leger) met de avantgarde gearriveerd op de Schelde, in een dorp genaamd Melle en een klooster. De

[15] Bulben : we hebben dit woord niet gevonden in het Middelnederlands woordenboek. Mogelijks is het een synoniem van kuilen.

rivier op de kant van ’t land van Waas was bezet, gelijk wij van enige gevangenen hebben gehoord, met 8 à 900 ruiters onder de overste Beck en enig voetvolk welke de komst van ons leger gewaar wordende hebben uit enige loopgraven of tranchementen die zij haastig gemaakt hebben, met musketten beginnen schieten en daarna met een stuk geschut, doch hebben geen schade daar mede gedaan.

Ons leger, zijn nu bij de vijand gekomen, zo heeft zijn Hoogheid zeer waakzaam geweest en zelfs als een oud ervaren voorzichtig krijgsman en veldoverste op alles wat hier nu te verrichten was zeer goed op orde gesteld.

Eerst hebben de pionniers op de kant van de rivier die aan de zijde van ons leger hoog was, en voordeliger als de andere, een loopgraaf gemaakt[17].

Nadat de vuurroeren[18] enige salvo’s op de vijand hadden gericht zo heeft zijn Hoogheid het bevel gegeven aan de kolonel met zijn regiment van de garde, om de vijand hevig te beschieten gelijk ook de vijand op ons. Terwijl men dus aan weerszijde schoot zo zagen wij een wel uitgerust ruiter (men meent dat het de overste Beck is geweest) die zijn volk, die voortdurend de schrik in ’t lijf hadden, steeds aanmoedigde en belette dat zij niet weken. Onze soldaten legden menigmaal aan om hem van zijn paard te schieten. Naderhand wierd gezegd dat hij gekwetst was geweest. De heer van Beverweert had enig volk verborgen gehouden aan de rivier en daarna, als de vijand zich wat bloot gaf, hebben zij onverwacht verschrikkelijk op hen geschoten, hetgeen hun helemaal de moed ontnam.

De onzen hebben zich zeer gehaast om het kanon (dat op de slechte wegen zo vlug niet kon aangevoerd worden) te plaatsen waardoor men de pontbruggen over de rivier zou gelegd hebben “**zijn dan met alle haast als men daer mede begonde te donderen** (=schieten) **soo dede den vijandt het hase-vel aan en liepen alle snellyck wech**”[19]

Terwijl men aan weerszijden dapper schoot zo is ons volk zo vurig geweest om over de rivier te komen dat zij niet konden wachten tot dat de brug gelegd was. Enige sprongen in het water en zwommen daar over. Anderen voeren met een klein schuitje voortdurend daar over zodanig dat er zeer veel volk zonder brug over de rivier is gekomen. Van een naakte man wordt verhaald dat hij met een rapier in de hand overzwom en een gewapende Spanjaard heeft aangevallen en gevangen genomen. Een ander naakte lopende naar de vijand bevond dat zij allen gevlucht waren. Hij nam een trommel en zwom ermede terug over de rivier en is

---

[16] De term “bergen” moeten we hier wel met een korreltje zout nemen. In het Vlaamse land was een heuvel al een berg en zeker voor een Hollander.

[17] De rechteroever van de Schelde ligt heden nog altijd hoger dan de linkeroever.

[18] vuurroeren = geweren

[19] We hebben hier de originele tekst laten staan omwille van de uitdrukking “het hazevel aandoen” in vergelijking met de gebruikelijke uitspraak “het hazepad kiezen”.

moedernaakt bij zijn Hoogheid, staande aan de rivier, gekomen zeggende dat alle vijanden weggelopen waren en legde de trommel voor zijn Hoogheid dewelke beloofde hem een verering te geven.

Terwijl zijn Hoogheid (van Beverweert) met zijn Hoogheid Prins Willem, de maarschalk de heer van Brederode, graaf Hendrik van Friesland, Hendrik van Nassau, de graaf van Hoorn en andere aanzienlijke vorsten en heren aan de rivier stonden en onzeker waren of de vijand al of niet geweken was om een corps te maken en zijn volk dat hier en daar aan de Schelde lag opnieuw te verzamelen en de verlaten plaats terug in te nemen om onze overtocht te verhinderen, heeft men aan de heer ingenieur Persevael order gegeven aan de ander zijde van de rivier zich te versterken en prompt een versterking te maken, in zulke vorm zoals zijn hoogheid hem heeft (makende een patroon met een stok in d'aarde) voorgeschreven.

De heer van Beverweert is dadelijk met de ingenieur Persevael met een schuitje over de rivier gevaren met veel pioniers om ten spoedigste dat werk uit te voeren. Men oordeelde dat de vijand al zijn krachten kon verzamelen en alzo terugkomen om zijn verlaten stellingen terug in te nemen. Terwijl men daarover in grote onzekerheid verkeerde zag men plotseling over enige struiken en hagen verschillende ruiters springen wier aantal een deel van de campagne kon beïnvloeden. Zij toonden zich zeer moedig en door die plotse inval van die ruiters kwam een grote opschudding onder ons. Wij dachten dat de vijand aankwam met al zijn kracht om de verlaten plaatsen terug in te nemen. Ons kanon werd dadelijk ingesteld om te vuren en men hield de brandende lont reeds in de hand. De schutters aan de andere zijde van de rivier, die met het schuitjen overgevaren waren trokken zich terug in de gemaakte loopgraven en in de struiken en gaven dapper vuur op de ruiters. Toen staken enige ruiters de hoed op en riepen "Nous sommes de l'armée du maréchal Gassion"[20].

Dadelijk hield ons schieten op. Wij hieten hun welkom en de oorlog veranderde in blijdschap. Wij excuseerden ons dat wij op hun gevuurd hadden en hadden wel gewild dat zij een trompetter vooruit hadden gezonden. Er was een grote droefheid onder allen dat in het vuren een kolonel van de Fransen zwaar gekwetst was, die de reputatie had van een van de moedigste soldaten van het Franse leger te zijn. Men gaf dadelijk order aan een goed chirurgijn naar de kwetsuur te zien. Zoals op staande voet geschied is en is zijn Edele gebracht naar 't logement van zijn hoogheid. Men bevond dat zijn been niet geheel was gebroken maar "de pijpe" (=het scheenbeen) aan de ene zijde stukgeschoten en vermorzeld was en hebben gezien dat de chirurgijn aan weerszijden aan het gezonde vlees snijdende verscheidene stukskens van de pijpe en de musketkogel die daar in was uitgehaald heeft. En

alzo zijn Edele een extreme pijn lijdende zeer lamenteerde en God aanriep, hebben zijn Edele met goedvinden van D. Goethals, predikant bij zijn hoogheid in deze wijze in 't Frans aangesproken dat zijn Edele toch wilde geduld hebben. Zijn ogen nu niet op mensen maar op God wilde slaan, zonder wiens wil niet een haar van ons hoofd kon vallen, dat God zo wonderlijk alles stuurt door zijn providentie (= vooruitzienigheid), dat die God lief heeft, alle dingen helpt tot goed, dat zijn Edele nu zijn ogen niet moest slaan op die instrumenten die onschuldig en onwetende dat gedaan hadden, maar op God de Heer die naar zijn rechtvaardig oordeel ons om onze zonden thuis bezocht, etc.. Als ik zijn Edele deze en dergelijke woorden om hem te troosten voorhield op zodanige vriendelijke wijze als ik kon zo sloeg zijn Edele zijn ogen op mij en zei "Estes-vous le moine de monsieur d'Estrada?"[21]. Diegenen die bij zijn Edele waren antwoorden hem dat ik de predikant was bij de heer van Beverweert, zo keerde zijn Edele zich tot mij zeggende "Je vous prie ne parlez pas a moy"[22].

Verbonden zijnde heeft men zijn Edele gelegd in de karos van de graaf van Selm en is aldus met ons leger gevoerd naar 't land van Waas. Alzo daags te voren was geplunderd een adelijk huis toebehorende de heer La Rivière en verloren had, gelijk gezegd werd, wel twintigduizend gulden aan contanten en een ton goud aan meubelen en zijn huisvrouw en kinderen gevangen zijn genomen. Zo heeft zijne hoogheid dezelfde (de karos) naar Gent laten voeren 't Volk van Gent hebben met grote menigte, om de eer te hebben die aante raken, naar de karos gelopen, hetwelk de Spanjaarden kwalijk namen, het daarvan hebben weggeslagen welke zake, zo is mij dat voor waarachtig gerapporteerd en dese twee dingen niet één zake zijn, ook gezegd wordt geschied te zijn tot Ooidonk met de kinderen van de heer la Faille[23].

Ondertussen zo is over de Schelde de pontbrugge gelegd en is geleidelijk ons gehele leger daarover gemarcheerd. Eerst zijn hoogheid met zijn gewone suite, daarna zijn gevolg zo te paard als met de karos en de gecommitteerden van hun hoogmogende.

Zijn hoogheid over de Schelde gepasseerd zijnde zo is daar gekomen de maarschalk Gassion, welke met veel edelen en suite van ruiters gekomen is uit het land van Waas, zijnde omtrent een uur van daar met een schuit over de Schelde gekomen. Zijn hoogheid heeft met de heer maarschalk, niet ver van de oever van de Schelde lang gesproken en daarna met alle behoorlijke ceremonieën zijn afscheid genomen. De maarschalk is met zijn suite de voorgemelde heer die zo gekwetst was gaan bezoeken.

---

[20] Vertaling : Wij zijn van het leger van maarschalk Gassion.
[21] Vertaling : Bent u de geestelijke van mijnheer d'Estrada?
[22] ibid : Ik bid u spreek niet tot mij.
[23] dit deel van de tekst is wegens de zinsbouw nogal onbegrijpelijk en moeilijk om te zetten.

Wij, over de Schelde gekomen zijnde hebben het stuk geschut, waarmede de vijand geschoten had, bekomen, zijnde de paarden die het geschut gebracht hadden doodgeschoten. We hebben daar nog gevonden vier à vijf doden en nog een die dodelijk gekwetst was.
De mars, over de brug die over de Schelde gelegd was, heeft zeer lang geduurd. Vermits de oever aan de zijde van Melle zeer hoog was heeft de pontbrug zeer laag in 't water gelegen. Vooral als het laag water was want alhoewel in de Schelde, omtrent Melle en bij Gent, niet zoveel ebbe en vloed is gelijk in de monding, toch als het water met de vloed die van de zee komt opstuwt omtrent Antwerpen, zo is het water in de Schelde naar Gent toe hoger en wederom lager als de ebbe omtrent Antwerpen sterk op gaat of laag water is.
Dit heeft de mars van ons leger zeer bemoeilijkt en vertraagd en hebben, om de steilte van de oever tot de brug, de wagens om schade te verhoeden naar malkander moeten wachten evenals nog veel Fransen van de gekwalificeerden van het leger van maarschalk Gassion die in het land van Waas waren gelijk wij, die bij grote getalle omtrent de avond te acht uur tussen Laarne en Destelbergen-kapel, voor ons zien passeren hebben. Zo heeft men de brug op de Schelde niet durven opnemen maar ze is blijven liggen tussen het klooster en Melle.
Melle is een klein dorp, waar zeer weinig huizen zijn gelijk alle dorpen zijn geweest door welke en nevens welke wij van Mariakerke af gepasseert waren.
Wij hebben soms enige gevangenen gevraagd welke de redenen waren dat in dit florissant land, dat gedurende onze oorlog in rust is geweest en daarenboven plezant en vruchtbaar, zoveel kleine dorpen zijn. Ze hebben ons gemeenlijk geantwoord dat daarom te meer kleine dorpen zijn omdat er meer pastoors zouden zijn. Het leger is omtrent de middag dat schoon en gewenste land van Waas in gemarcheerd.

De rest van dit dagboek handelt dan over de invasie in het land van Waas en hebben we hier niet weerhouden. De tocht werd van Melle naar Laarne en vandaar naar Destelbergen en Beervelde voortgezet naar Lokeren en Stekene tot Hulst. Deze laatste stad werd belegerd en uiteindelijk op 5 november 1645 op de Spanjaarden veroverd.

Nabeschouwingen

- Frederik Hendrik, prins van Oranje-Nassau (° Delft 1584 - + 's Gravenhage 1647), zoon van Willem I van Oranje en diens vierde vrouw Louise de Coligny, stond bekend als een

verstandig staatsman en behendig krijgsman. Hij behaalde verschillende militaire successen op de Spanjaarden waarvan de verovering van Hulst een der sluitstukken was.

- Het is opmerkelijk dat aan deze episode van de 80-jarige oorlog door de geschiedschrijvers weinig aandacht is geschonken. Frans De Potter vermeldt het feit in de "Geschiedenis van Schelderode" maar laat de tocht "langs Melle naar Schelderode" gaan t.t.z. in omgekeerde richting. Anderzijds bevestigt hij het verhaal van de schreiende vrouwen en kinderen in de kerk en op het kerkhof van Schelderode[24].
- H. Verbist in zijn "Geschiedenis van Melle" maakt geen melding van het gevecht en de oversteek van de Schelde door de Hollanders en de Fransen in 1645.
- Dat de schrik er bij de bevolking zeer diep in zat voor de troepen bewijst het feit dat veel inwoners van Melle en Merelbeke naar Gent waren gevlucht. Uit de parochieregisters van beide gemeenten blijkt dat velen in die periode te Gent stierven aan ziekte en ontbering en aldaar werden begraven[25].
- Het gevecht zelf moet zich afgespeeld hebben ter hoogte van de huidige Pontstraat waar toendertijd de veerpont lag en te Heusden op de plaats genaamd Zevengemeten. De Fransen lagen hogerop achter het klooster van de Augustijnen in de Ham. Een deel van hun ruiterij was erin geslaagd aldaar de Schelde over te steken zodat ze de Spanjaarden in de flank konden aanvallen.

  De Hollanders waren hiervan niet op de hoogte en vandaar dat ze dachten dat het Spaanse ruiters waren. Gelukkig had dit gebrek aan communicatie geen ernstige gevolgen behalve voor die ene Franse officier.
- De predikant bij de heer van Beverweert had ook oog voor het natuurschoon. We vermoeden, en het is quasi zeker, dat de tocht van Schelderode naar Melle langs Lemberge en vandaar langs de Schelderodeweg naar de Geraardsbergsesteenweg ging. Vanop de Schelderodeweg had men langs de rechterzijde, zoals hij schrijft, een prachtig zicht over de Rokouter, de landerijen, de bossen en de heuvels van Gontrode en Landskouter. De vergelijking met Frankrijk en Engeland moeten we met een lepeltje zout nemen maar voor een Hollander uit het vlakke land, moet het wel een bijzonder panorama zijn geweest.

  Een merkwaardig feit is de vermelding dat er langs de weg talrijke kruisen stonden. Waren het gedenktekens van bepaalde gebeurtenissen of tekens van devotie?
- Naast de rooftochten van de soldaten veroorzaakten de troepenbewegingen ook veel schade aan de graslanden en landbouwgewassen.

[24] F. De Potter – J. Broeckaert, Geschiedenis van de gemeenten van Oost-Vlaanderen, Schelderode, pag. 20
[25] D.C.M. Parochieregisters Melle en Merelbeke – overlijdens 1645-1646

Een echo hiervan vinden we nog terug in de archieven van de kerken van Gontrode en Melle. Zo lezen we in het ontvangstenboek van de landpachten voor het jaar 1645 van de kerk van Gontrode dat het derde deel van de pacht van genoemd jaar werd kwijtgescholden "**mits het overcomen van de hollanders ende franchoysen**"[26]. In Melle werd de helft van de landpacht kwijtgescholden "uut consideratie van de schade in de vruchten ghedaen door den legher van de hollanders"[27].

Besluit

Het is twijfelachtig of Frederik-Willem de bedoeling zou gehad hebben Gent of mogelijks Antwerpen te veroveren. Van bij de aanvang van de veldtocht, eerst door het Meetjesland en later door het land van Rode, wijst erop dat hij via een omtrekkende beweging de stad Hulst wilde bereiken en innemen. Aldus kreeg hij heel Zeeuws Vlaanderen in bezit en verkreeg hij de heerschappij over de Scheldemonding. De machtige Hollandse koopliedenstand, vooral van Amsterdam en Rotterdam, vreesde de concurrentie van Antwerpen. De Hollanders hadden evenmin interesse voor een hereniging met de zuidelijke provincies die katholiek waren. De Fransen op hun beurt hadden alleen belangstelling voor het graafschap Vlaanderen en om de Spanjaarden daaruit te verjagen.

Door zijn omtrekkende beweging kon Frederik-Willem de Spaanse bolwerken langs de noordergrens vermijden en aldus, met de hulp van de Fransen, bijna zonder slag te leveren de stad Hulst benaderen.

Alleen in Melle botste hij op een noemenswaardige tegenstand. De overwinning op de Spanjaarden en het vestigen van een bruggenhoofd aan de overkant van de Schelde maakte de weg vrij om, via het land van Waas door te stoten naar Hulst.

Op deze wijze kwam een definitieve grensscheiding tot stand tussen België en Nederland.

[26] R.A.G. Gontrode-kerk nr. 15 fo. 30
[27] ibid Melle-kerk bundel 53

Het wapenschild van Sint-Lievens-Houtem.

De opzoeking naar de betekenis van het wapenschild is begonnen op 21 januari 2001 na het bezoek van mijn vriend Ignace Van Der Kelen, met de vraag naar informatie over het schild.
Toen was er NIEMAND in groot Sint-Lievens-Houtem die de oorspronkelijke betekenis van dit schild kende.

Die onwetendheid intrigeerde mij zodanig dat ik onmiddellijk met de nodige, moeizame opzoekingen gestart ben.
Beginnende met het schrijven van een twintigtal brieven naar de mogelijke bevoegde instanties. De eerste was bestemd voor ons gemeentebestuur.

Bij het Ministerie van Binnenlandse zaken was ik aan het juiste adres. Dezen stuurden mijn schrijven naar Buitenlandse zaken die mij in hun antwoord verwezen naar de Vlaamse Heraldische Raad , waar de heer Basiel Eeckhout directeur is. Deze heer , die ook burgemeester is van de gemeente Zwalm, heeft mij de gewenste informatie bezorgd op 27 februari 2001.

Het wapenschild werd bij Ministerieel besluit op 16 juli 1981 aan Sint-Lievens-Houtem toegekend.
Het omvat oorspronkelijke aanwijzingen naar de zes deelgemeenten van Sint-Lievens-Houtem:
Het 1ste fragment: de leeuw is het wapen van de Sint-Baafsabdij en verwijst naar Sint-Lievens-Houtem dat toebehoorde aan deze abdij.
Het 2de fragment: de everzwijnkoppen staat voor Zonnegen en Cotthem.
Burst, Bambrugge, Zonnegen en Cotthem maakten in 1600 deel uit van een heerlijkheid waarvan de laatste eigenaar Jan-Frans-Xavier Diericx, die dit schild bezat, overleed in 1792.
Het 3de fragment: de drie sleutels is het wapen van de Sint-Pietersabdij en verwijst naar Letterhoutem dat toebehoorde aan deze abdij.
Het **4de fragment:** dezelfde leeuw van Sint-Baafsabdij staat voor Bavegem en Vlierzele die ook aan Sint-Baafs toebehoorden

Het college van Burgemeester en Schepenen, heeft na ontvangst van mijn brief d.d. 22 januari 2001, aan de archivaris opdracht gegeven de betekenis van het schild op te zoeken. Deze is er met de hulp van de Heer Patrick Goethals in geslaagd de gewenste informatie te bekomen. Het verslag heb ik op 9 maart 2001 van gemeente ontvangen. Waarvoor mijn beste dank.
Op 27 februari 2001 had ik reeds de volledige uitleg over de oorspronkelijk betekenis van het Houtems wapenschild ontvangen Deze breedvoerige documentatie werd mijn toegestuurd door de voornoemde Heer Basiel Eeckhout, die ik daar zeer erkentelijk voor ben.

De drie wapenschilden van Sint-Lievens-Houtem.

Heden is het derde gemeentewapen in gebruik.

Het 1ste wapenschild werd ons verleend onder het Hollands bewind door de "Concession d'armoiries" op 4 oogst 1818.

Het is "*Van lazuur beladen met een duif, houdende in deszelfs bek een olijftak (zinnebeeld van vrede), verzeld en chef van eene stam met zeven korenairen en en pointe van drie ploegkauters alles van goud.met daarboven enkele korenaren en van onder drie ploegkouters van goud*." (K.B. 24.2.1818 – BHRA 4.8.1818)
Dit als verwijzing naar het drieslagstelsel van de landbouwuitbating, aangelegd door de monniken van de Gentse Sint-Baafsabdij met behulp van de plaatselijke inwoners, de Sint-Livinuskouter, de Hofkouter en de Molenkouter.

Het 2de wapenschild was in voege van 20 maart 1947 tot 1981.

"In lazuur een leeuw gedwarsbalkt van zeven stukken van zilver en van keel, genageld, getongd en gekroond van goud, het schilde gehouden met de rechterhand door een Sint-Lieven het hoofd bedekt met een mijter dragend zijn bisschopsornaat, houdend in de rechterhand, terzelfdertijd als het schild, een paalsgewijs geplaatst, patriarchaal kruis en in de linkerhand een eveneens paalsgewijs geplaatste tang waarvan de nijpers een getrokken tong omknellen, dit alles van goud." (GB 28.4.1938 – RB 20.3.1947 – BS 22.10.1947)

Het 3de wapenschild is in gebruik sinds 16 juli 1981.
"Gevierendeeld 1. en 4. in lazuur een leeuw gedwarsbalkt van zeven stukken van zilver en van keel, geklauwd, getongd en gekroond van goud 2. in lazuur een keper van goud verzegeld van drie everkoppen van zilver, getongd van keel, met slagtanden van het veld 3. in keel drie sleutels van goud." (GB 10.10.1980 – KB 16.7.1981 – BS 3.10.1987 (z.b.))

De fusiegemeente Sint-Lievens-Houtem omvat de vroegere gemeenten Sint-Lievens-Houtem, Letterhoutem, Vlierzele, Zonnegem en Bavegem. De gemeenteraad besloot eenparig een gevierendeeld schild aan te nemen met de wapens van de eerstgenoemde vier vroegere gemeenten, een in ieder kwartier. In principe is het concept van dat schild goed te keuren.
Nochtans stelt men vast dat de in 1818 aan de gemeenten Zonnegem en Vlierzele toegekende wapens sprekende wapens zijn, dus niet historisch verantwoord.

Zonnegem:

"Van lazuur, beladen met een zon van goud." (K.B. 24.2.1818 – BHRA 4.8.1818)

Vlierzele:

"Van goud, beladen met een vlierplant in deszelfs natuurlijke kleur, staande op een terras van synople." (K.B. 31.1.1818 – BHRA 29.4.1818)

Nu blijkt dat beide sprekende wapens kunnen worden vervangen door historisch verantwoorde.

Zonnegem maakte onder het Oud Regime deel uit van een heerlijkheid die ook Burst, Bambrugge en Cottem (een gehucht onder Oombergen) omvatte en waarvan de laatste heer Jan-Frans-Xavier Diericx was. Burst en Bambrugge behoren nu tot Erpe-Mere.

De vierschaar van die heerlijkheid bezat geen eigen zegel, maar luidens een brief dd 18.1.1776 van de magistraat van de heerlijkheid tot de gedeputeerden van de kasselrij, kon als dusdanig het cachet van de heer worden gebruikt. Op een bijlage bij de brief is het cachet van J.F.-X. Diericx gereproduceerd (Gent, Rijksarchief, Kasselrij Aalst, nr. 376; Algemeen Rijksarchief, verzameling zegelafgietsels, nr. 27.385). Dit wapen wordt in J.B. RIETSTAP, Armorial général, beschreven als volgt: in lazuur een keper van goud vergezeld van drie zwijnskoppen van zilver getongd van keel met lazuren slagtanden.

Vlierzele en Bavegem, die in de vroege middeleeuwen bezittingen waren van de Sint-Baafsabdij te Gent, na 1559 van het Bisdom Gent als opvolger van die abdij, hadden een gemeenschappelijke schepenbank, aangesteld door de abt, later de bisschop. De schepenbank bezat geen eigen zegel, maar het meest historisch verantwoord wapen voor die beide oude gemeenten is dat van de Sint-Baafsabdij.

Het wapen van de Sint-Baafsabdij kan in kwartieren 1 en 4 worden geplaatst, de wapens van Diericx en Sint-Pietersabdij resp. in kwartieren 2 en 3.

Daar Sint-Lieven achter het schild van Sint-Lievens-Houtem werd geplaatst alleen om het wapen van die gemeente te onderscheiden van dat van andere gemeenten die ook het wapen van Sint-Baafsabdij voerden, is het nu niet meer nodig die figuur ter onderscheiding met andere gelijkaardige wapens te bewaren.

Frans Duquet.

Wie zich even in de geschiedenis wil verdiepen kan het Openluchtspektakel "**Slag bij Gavere 1453**" bijwonen op zaterdag 19 en zondag 20 juli 2003. Er is een evocatie van de veldslag, een middeleeuws tentenkamp en verschillende demonstraties.
Adres: Grotenbroek in Semmerzake.
Inlichtingen kunnen bekomen worden bij de Dienst cultuur en toerisme, Markt, 1 – 9890 Gavere (Tel. 09 384 53 11 – e-mail: cultuur@gavere.be - website: www.gavere.be)
of bij Françoise Verhoosele (Tel. 09 362 69 95 – e-mail: landvanrode@advalvas.be)

Een Balegems Volkslied uit 1927

Het hierna volgend lied werd opgetekend door Prof. **Paul Bergmans**.
Paul Jean Etienne Marie Bergmans werd te Gent geboren op 23 februari 1868 en hij overleed er op 14 november 1935.
Hij was een musicoloog, bibliograaf en bibliothecaris.
Hij studeerde Letteren en Wijsbegeerte aan de Rijksuniversiteit te Gent en promoveerde in 1887. Van 1919 tot 1933 was hij hoofdbibliothecaris van de universiteit te Gent en doceerde er sinds 1912 muziekgeschiedenis.
Een 30-tal jaren terug (1897) verbleef hij samen met vrouw en kinderen tijdens de zomer maanden te Balegem.
Waar de familie zijn buitenverblijf had is ons niet bekend.
In welk tijdschrift Paul Bergmans destijds het volkslied publiceerde is ons ook niet bekend.

"Er was ook te Balegem een gezellige herberg van den ouden tijd, 't Gemeentehuis", bij de kerk.

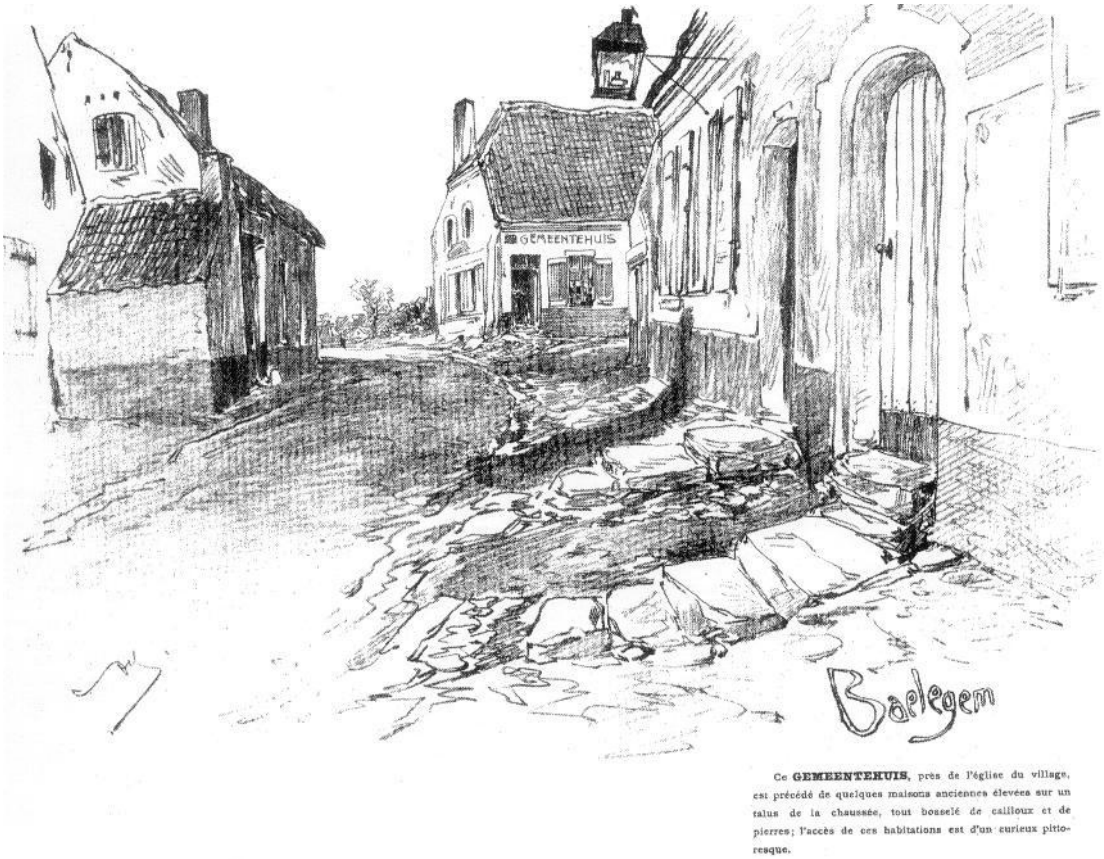

Balegem: gemeentehuis. Rond de eeuwwisseling was het gemeentehuis gevestigd op de hoek Vrijhem – Krekelberg. In 1942 verhuisde men naar het huis Jozef Van Tomme, aan de linkerkant van de straat, hoek Dorp – Pastorieberg.
Naar een litho van Armand Heins uit 1900 (Verzameling Centrum voor Streekgeschiedenis uit Dorpsbeelden uit het verleden – Jules De Paepe – De Klaroen 1993)

De oude olijke baas had drie zeer lieve jonge dochters, die niet weinig bijdroegen tot de aantrekkelijkheid van het lekker bier. Eén van die dochters, kleermaakster van beroep, had een frissche stem.

Terwijl zij werkte, was zij gewoon te zingen, zodat de kalanten van de werkdagen met genoegen luisterden.

Haar repertorium bestond uit een groot aantal nieuwere zangen, Fransche “scies à la mode” maar soms zong zij ook liedjes, die ouderwets klonken. Een ervan tekende ik op, waarvan het afschrift hier verder zal volgen. Het is een sentimenteel en romantisch liefdeslied, dat zeker meer dan honderd jaar oud moet zijn.
Het meisje verklaarde mij dat zij het geleerd had te Erwetegem, van een vrouw, bij wie zij haar stiel geleerd had en die zelf het liedje zeer oud noemde. De muziek ziet er Empire uit.

Het gedicht bestaat uit vijf strophen van zes verzen, waarvan 3 en 4 gezongen worden op de zelfde wijze als 1 en 2 (de 8 eerste maten van onze muzikale notering), verzen 5 en 6 worden 2 maal gezongen (met een kleine melodische variante in de herhaling van vers 5, een variante misschien wel door de zangeres zelf ingevoegd) zodat ieder strofe eigenlijk 8 verzen telt.

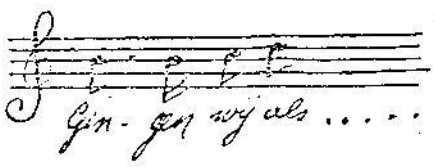

(muziek stuk)
De melodie zelf is zeer symmetrisch; vier thema's van vier maten, gaande paarsgewijze A,B en C,D

muziek	A	B	A	B	C	D	C	D
verzen	1	2	3	4	5	6	5	6

Van de eerste en de vijfde strofe waren twee verzen ingeval, waarschijnlijk uit vergetelheid, zodat de Aldus strophen bij het aanhoren asymmetrisch schenen maar zegde het meisje, zoo had zij het geleerd.

Gent, oogstmaand 1927 Prof. Paul Bergmans

Van als dat wij twee kleine kinderen waren.

1
Van als dat wij twee kleine kinderen waren
en dat de liefde was in ‘t her verblind.
Gingen wij als dan uit wandelen met malkaar.
‘t was om te vermaken langs dezen waterkant

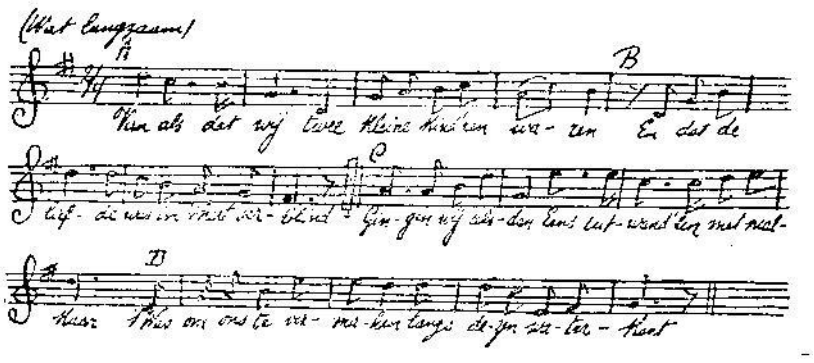

2
Wat zagen wij, daar vele visschen zwemmen?
Het was plezant om daar eens langs te gaan:
De nachtegaal met zijne luide stemme
zat achter ons op enen lindeboom.

‘Is gelijk men zegt: geen plezier zonder droefheid
Wat moesten wij hier gaan halen: enen groten strijd

‘Is gelijk men zegt: geen plezier zonder droefheid
Wat moesten wij hier gaan halen: enen groten strijd

3
Terwijl wij daar in grote vreugde waren
Kwam er gelopen enen wolf zo wreed,
Al briesend met zijne lange tanden,
Hij wilde ons gaan brengen al van kant.

‘k Gaf er hem ene slag, die niet pas genoeg en was,
Dat hij sprong op mijn lief al op het zelfde pas.

‘k Gaf er hem ene slag, die niet pas genoeg en was,
Dat hij sprong op mijn lief al op het zelfde pas

4
Ik nam mijn lief in alle twee mijn armen,
En ik die kuste haren bleken mond,
Ik riep Och God! wilt hare ziel ontfermen,
‘k Zal in een klooster gaan mijn leven lag,

Ik riep adieu! aan al de jonkheid,
Adieu,adieu,adieu, zij is naar d’eeuwigheid.

Ik riep adieu! aan al de jonkheid,
Adieu,adieu,adieu, zij is naar d’eeuwigheid.

5
Nadat ik was het klooster bin’getrede

en deed ik niets dan zuchten dag en nacht!

Ik riep adieu aan al de jonkheid
Adieu, vader en moeder, en ga naar d'eeuwigheid
Ik riep adieu aan al de jonkheid
Adieu, vader en moeder, en ga naar d'eeuwigheid.

Lucien De Smet

Uit "Het Laatste Nieuws" van 6 juni 2003.

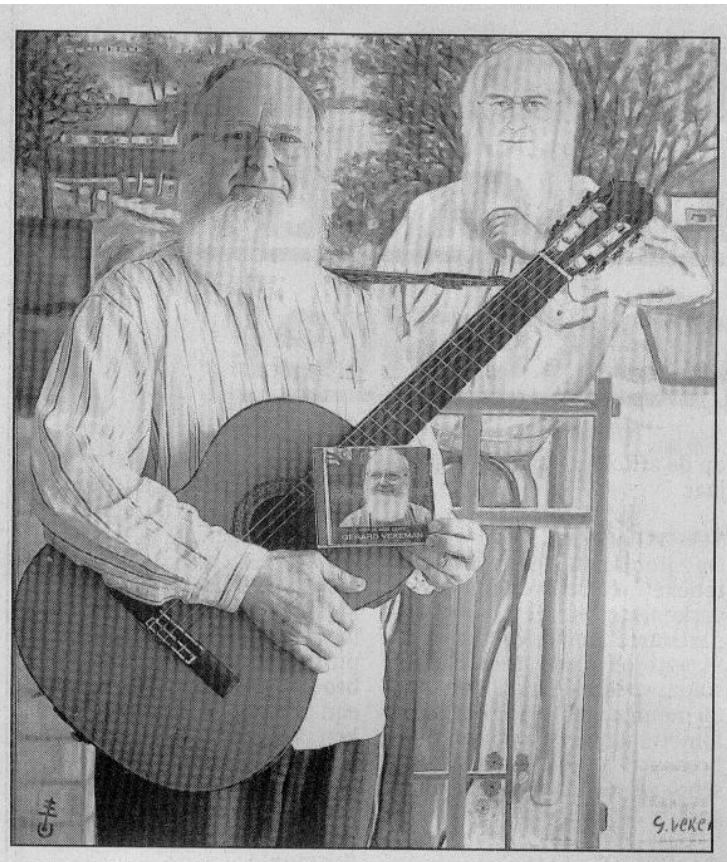

Gerard Vekeman blijft in het Oost-Vlaamse dialect zingen. *Foto De Bock*

Troubadour doet elf jaar over tweede cd

• MOORTSELE

Het heeft heel wat tijd en energie gekost, maar na 11 jaar komt troubadour Gerard Vekeman (69) naar buiten met een nieuwe CD. Zondag om 16 uur stelt hij de liedjes voor in zijn Muziekpalet, Moortselestraat 70. Het schijfje «Hier is nog licht» bevat 16 nummers, allemaal in het Oost-Vlaamse dialect. Zijn grootste hit «Ikke met de rikke» sluit het rijtje af.

De CD is uniek omdat alle nummers zijn gecomponeerd, geschreven, begeleid en gezongen door Vekeman himself. «Ik ben nog de enige zanger-troubadour die in het Oost-Vlaamse dialect zingt, want Ivan Heylen heeft al lang afgehaakt», zegt hij. «Veel heb ik te danken aan violist Philippe de Chaffoy die mijn nummers in zijn Gentse studio heeft afgewerkt. Hij is ook de begeleider van Jessie De Caluwé met haar poëzieprogramma en speelde met Arno en Raymond.»

NOSTALGIE

«De nieuwe CD was een moeilijke bevalling, maar ik ben nu heel tevreden met het resultaat. Er staat ook een gitaarsolo op die ik vorig jaar componeerde onder de noemer 'Nostalgie'. De titels van de liedjes spreken voor zichzelf. De zotte wereld, Als ik zou koning zijn, Boven de weiden, Alles is om zeep, Hemelballade, Zo is 't leven...», aldus nog Vekeman.

Niet alleen de eigen omgeving, maar ook dorpen Deurle en Latem worden bezongen. Als geen ander weet hij zichzelf te relativeren in «Ik ben ne kleinen troubadour». Luimig, poëtisch, romantisch en nostalgisch bezingt Vekeman het leven. Ondertussen blijft hij schilderen en schrijven als een artistieke duizendpoot. (DMG)

De nieuwe CD is uitgebracht in eigen beheer en kost 17 euro, te storten op rekeningnummer 290-0097081-05 van Gerard Vekeman, Moortselestraat 70 in Moortsele.

DICA Tuinen

Aanleg en onderhoud van tuinen
Snoeien en vellen van bomen
Plaatsen van afsluitingen en schermen
Leggen van opritten, terrassen en paden in klinkers
Leggen van houten terrassen
Aanleggen van vijvers

8, Nederbroekstraat 9070 Heusden

Tel. 09 25 264 25
Fax: 09 252 64 25

GSM: 0478 90 02 99
URL: http://www.dica-tuinen.be

Hier is nog plaats voor uw advertentie.
Neem daarvoor contact op met het bestuur.

ARGENTA

SPAREN - LENEN - VERZEKEREN

TOM VERHOFSTADT

Kerkstraat 2 - 9820 Merelbeke
Tel. 09/211 15 72 - Fax 09/211 15 73

KANTOORUREN:
ma. wo. vrij: van 10 u. tot 13 u. en van 14 u. tot 18 u.
din do: van 10 u tot 13 u. namiddag op afspraak

HEEMKUNDIG GENOOTSCHAP

LAND VAN RODE vzw

Gesticht in 1968

Tot het gebied van het genootschap behoren de hieronder vermelde gemeenten en deelgemeenten:

- **BALEGEM**
- **BAVEGEM**
- **BEERLEGEM**
- **BOTTELARE**
- **GENTBRUGGE**
- **GIJZENZELE**
- **GONTRODE**
- **LANDSKOUTER**
- **LETTERHOUTEM**
- **MELLE**
- **MELSEN**
- **MOORTSELE**
- **MUNTE**
- **OOSTERZELE**
- **SCHELDERODE**
- **SCHELDEWINDEKE**
- **VLIERZELE**

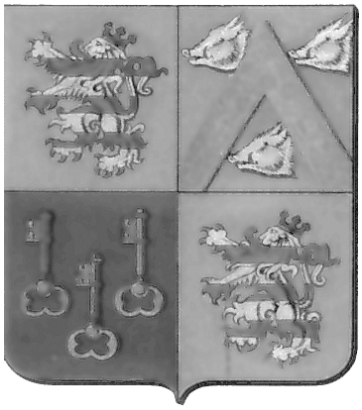

Aangesloten bij het VERBOND voor HEEMKUNDE in OOST-VLAANDEREN.

België-Belgique
P.B.
9820 MERELBEKE 1
3/7186

LAND van RODE

HEEMKUNDIG GENOOTSCHAP vzw

Driemaandelijks contacttijdschrift

Afgiftekantoor: 9820 Merelbeke 1
Afzender: F. Verhoosele, Rollebaan, 101,
9860 Moortsele

JAARGANG 31 NUMMER 123 SEPTEMBER 2003

IN DIT NUMMER:

Voorwoord 01
In memoriam Oscar Van Wittenberghe 02
Een gids voor Gentbrugge (deel 1) 04
De 39ste Gouwdag te Waasmunster 07
Balegemse steen 17
De « Kalseideweg » van Sint-Lievens-Houtem naar Oosterzele 31
Tentoonstelling 'Vrome gedachtenis' in Munte 33
Voordracht 'Cirkels in het landschap' te Balegem 34

E-mail Land van Rode: landvanrode@advalvas.be
Website Land van Rode: http://www.landvanrode.be

HEEMKUNDIG GENOOTSCHAP LAND VAN RODE vzw
Gesticht 7 juni 1968

- Stelt zich tot doel het bevorderen en beoefenen van de heemkunde in al haar facetten en het aanmoedigen, helpen uitgeven en verspreiden van studiën betreffende alle gemeenten die tot het « Land van Rode » worden gerekend.
- Driemaandelijks tijdschrift en periodiek een themaboek over onderwerpen uit het « Land van Rode ».
- Het organiseren van uitstappen, bezoeken, info-avonden e.d. voor leden en niet-leden.
- Verzamelen van alle documentatie betreffende het « Land van Rode » en het openhouden van een documentatiecentrum in Balegem, Gootje, 2.

Driemaandelijks contacttijdschrift. Verschijningsdata: maart - juni - september - december.

Jaargang 31 nummer 123 - september 2003

Verantwoordelijke uitgever/ secretaris-penningmeester:
Françoise Verhoosele, Rollebaan, 101, 9860 Moortsele
Tel: 09/362.69.95—Fax: 09/362.31.51—Email: fr.verhoosele@advalvas.be

Ruildienst/zoekdienst/ voorzitter:
Lucien De Smet, Sportlaan, 83, 9880 Aalter. Tel: 09/374.31.27

Redactieraad: Lucien De Smet en Françoise Verhoosele
Alle artikels worden gepubliceerd onder de verantwoordelijkheid van de auteur.

Raad van Beheer:

Ere-voorzitter	: Gerard WAEYTENS (+)	- Stichter
Ere-secretaris	: Oscar VAN WITTENBERGHE (+)	- Medestichter
Voorzitter:	: Lucien DE SMET	
Secretaris/penningmeester	: Françoise VERHOOSELE	
Bestuursleden	: Werner CALLEBOUT, Steven ROOSEN, Rose VINDEVOGEL	

JAARLIJKSE LIDMAATSCHAPSBIJDRAGE:

Gewone leden	: 8 €
Steunende leden	: 13 €
Beschermleden	: 26 €
Zendingen buitenland	: + 5 €

Te storten op rekening 979-9650522-94 Land van Rode, Rollebaan, 101 9860 Moortsele

---

Email: landvanrode@advalvas.be

URL: http://www.landvanrode.be

Kaft: Ruiterzegel van Radulf van Rode uit 1223. Bron: A.R.B.-zegelafgietsel nr. 17314

Voorwoord

Beste heemvrienden,

Na deze lange hete zomer is het stilaan weer tijd om op gang te komen. Ik had u in ons vorig nummer veel zon toegewenst: wij zijn niet bedrogen uitgekomen.

Maar voordat wij u op onze activiteiten wijzen, moeten wij u mededelen dat wij afscheid hebben moeten nemen van Oscar Van Wittenberghe, één van de stichters van het Heemkundig Genootschap Land van Rode. Zijn levensloop vindt u op bladzijde 2.

Op maandag, 20 oktober spreekt Prof. Jean Bourgeois over de "Cirkels in het Landschap". Deze interessante voordracht gaat door in de zaal 'De Watermolen' in Balegem. Verdere gegevens leest u op bladzijde 34.

Op 1 en 2 november is er een tentoonstelling "Vrome Gedachtenis" in Munte. Hierover leest u meer op bladzijde 33.

De gemeente Oosterzele organiseert op 29 november een cultuurmarkt. Wij zullen aanwezig zijn en u te woord staan. Zie blz. 6.

Tot slot hopen wij u allen te mogen begroeten op de voordracht, in Munte en op de cultuurmarkt.

Françoise Verhoosele
Secretaris

In Memoriam

Oscar Van Wittenberghe

Als ik moe gelopen ben naar de sterren
Om voor de mensen in de nacht een beetje
Licht te vinden, dan zet ik me neer in de stilte
en vind ik u mijn God.
Dan luister ik naar de bron en hoor ik u!
Ik proef een groot mysterie diep in mijzelf en in
Alles om mij heen!.

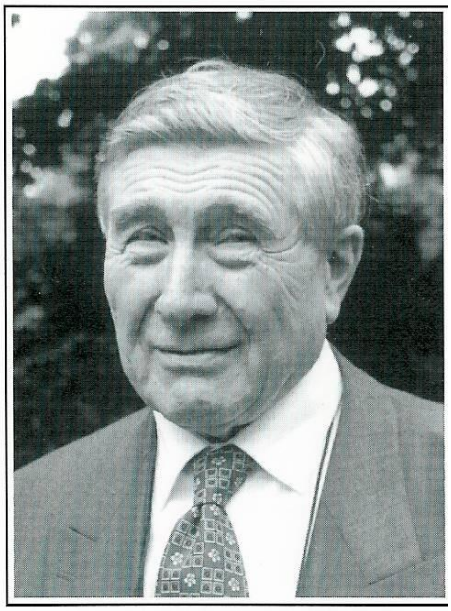

Geachte familie, vrienden van Oscar, beste heemvrienden,

Nooit verwacht dat ons heemkundig genootschap een jaar na het afsterven van Jozef De Cocker opnieuw afscheid moet nemen van een van zijn stichters die hun nauw aan het hart lagen, Oscar Van Wittenberghe.

Oscar werd te Ledeberg geboren op 21/03/1920. Zijn ouders waren Raymond en Louise Meersschout. Hij overleed te Gent op 12 juli 2003.

Oscar was leraar aan het Koninklijk Atheneum te Eeklo en aan het Sint-Lucas Instituut te Gent.
Als wiskundespecialist was hij ook een tijdje schepen van financiën te Gentbrugge.
Gezien zijn beroepsleven in het onderwijs moet het ons niet verwonderen dat zijn heemkundige activiteiten en publicaties getuigen van een wiskundige nauwkeurigheid.
Om die reden wellicht schreef hij een bijdrage over het onderwijs te Gentbrugge tot het einde van de 19^{e} eeuw. Van zijn hand is nog het een familiekroniek.
Oscar was een van de stichters van ons heemkundig genootschap waarvan hij op 7/6/1968 de secretaris. Een taak die hij met grote nauwgezetheid heeft volbracht.

Oscar was fier op zijn jaarboeken. Elk drukwerk werd door hem taalkundig nagelezen en verbeterd. Hij trok op huisbezoek en reisde zowat het Land Van Rode rond op zoek naar medewerkers.
In 1969, één jaar na de stichting, werd op zijn vraag ons genootschap lid van het verbond.
Een ander zorgenkind van Oscar was de zorg om ons bouwkundig erfgoed.
De grote bouwwoede en de daarmede samengaande vernielingen aan ons erfgoed raakten hem steeds opnieuw. Waar was onze Vlaamse fierheid gebleven?

De leek ons normaal toen in 1973 het verbond van wal stak met de huldiging der geslaagde restauratie, dat de heer Van Wittenberghe deel zou uitmaken van de commissie.

Al vlug leerde men in het verbond Oscar kennen als een stille werker die echter steeds een grote productiviteit aan de dag wist te leggen.

In 1982 deelde ons genootschap in de eer toen tijdens de gouwdag te Waasmunster Oscar het Eremerk van den Vos Reinaerde in ontvangst mocht nemen.

In 1992 werd hij penningmeester van het verbond en van 1993 tot 2000 maakte hij deel uit van het verbondsbestuur als Commissaris.
Op 31/12/1990 overleed zijn echtgenote Julia Van Hecke.

De laatste jaren was hij op heemkundig vlak minder actief geworden wat niet wil zeggen dat hij niet met de werking van ons genootschap bekommerd was.

Samen met zijn familie en vele vrienden hebben wij van Oscar afscheid genomen.

Namens het genootschap en de leden van ons genootschap bieden wij aan de achtbare familie ons medeleven aan.

Lucien De Smet

Een gids voor Gentbrugge (deel 1)

We schrijven 1962 ,dit is dag op dag éénenveertig jaar geleden.
Van de fusie is op dat moment alleen meer sprake onder de politici.
Iedereen die in Gentbrugge komt wonen krijgt een prachtig en vooral handig boekje gratis aangeboden door het gemeentebestuur.

Waarde Medeburgers,
Voor de derde maal heeft het gemeentebestuur het genoegen u de "Gids voor Gentbrugge", thans jaargang 1962 aan te bieden.
De ondervinding heeft ons geleerd dat dit boekje voor onze medeburgers zeer wordt gewaardeerd en op vele vragen op een handige en vlugge manier een antwoord biedt.

Tevens geeft het u een reeks inlichtingen die u toelaat kennis te maken met en wegwijs te raken uit de diversiteit van instellingen en organisaties die het administratief ,maatschappelijk, kultureel en economisch leven van onze gemeente beheerst .

Daardoor alleen reeds verantwoordt de « gids »zijn bestaan.

Ten slotte heeft dit werkje de oprechte bedoeling onze nieuwe inwoners te helpen om zich op een gemakkelijke wijze te integreren in het nieuwe midden,waarin zij zich komen vestigen.

Moge het voor hen een welkomstgeschenk zijn vanwege de Gentbrugse familie, waartoe zij thans behoren.

Wij hopen dat 1962 voor U allen de verwezelijking moge brengen van al uw betrachtingen, opdat wij allen, wie of wat we ook zijn, ons zouden voelen als één familie,
De "gentbrugse".
Leve Gentbrugge !

R.Verhaest,
Burgemeester

Samenstelling van de gemeenteraad in 1962

Naam en voornaam		**partij**
Burgemeester	Verhaest Raphaël	CVP
Schepenen	Van Belle Fernand	CVP
	Van Maldegehem Gustaaf	CVP
	Hindryckx Ceriel	CVP
Leden	D'haese Henri	PVV
	De Paepe Placide	CVP
	Le Fevere de ten Hove Marguerite	CVP
	Vandeweghe André	BSP
	Derey Willy	CVP
	De Groote Joannes	BSP
	Hendrickx Edmond	BSP
	Van Mellaert Robrecht	BSP
	Braems Willy	PVV
	Moeraert Joseph	CVP
	De Cocker Marcel	BSP

Verdeling van de bevoegdheden der leden van het college.

Mr Verhaest, burgemeester:	Algemene politie - Verkeer - Brandweer - Toezicht op personeel - Electriciteits-,water-, en Gasvoorzieningsdiensten - Radiodistributie - Financiën - Belastingen - Betwistbare - Erediensten - Bezoldigingen gemeentepersoneel.
Mr F.Van Belle, 1ste schepen:	Burgelijke Stand (delegatie) - Bevolking - Militie - Feestlijkheden - Plechtigheden - Handel en Nijverheid - Markt - Kieszaken - Landbouw - Burgerlijke Opeisingen - Kerkhofdienst – Lijkenvervoer.
Mr G.Van Maldeghem 2de schepen:	Openbaar Onderwijs - Geneeskundige dienst der scholen - Volks-en Lichamelijke opvoeding - Jeugdwerken - Kunsten en Wetenschappen - Openbare Gezondheid - Pensioenen - Sociale werken.
Mr C.Hindryckx 3de schepen:	Wegen en Openbare werken - Bouwingen - Urbanisatie - Reinigings- en Ruimdiensten - Beplantingen - Toezicht gemeentelijke lokalen en Eigendomen - Toezicht Schoollokalen.

Tot zover de eerste twee bladzijden van dit boeiende boekje.

Conclusie:

Er heerst nog een gemoedelijke sfeer op Gentbrugge met een beetje plechtstatig taalgebruik heet de burgervader zijn nieuwe inwoners welkom in wat hij de “Gentbrugse Familie” noemt.
Het “leve Gentbrugge” toont aan hoe zelfbewust men was van zijn eigenheid.
Er is niets buiten Gentbrugge, het mooie van allerlei activiteiten gonzende Gentbrugge (zoals de lezer nog zal merken in verdere besprekingen van dit boekje).

In de bestuursmeerderheid liggen de verhoudingen in het voordeel van de CVP (CD&V) met acht zetels, de BSP (SPA)heeft er vijf en de PVV (VLD) hebben er twee.

We leven op dat ogenblik in een gemeente waar nog geen sprake is van een autosnelweg, waar de puntfabriek de grootste werkgever in de wijde omgeving is en waar het merendeel van de kastelen en hun hovingen nog relatief intact zijn
De gouden jaren zestig zijn op dat moment volop aan de gang. Gentbrugge heeft een groen imago: dit lokt mensen.
Mensen die niet van origine van hier zijn, ook al zijn ze van harte welkom in de Gentbrugse familie, ze moeten nog veel leren.

Als besluit van dit eerste deel van “een gids voor Gentbrugge”

Een tekst rond VOETPADEN en STRAATGREPPELS

Gedurende de laatste jaren heeft het gemeentebestuur zich veel inspanningen getroost om het algemeen uitzicht der gemeente te verfraaien.
Talrijke beplante stroken werden aangelegd, aangepaste boombeplantingen werden voorzien langsheen de straten met voldoende breedte, de voetpaden werden of worden algemeen hersteld en éénvormig geplaveid, de straten voorzien van degelijke verharding, de reinigingsdienst werd volledig gemoderniseerd, enz.

Het is begrijpelijk dat de onderhoudslast aan openbare beplantingen ons bestuur zeer zwaar valt en dat daarvoor enkel een beperkt personeel ter beschikking kan gesteld worden.

Het valt ons dan ook pijnlijk te moeten vaststellen dat sommige bewoners verzaken de eventuele niet verharde stroken en straatgreppels voor hun eigendommen op te kuisen.

In het oog van de voorbijgangers moet zulks ongetwijfeld de indruk doen ontstaan dat aan de algemene reiniging der openbare wegen geen zorg besteed wordt en kwam het reeds meermaals voor dat ons bestuur daarvoor ten onrechte aansprakelijk gesteld werd.

Wij achten het bijgevolg een plicht alle bewoners er op te wijzen dat hen de zorg van regelmatige reiniging zowel van de voetpaden als van de straatgreppels opgedragen wordt.

Voor diegene die vroeger wel regelmatig voor dit onderhoud instonden, wordt ons hier de gelegenheid geboden de bewoners van harte te feliciteren en aan te moedigen opdat ze zich - meer nog dan voorheen het geval was - tot een punt van eer zouden maken aan ons verlangen te voldoen.

Voor de inwoners die zich daaromtrent weinig bekommerden dringen wij aan opdat ze, in samenwerking met ons bestuur en ons volledige bevolking ten bate, zouden instaan in het vervolg voor de reiniging op regelmatige tijdstippen van voetpadstroken en straatgreppels over de volledige breedte van hun woning en gronden.

De burgemeester.

Noël Callebaut

Op 29 november a.s. organiseert de gemeente Oosterzele een cultuurmarkt waarbij de Oosterzeelse verenigingen zich bij het brede publiek willen bekend maken.
Deze markt gaat door in de bibliotheek van Scheldewindeke (Stationstraat) van 10 tot 17 uur.
Wij zullen eveneens aanwezig zijn en hopen u daar te verwelkomen. Dit is een gelegenheid om kennis te maken met ons bestuur.

De 39ste Gouwdag te Waasmunster

Historisch bouwkundig erfgoed te Waasmunster en de uitreiking van de Reinaertprijs.

Historisch bouwkundig erfgoed te Waasmunster.

Op zondag 25 mei 2003 organiseerde de heemkundige kring Waasmunster " 't Sireentje " deze dag.
Vanaf 9h.30 werden we hartelijk ontvangen in het Parochiaal
Ontmoetingscentrum, gelegen in een zeer mooi park, en kregen we koffie en een documentatiemap aangeboden.

Om 10h werden we zeer gemoedelijk toegesproken door de heer André Roels, voorzitter van de gastkring en door de heer Robert Ruys, voorzitter van het Verbond van de kringen voor heemkunde in Oost Vlaanderen.
We konden elkaar goed vinden, want in beide toespraken werd zo wat verwoord wat ook wij als heemkundige kring als doelstelling vooropstellen (1) en als problematiek ervaren (2).

(1) - Heemkunde is een boeiende geestesverrijking;
Heemkunde levert een waardevolle bijdrage aan de totale maatschappij;

(2) - We hebben een tekort aan medewerkers en bijgevolg stellen we de vraag: "hoe kunnen we als heemkundige kring jonge mensen aantrekken om aan heemkunde te doen?"
- We kunnen moeilijk opboksen tegen de informatica, maar we mogen ze zeker niet uitsluiten, want het is een zeer goed hulpmiddel (o.a. om te inventariseren). Toch blijven onze oude boeken in het archief zo boeiend: we kunnen ze reuken, smaken,…de heer Ruys noemde het een "historisch orgasme".
- Het is ook, nog volgens dezelfde voorzitter, onze plicht om het gemeentebestuur bij te staan daar waar het historisch erfgoed dreigt verloren te gaan. Nog teveel komt het in een vervallen toestand terecht, wordt het afgebroken of via een KB gedeclasseerd.Tevens is het aan ons om, naast het opzoeken, het publiceren van historische gegevens en het ten dienste staan van de gemeente, ook aan de buitenwereld de waarde en de belangrijkheid van onze heemkundige werking te tonen.

Na het intermezzo door twee leerlingen van de Stedelijke Academie voor muziek woord en dans uit Dendermonde, bracht de heer Erwin Verdurmen, voorzitter van de cultuurraad te Waasmunster een voordracht over het historisch bouwkundig erfgoed te Waasmunster.
Als inleiding schetste hij de korte ontstaansgeschiedenis van Waasmunster.
Waasmunster is niet alleen bekend omwille van de E17-wegenwerken, maar is vooral een toeristische trekpleister.Het is de bakermat van het Waasland.

De Graaf van Vlaanderen was eigenaar van de gemeente "Hof van Waas", die het centrum was voor de missionering.
In de 12de eeuw voerde men een decentralisering door waarbij Kemzeke afhankelijk werd van Waasmunster.Waasmunster bleef zelfstandig tot het in 1794 onder het Frans Bewind en in 1818 onder het Hollands Bewind administratief ingedeeld werd bij Dendermonde.
In de 20e eeuw werd Waasmunster opnieuw gecentraliseerd, maar vanaf 1977 is het zelfstandig gebleven.

Vervolgens gaf hij een gedetailleerd overzicht van het historisch bouwkundig erfgoed, waarvan ik de beschrijving gehaald heb uit het tijdschrift van het Verbond van de Kringen voor Heemkunde in Oost-Vlaanderen, Jaargang 26, nr.1, pp.3-14 en aangevuld heb met persoonlijke waarnemingen tijdens ons bezoek in de namiddag.

1.Kerkelijke gebouwen.

- **De Onze Lieve Vrouwkerk en de pui.**
  Het koor en de toren zijn beschermd sinds 1943; de volledige kerk sinds 1978.
  Er wordt vermoed dat er oorspronkelijk in de 7de eeuw een houten kerkje werd opgericht.In het begin van de 13^{e} eeuw is het vervangen door een in steen gemetseld rechthoekig gebouw.
  Het zadeldak geeft de kerk een basilicaal uitzicht.

Hoogkoor van de Onze-Lieve-Vrouwekerk (ACL Brussel)

De westelijke toren (laatromans 12^{e}-13^{e} eeuw en gotisch 1430) is met het koor (1517) het oudste deel van de kerk, gebouwd in grijze Balegemse zandsteen.In de toren hing tot aan de tweede wereldoorlog een politieklok waarmee o.a. het sluitingsuur van de herbergen werd gemeld.
Twee ingemetselde stenen met inscripties boven de toegangsdeur (1404) en achteraan het hoogkoor (1507) zijn wellicht afkomstig uit het vorig kerkgebouw.
Links van de toegangsdeur bevindt zich de pui die omringd is met handsmeedwerk uit 1732.Van op die pui werden, meestal na de kerkelijke diensten, allerlei gemeentelijke en kerkelijke berichtgevingen, besluiten en aankondigingen aan de parochianen medegedeeld.
De laatste grondige restauratie van de kerk dateert uit 1984.

- **De barokke Sint-Rochuskerk (parochie Sombeke).**
  Ze werd in 1629 gebouwd als een kleine kapel en in 1643 werd ze vergroot tot een ruim Bedehuis.In 1875 werden een nieuw portaal en doksaal geplaatst, alsook een nieuw orgel met 7 registers en 393 pijpen (4250 bef.), geleverd door Petrus Vereecken en zoon, orgelbouwers uit Gijzegem.
  In 1888 kreeg de parochie een zelfstandig statuut en werd de kerk verbouwd tot haar huidige vorm.

- **De Sint-Jan Baptistkerk in neo-Scheldegotiek (parochie Ruiter).**
  Deze kerk alsook de grond rondom, dienstdoende als kerkhof, de muur en het ijzeren hek werden geschonken door Jan-Baptist Vermeulen en dateert van 1880.Ze verving toen een kleine houten noodkerk, die in dezelfde functie werd overgebracht naar Lokeren-Heiende.

- **De Heidekapel.**
  Het gebouw bestaat uit drie delen.Het noordelijk deel (vermoedelijk uit 1496 en tevens het oudste gedeelte) bestaat uit de huidige toegang met de aangrenzende voorgevel, die werd omgebouwd (in barokstijl na het Concilie van Trente) na de vernielingen door de geuzen op het einde van de 16de eeuw.
  Het centraal gedeelte bestaat uit een zeshoekig koor (restauratiewerken in 1641) dat steunt op een zandstenen basis.
  In het zuidelijk gedeelte bevindt zich de sacristie waarvan de bouw teruggaat tot 1778.
  Op 25 maart (feestdag van Onze-Lieve-Vrouw-Boodschap) komt er jaarlijks de Heikewipommegang langs voor het lof.
  De kapel en het omringend landschap zijn beschermd vanaf 1971.

- **De Roosenbergabdij (Oudeheerweg-Heide 3).**
  De stichtingsakte uit 1237 wordt nog steeds keurig bewaard in het abdijmuseum.
  De eerste kloosterlingen waren reguliere kanonikessen der Congregatie van Sint-Victor uit Parijs.Hun ruitvormig wapenschild vertoont een berg met drie bloeiende rozen.
  Alle gebouwen werden na de Franse Revolutie met de grond gelijk gemaakt, de eigendommen werden in 1796 verbeurd verklaard en op 23 januari 1797 werden de laatste kloosterzusters verdreven, wat het voorlopig einde van de abdij betekende.
  In 1830 bracht de onafhankelijkheid van België het herstel van de abdij.
  Jonkvrouw Joanna Van Doorslaer de ten Ryen bouwde in 1831 een nieuw Klooster, waar ze op 11 juli van datzelfde jaar haar intrede deed, en in 1852 een kapel.
  In 1975 werd bij gebrek aan intredingen en de hoge ouderdom van de zusters een fusie aangegaan met de Mariazusters van Franciscus uit dezelfde Kerkstraat.De oude gebouwen werden verkocht en een totaal nieuw kloostergebouw werd in de Oudeheerweg-Heide opgericht.
  Herinneringen kunnen nog gelukkig opgerakeld worden in het waardevolle museum.

- **Klooster van de Mariazusters van Franciscus (Kerkstraat 14).**
  In het begin van de 18^{e} eeuw woonde in Waasmunster in een klein huis in het Marollestraatje een kleine gemeenschap van devoten of ook marollen genoemd, die als verpleegsters aan huis zieken verzorgden.
  Na de Franse overheersing sloten de overgebleven Marollen zich aan bij de nieuwe kloostergemeenschap in de Kerkstraat.Hieruit ontstonden de zusters Maricolen en later de Mariazusters van Franciscus.
  In het begin van de jaren ’80 is het volledig kloostergebouw vernieuwd in een hedendaagse stijl.
  Opvallend aan ons bezoek hier was de kraaknetheid van het klooster en de uiterst mooi verzorgde en serene kapel.

2.Burgerlijke gebouwen.

- **De Vierschaar met het gemeentehuis.**
  Dit is een klein driehoekig dorpsplein waarvan de naam teruggaat tot de feodale periode.Daar werd vroeger een schepenbank opgericht waar “recht” gesproken werd.
  Enkele jaren geleden werd het plein autovrij gemaakt, kwam er een groenvoorziening met een waterpartij, is het gedenkteken voor de gesneuvelden van beide wereldoorlogen te zien en staan er enkele prachtige beeldhouwwerken van de beeldhouwer Jozef Van Acker uit Waasmunster, die speciaal voor ons gekomen was om er uitleg over te geven.
  Het gemeentehuis werd nog in 1993 grondig vernieuwd.

- **Kasteel Blauwendael en het openbaar wandelpark.**
  Het oorspronkelijk kasteel dateerde uit 1607 en werd in 1890 door het huidige vervangen.Het is gebouwd in neo-Vlaamse renaissancestijl met de voorgevel aan de zuidzijde. In een viertal ingemetselde gevelstenen vinden we o.a. de wapenschilden van de hierna vernoemde familie.
  Tot na de tweede wereldoorlog is het altijd bewoond geweest door de adellijke familie De Neve de Roden.Sinds 1981 is het eigendom van de gemeente. Op de benedenverdieping zijn de ontvangstzaal en de trouwzaal ondergebracht. Op de eerste verdieping zijn een milieumediatheek en een tentoonstellingsruimte beschikbaar en op de tweede en derde verdieping vindt men het heemmuseum.Als je het mij vraagt, kunnen wij enkel dromen van zo'n luxe kader, het is gewoon een pareltje om in te vertoeven!

Kasteel Blauwendael

Het domein bevindt zich in het centrum en is te bereiken langs de Kerkstraat of de Gentstraat.Het paalt aan de achterkant van het gemeentehuis en aan een grote parking met toegang tot het park.Het is voorzien van verharde wandelwegen en rustbanken, waar het zalig is om de merkwaardige oude bomen, waaronder de treurbeuk en de zomereik, te bewonderen.De vijver is een overblijfsel van de 17de-eeuwse omwalling.

- **Kasteel Ortegat.**
  Het domein is gelegen op de hoek van de Belselebaan en de Hoogstraat.
  Het neoclassicistisch kasteel dateert van 1818 en is met de voorgevel naar het noorden gericht.
  De eigenaar, Jan-Baptist Vermeulen, was rentenier, woonde in Gent en het kasteel was zijn buitenverblijf.
  Het werd hem door heel wat inwoners en door de Roosenbergabdij niet in dank afgenomen dat hij al hun verbeurd verklaarde goederen na de Franse Revolutie opkocht en betaalde met zwart geld.Hij was grootgrondbezitter: 339 ha in volle eigendom : 109 bossen, 146 stukken hooiland, 41 huizen en 249 percelen landbouwgrond.
  Toen hij ouder werd (omwille van zijn zielsrust?) deed hij aan de kerk en de bevolking enkele zeer belangrijke schenkingen.
  Het pronkstuk van het kasteelpark is de rode beuk.

Voorgevel van het kasteel Ortegat rond 1943.

Na een praatje met de tuinman konden we heerlijk genieten van de zeer verzorgde rustuitstralende tuin.

- **Kasteel "les Gobelets" (Oudeheerweg-Heide 1).**
  Het classicistische kasteel uit het begin van de 20ste eeuw is gelegen vlak bij de Nieuwe abdijgebouwen.

- **Kasteel van Sombeke (Smoorstraat).**
  Dit is het oudste kasteel dat Waasmunster op zijn grondgebied heeft.Het gaat terug tot in de 15de eeuw toen Jan of de heer van Sombeke er woonde. Het renaissance gebouw heeft een kleine toren in het midden en is geflankeerd door vleugels met drie traveeën.Het heeft een omwalling en had oorspronkelijk een ophaalbrug die vervangen is door een stenen loopbrug.
  Midden in de 20ste eeuw geraakte het in verval, maar dankzij de nieuwe eigenaar, de familie Saverys uit Temse, is het ondertussen een voorbeeld geworden van zorgvuldige restauratie.

- **Het huis de Neve – d'Hanins (Kerkstraat 47).**
  Dit huis heeft een bewogen geschiedenis achter de rug, maar is opmerkelijk goed bewaard en is sedert 1952 een beschermd monument.
  In het Ancien Régime behoorde het huis toe aan adellijke families, na 1800 kwam het in het bezit van burgerlijke families.
  Tijdens WO II onteigende de Duitse militaire overheid een deel van de tuin om er een kwartier op te bouwen voor de manschappen die dienst deden op het vliegveld op het gehucht De Baverick. Dit gebouw, dat in de volksmond nog goed bekend is als "de Duitsen bouw", maakt nu deel uit van de Gemeentelijke Jongensschool.
  De voorgevel dateert uit de jaren 1706-1707 en bestaat uit acht traveeën.Boven de balkondeur prijken de wapens van Christiaan-Jan Philips de Neve de Roden en Angeline Thérèse 'Hanins. Het wapen van de familie de Neve bestaat uit een vis van zilver in een veld van keel (= rood).
  Het wapen van de familie d'Hanins bestaat uit twee hanenkoppen van goud in een veld van keel, gescheiden door een zilveren schuinbalk die bezet is met vier hermelijnstaartjes.
  De achtergevel is ouder en dateert uit het midden van de 17de eeuw. Hij is bekroond met een fronton en een oogvenster.

Huis de Neve – d'Hanins

Vandaag kregen we de kans om het huis zowel van binnen als van buiten te bezichtigen dankzij de gastvrijheid van de huidige eigenaars, de heer en mevrouw Willy en Gerda Brône- Boeynaems. In 1995-1996 hebben zij het huis gerenoveerd met als resultaat dat je vol bewondering staat zowel voor het gebouw als voor de inhoud (de plafonds, de trap,de deuren,…) ervan!
Als toerist kan je er eveneens terecht om er te logeren en er B&B te nemen.

- **De Parochiepomp (Rivierstraat).**
  Ze werd in 1851 geplaatst in opdracht van het gemeentebestuur om de volkrijke omgeving van drinkbaar water te voorzien.In het "Jaar van het Dorp 1978" werd ze door de gastkring gerestaureerd. Ze is voor het publiek te gebruiken van Pasen tot en met Allerheiligen. Ze is een beschermd monument sinds 1987.

- **Koninklijke Schuttersgilde Sint-Sebastiaan Waasmunster.**
  Ze werd bij octrooi op 26 februari 1613 opgericht, waaraan Albrecht en Isabella hun goedkeuring verleenden en ze voorrechten gaven. Om aan de schutters de mogelijkheid te bieden regelmatig in een ander dorp hun kleuren te verdedigen waren zij vrijgesteld van het tolgeld dat zij moesten betalen bij het gebruik van de brug over de Durme.
  Hierna volgen enkele van de unieke schatten die ze nog bezitten:
  -"het blazoen" uit 1613 dat bewaard wordt in het gemeentehuis;
  - de zilveren gildebreuk (een fluwelen kraag met 22 zilveren schakels met siermotieven in renaissancestijl) uit 1614;
  - de zeer fraaie vergulde drinkbeker, geschonken door hoofdman C.S.P. De Neve in 1720;
  - de zilveren "eretand" die in 1913 deel uitmaakte van de wereldtentoonstelling te Gent.
  Er wordt nog jaarlijks een aantal schietingen georganiseerd.

- **De Gilde van het H.Kruis en de meiboomplanting (Neerstraat).**
  Het is een totaal autonome vereniging met een goede verstandhouding en samenwerking met de parochie Ruiter.
  Vermoedelijk is François Raes (° Waasmunster 22.10.1853 - + Waasmunster 05.02.1946) de stichter van de gilde.
  De gildenbroeders, vroeger meestal boeren, staan jaarlijks in voor het planten van de meiboom aan de monumentale kruislieveheer op de hoek van de Neerstraat en de Sijpstraat.De kleuren rood-wit-blauw, waarin de meiboom is geschilderd, doen vermoeden dat de meiboomplanting haar ontstaan heeft gekregen in de Hollandse periode.

- **De schandpaal (Smoorstraat 12 - Parochie Sombeke).**
  Hij dateert uit 1699 en is een overblijfsel uit de tijd dat de beklaagde letterlijk aan de kaak werd gesteld.Oorspronkelijk stond hij op de Dries voor de kerk.
  Het geheel is uit arduin gemaakt en de zuil staat op een trapvormig voetstuk.
  Bovenaan prijkt een zittende leeuw met het wapenschild van J.Laureyns, heer van Sombeke.
  Enkele jaren geleden werd hij mooi gerestaureerd.

Als slot besluit de voorzitter dat hij fier is dat hij via zijn medewerking de heemkundige schatten kan bewaren voor het nageslacht en dat hij diezelfde schatten koestert.
Vervolgens werd de heer A.Roels door de voorzitter van het Verbond geprezen voor zijn enorme inzet en de waarde die hij bijbrengt aan de heemkundige kring.

Het bovengenoemde intermezzo sloot de uiteenzettingen af en we werden allen uitgenodigd om te poseren voor een groepsfoto voor de Gazet van Antwerpen in het park aan de trappen van het kasteel Blauwendael.

Daarna volgde een korte wandeling om vervolgens onze voetjes onder tafel te zetten en een heerlijke maaltijd voorgeschoteld te krijgen in " Brasserie Onder den Toren ".Intussen werden er boeiende standpunten uitgewisseld.

Om 14h werden we in drie groepen verdeeld om vervolgens, begeleid door een gids, de Onze Lieve Vrouwekerk, de kloosterkerk van de Mariazusters van Franciscus, de Vierschaar, het huis en de tuin van de familie Brône-Boeynaems en de tuin van het kasteel Ortegat te bezichtigen, waarvan de beschrijving reeds hierboven genoteerd is.

Het aangename weer, pareltjes van gevels, de verzorgde en mooie plekjes natuur, de interessante, boeiende en bijhorende uitleg laat Waasmunster mij een onvergetelijke indruk na.

De uitreiking van de Reinaertprijs.

Rond 17h volgde de slotzitting in het kasteel Blauwendael, waar, naast de twee voorzitters, ook de schepenen van cultuur en toerisme aanwezig waren.
Vooreerst bedankte de voorzitter van "'t Sireentje" de medewerkers voor het goede verloop van de dag.
Vervolgens benadrukte de voorzitter van het Verbond het belang van onze werking voor de samenleving.
Daarna volgde de uitreiking van de Reinaertprijs wat voor de aanwezigen van onze heemkundige kring het spannendste moment van de dag was, want dit jaar was het de beurt aan onze voorzitter om de prijs in ontvangst te nemen.

Als bestuursleden van het Land van Rode wensten wij onze voorzitter, Lucien De Smet, ° Zottegem 19.10.1946 en sinds 1968 bestuurslid van onze kring, voor te dragen omdat hij de bezieler is van onze kring.

Het gaat hem niet om de eer, het prestige, maar het is zijn ziel die spreekt!
Voor hem is het één en al passie, het is een groot stuk van zijn leven.Hij verwoordt het niet alleen in zijn boeiende gesprekken, vergaderingen, zijn gidsen, artikelen, boeken, voordrachten, films, (overzicht van zijn realisaties: zie bijlage) maar zelfs zijn expressie is er mee vervuld!
Als een (historische) heemkundige belangrijke vondst zomaar verdwijnt of verwaarloosd wordt, sterft er een stukje ziel van hem. Hij ziet niet machteloos toe, maar gaat er voor vechten in de hoop het te kunnen redden.
Opmerkelijk is niet alleen zijn heemkundige kennis, maar eveneens zijn gigantische documentatie, die van onschatbare waarde is. Door het feit dat hij deze verzameling ter beschikking stelt van alle geïnteresseerden, krijgt dit bovendien een educatief en sociaal nut.
Niets houdt hem tegen, waar of op welk moment ook, heemkunde is er voor hem altijd!
Als bestuursleden zijn we hem zeer dankbaar: figuurlijk en letterlijk een schat van een voorzitter!

Onze voorzitter nam fier de prijs en de medaille aan rood lint in dank aan een stak een korte speech af waarin hij vooral het accent legde op het warm maken van onze jeugd voor de heemkunde zodat ons werk probleemloos voortgezet kan worden en onze samenleving de vruchten kan blijven plukken.

Ten slotte rondde de schepen van cultuur de slotzitdag af door te bevestigen dat het belang van de voortzetting door onze jeugd zeker niet uit het oog mag verloren worden, zodat onze moeite niet voor niets is geweest.

Terwijl onze voorzitter van iedereen felicitaties kreeg, werden allen uitgenodigd voor de receptie, waar zowel het lekker plaatselijk streekbiertje vlot naar binnen werd gegoten als de gesprekken snel op gang kwamen.

Ontspannen en met een heemkundig voldaan gevoel keerde ik tijdig huiswaarts.

Rose Vindevogel

Bijlage

Realisaties van Lucien De Smet:
Artikels verschenen in het tijdschrift van het Land van Rode:
Veldkapellen - dl 01: de St. Martinuskapel (Jaargang 15 nr 058)
Veldkapellen - dl 02: Issegem (Jaargang 15 nr 059)
Veldkapellen - dl 03: Duivelskapel (Jaargang 16 nr 063)
Veldkapellen - dl 04: O.L.Vr. Onbevlekt Ontvangenis. (Jaargang 16 nr 063)
Parochie St. Martinus (Jaargang 17 nr 066)
Het voormalig gemeentehuis (Jaargang 17 nr 068)
De kermis te Balegem 1914 (Jaargang 19 nr 073)
Kerkstoelen uit de St. Martinuskerk (Jaargang 20 nr 079)
Sint-Martinusparochie te Balegem (Jaargang 21 nr 082)
De Heerlijkheid Vosbroeck (Jaargang 21 nr 084)
De Cijnskiezers te Balegem (Jaargang 22 nr 085)
De luidklokken in de St.Martinuskerk (Jaargang 22 nr 086)
Gedenkstenen en kleine monumenten (2) (Jaargang 23 nr 090)
De nat. militie tijdens het Ver. Kon. (Jaargang 24 nr 096)
Gedenkstenen en kleine monumenten (7) (Jaargang 25 nr 097)
Pol. en Bestuurlijke gesch.van Balegem (Jaargang 25 nr 097)
Geschiedenis van de parochie Balegem - dl 01 (Jaargang 25 nr 098)
Presenteren van wijwater (1) (Jaargang 25 nr 098)
Geschiedenis van de parochie Balegem - dl 02 (Jaargang 25 nr 099)
Presenteren van wijwater (2) (Jaargang 25 nr 099)
Gebruiken in Scheldewindeke (Jaargang 26 nr 102)
Wereldoorlog I (Jaargang 26 nr 103)
Gebruiken te Landskouter (Jaargang 26 nr 104)
Kon. Leopold op bezoek te Landskouter (Jaargang 27 nr 107)
Nederzettinggeschieden. Te Balegem (Jaargang 27 nr 107)
Gem. Onderwijs te Balegem (Jaargang 27 nr 108)
Balegem tijdens WO I - dl 01 (Jaargang 28 nr 111)
Balegem tijdens WO I - dl 02 (Jaargang 28 nr 112)
Balegem tijdens WO I - dl 03 (Jaargang 29 nr 113)
Balegem tijdens WO I - dl 04 (Jaargang 29 nr 115)
Balegem tijdens WO I - dl 05 (Jaargang 29 nr 116)
Pater Frans Van de Velde (Jaargang 30 nr 117)
Een nieuw gemeentehuis te Scheldewindeke in 1936 (Jaargang 30 nr 118)
Volksvermaak te Balegem (Jaargang 30 nr 118)
Afscheidsrede van Jozef De Cocker (Jaargang 30 nr 119)
Balegem tijdens WO I - dl 06 (Jaargang 30 nr 119)
De fusie Oosterzele in de pers nu zo een 25 jaar geleden (Jaargang 30 nr 120)
Openbare verlichting te Balegem (Jaargang 31 nr 121)
Een Balegems volkslied uit 1927 (Jaargang 31 nr 122)

Artikels verschenen in de jaarboeken van het Land van Rode:
De steengroeven te Balegem (Jaarboek 1971 blz. 80 – 83)
Het Pretorium te Bottele (Jaarboek 1971 blz. 39 – 44)
De organisatie van de kerk in het Land van Aalst (Jaarboek 1973 blz. 64 – 75)
Het leger onderwijs in de gemeente Balegem tot 1918 (Jaarboek 1973 blz. 87 – 115)
Bijdrage tot de geschiedenis van de St.-Martinuskerk te Balegem (I) (Jaarboek 1975 blz. 49 – 71)
Bijdrage tot de geschiedenis van de St.-Martinuskerk te Balegem (II) (Jaarboek 1977 blz. 73 – 99)
De Sint-Martinusparochie te Balegem (Jaarboek 1981 blz. 44 – 57)
E.H. J. Noterdaeme (Jaarboek 1983 blz. 22 – 26)
De stenen korenwindmolens te Balegem (I) (Jaarboek 1985 blz. 53 – 71)
De stenen korenwindmolens te Balegem (II) (Jaarboek 1987 blz. 40 – 58)
De houten korenwindmolens te Balegem (Jaarboek 1989 blz. 114 – 143)

Boeken:
Balegem in oude prentkaarten (Europese Bibliotheek Zaltbommel Nederland)
Bijdrage tot de geschiedenis van de Gemeente Balegem vanaf de Brabantse Omwenteling tot 1900
De Spooklinde nr.. 3 Kreeg het hof ter Bracht een nieuwe eigenaar? (Nationaal Geografisch instituut Herziening van de topografische basiskaart (Oosterzele))
Historisch verslag over de werking van de stenen windmolen Guillotine
St. Martinusparochie Balegem: Onthaal en informatiebrochures
Monumentendag 1997: Bijdrage tot de geschiedenis van de parochie Balegem
Goedemorgen meester: geschiedenis van het gemeentelijk onderwijs
De Geschiedenis van KWB Aalter Centrum
Vlaanderens Groot wandelboek: Balegem Willem Simonpad
Gids voor Vlaanderen: Balegem, Scheldewindeke, Moortsele, Gijzenzele, Landskouter, Oosterzele (Lannoo)

Andere:
Behaalde voor de gemeente Balegem de prijs Nederlandse Cultuur Prijs uitgereikt door prins Albert "Balegem Monumenten dorp"
Het Openluchtspel te Scheldewindeke 'Land Van Rode'
BRT Boeketje Vlaanderen: scenario voor de bijdrage Land Van Rode.
BRT Documentaire Film Balegem (duur 1 uur)
Video De stokerij Van Damme

Rechtzetting:
Het artikel 'De veldtocht van Prins Frederik-Willem van Oranje-Nassau door het Land van Rode', verschenen in ons vorig nummer, is mogelijk gemaakt dankzij de welwillende toestemming van de Heemkunde Kring De Gonde uit Melle.

Balegemse steen

Lucien De Smet

Geschiedenis

Herkomst van de naam

Midden de 19e eeuw werd de “Commission Royale des Monuments” opgericht met het doel onze “oude gebouwen” te restaureren. Men trachtte hierbij gebruik te maken van de oorspronkelijk gebruikte materialen. In die tijd was men op zoek naar de Vlaamse zandsteen waarmee onze monumenten uit de Gotische periode waren opgetrokken.

In 1848 en de daaropvolgende jaren, werd te Balegem de steenweg Scheldewindeke - Balegem - Elene verhard.
Voor de boordstenen werd Vlaamse zandsteen gebruikt uit de plaatselijke groeve.
De zoektocht van de plaatselijke overheid om te Balegem voldoende zandsteen te vinden voor de bestrating, trok de aandacht van de Koninklijke Commissie.
In de verslaggeving van de onderzoeken die hierop volgden is voor het eerst sprake van "pierre dites de Baelegem". Vanaf dat ogenblik (1868) gebruikt men de term “Balegemse steen” om de betreffende Vlaamse zandsteen aan te duiden.

Balegemse steen: het bouwmateriaal door de eeuwen heen.

De Gallo-Romeinse periode

Op het einde van de eerste eeuw na. Chr. werd in de woningbouw voor het eerst gebruik gemaakt van een stenen fundering. Deze bestond hoofdzakelijk uit ter plaatse gevonden gesteenten.

In onze streek was dat de “Balegemse steen”. Het opgaande muurwerk bleef beperkt tot een sokkel van ongeveer 1m waarop dan de muren in vakwerk werden opgetrokken.
Voor de dakbedekking gebruikte men gebakken “Tegulae” en “Imbrices”.
In de groeve te Balegem werd Romeins gereedschap teruggevonden, wat betekent dat in de 2e - 3e eeuw na Chr. de steengroeve te Balegem ontgonnen werd.

Een teruggevonden breekijzer wordt in het museum te Velzeke bewaard.

Breekijzer uit de groeve van Balegem
Provinciaal Archeologisch museum Velzeke

Wij nemen aan dat in de nabijgelegen Romeinse vicus te Velzeke steen uit Balegem gebruikt werd voor de bouw van een aantal woningen. Een Corinthisch kapiteel afkomstig uit deze site werd in de kerk van Gijzenzele als altaarvoet gebruikt.

Altaarvoet in de kerk van Gijzenzele

Romeinse waterput uitgewerkt met Balegemse steen

Andere voorbeelden zijn te Velzeke de teruggevonden waterputten waarbij de cilindervormige putten vaak met Balegemse steen zijn afgeboord.

Romaanse bouwkunst 1000 - 1225

Sinds de tweede helft van de 10e eeuw ontstond zowat overal in Europa de Romaanse architectuur. Het gevaar voor de invallen van de Noormannen was geweken en mede dank zij de verbeterde landbouwtechnieken (keerploeg) groeide de bevolking aan. Vooral gebouwen met een gemeenschappelijk karakter kregen een stenen constructie. Het waren in de eerste plaats de militaire gebouwen, kerken en een aantal huizen die in steen werden opgetrokken.
Veel van onze Romaanse bouwkunst ging echter verloren. Oorzaken waren onder meer: de aangroei van de bevolking die de uitbreiding van gebouwen noodzakelijk maakte, de vernielingen die werden aangericht bij militaire operaties, brand, natuurrampen en ongelukkige restauraties.
Fragmenten van de Romaanse bouwkunst zijn bij ons hoofdzakelijk in een aantal kerken terug te vinden.
De vorm van de eerste stenen kerken werd ontleend aan de Romeinse basilica. Een zaalkerk met een vlakke zoldering van ongeveer 12m lang en 8m breed. Het koor was halfrond of rechthoekig. De kerk was naar het oosten gericht. Later kreeg de kerk de vorm van een Latijns kruis.

Bij opgravingen in 1993 in de kerk van Velzeke vonden de archeologen de grondvesten terug van een vroegromaanse kerk uit Balegemse steen. Een tweede fundering werd ontdekt die vermoedelijk een onderdeel is van een Romaanse kruisbeuk. Deze vroegste bouwgeschiedenis gaat terug naar de Karolingische of de Ottoonse periode.

In de jaren 1140-1150 bouwde men te Sint-Lievens-Houtem een voor die tijd imposant gebouw boven het graf van de H. Livinus. Enkel het koor met grote doorlopende ramen en de Livinuskapel in Vlaamse zandsteen bleven bewaard.

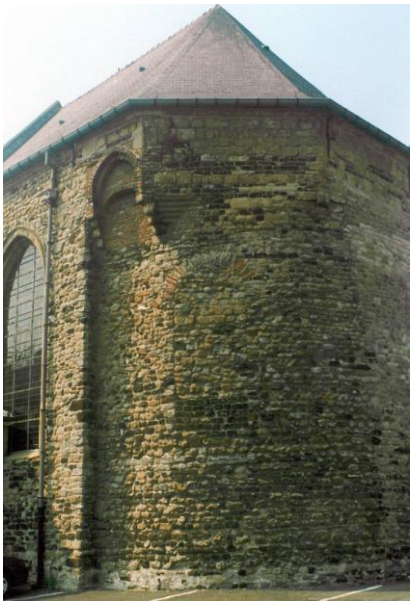

Kerk van Sint-Lievens-Houtem

Kerk Velzeke oudste kerkgedeelte

Te Meldert waren de monniken in de 12e eeuw begonnen met het “poelen” van de zandsteen. In een charter uit 1151 ziet de heer Bernerus van Moorsel af van zijn grond waaruit de monniken steen trokken.

Een voorbeeld van een militaire bouwconstructie waarin "Balegemse steen" verwerkt werd, is de ruïne te Herzele. Voor de fundamenten van de vroegere meestertoren werd uit de streek afkomstige Vlaamse zandsteen gebruikt.

Waar haalde men de steen vandaan?

De gebruikte steen was zandsteen afkomstig uit lokale putten, uit de onmiddellijke omgeving.
In de 11e en 12e eeuw waren er onder meer ontginningen te Balegem, Bambrugge, Meldert, Sint-Lievens-Houtem en. Vlierzele. Aan de hand van toponiemen kunnen wij ter plaatse een aantal oude ontginningsplaatsen aanduiden: de Steenberg te Bambrugge, Het Kravaalbos te Meldert (steengroeve in een dal).
In steden werd hoofdzakelijk Doornikse steen gebruikt die via de Schelde en Leie werd aangevoerd.

De gotische bouwkunst 1225 - 1625

De bouw van het koor van de Sint-Denijsabdij te Parijs in 1140 lag aan de basis van deze nieuwe stijl. Typisch voor de gotiek is het streven naar licht en ruimte. Het optisch verloochenen van de zwaartekracht, de hoogtedrang en het doorbreken van de muren staan hierbij centraal. In de hooggotiek evolueert dit naar de zogenaamde “flamboyante stijl” waarbij men streeft naar een glasarchitectuur die de wanden en vensteropeningen doorbreekt met een fijn maas- en kantwerk.
De nieuwe stijl werd 400 jaar lang gebruikt en kende perioden van bloei en zware crisissen. Na de godsdienstoorlogen (1566-1582) geraakte de gotiek definitief in verval.

Omwille van het feit dat de Vlaamse zandsteen zich zo goed liet bewerken, was hij steen in deze periode bijzonder populair.

De periode voor 1300

De komst van de gotiek valt samen met een nieuwe expansie van de bevolking.
Op het platteland waren de hoeven uitgegroeid tot semi- gesloten complexen. Hier en daar werden stenen donjons als woontoren voor de plaatselijke heer opgetrokken. In de eerste helft van de 13e eeuw oefende de stad Doornik een grote invloed uit op de architectuur in Vlaanderen.
Per schip werd de kalksteen uit Doornik aangevoerd. Een schoolvoorbeeld van Scheldegotiek in Vlaanderen is ongetwijfeld de kerk van Pamele in Doornikse kalksteen.
Op het platteland werden de parochiekerken vergroot en kregen ze vaak een gotisch koor.
Net als voor de Romaanse periode werd op het platteland steen van ter plaatse aangewend om de parochiekerk te vergroten.

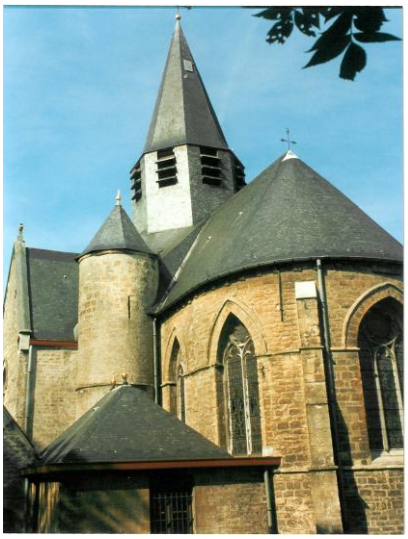

In de periode1225-50 werd steen uit Balegem gebruikt voor de bouw van het vroeggotisch koor van de kerk te Scheldewindeke.

Het koor van de kerk te Scheldewindeke (1225-1250)
Grote doorlopende ramen met twee of drielichten met ingeschreven driepas of vierpas

De zandsteen waarmee de vierkante westtoren van de kerk te Landskouter (1220-1230) werd gebouwd was afkomstig uit de nabijgelegen Betsberg. De toren is een mooi voorbeeld van de overgang van laat Romaanse stijl naar de vroeggotiek. In het oog springen de rondboog ingangdeur en de zware hoeksteunberen.

De kerk van Landskouter (1220)
Hooggeplaatste spitboogvenstertjes

De poortdonjons aan Hoek ter Hulst te Moortsele zijn een voorbeeld uit de burgerlijke bouwkunde waarbij voor de bouw van het XIIIe eeuwse "stenenhus", Paniseliaan veldsteen gebruikt werd. Het is een grijsgroen gesteente dat ter plaatse voorkomt. Met de Balegemse steen werd zuinig omgesprongen
Hij werd verwerkt in de fundering, het parament, de omlijsting van de poort, de ramen en de hoeken van het gebouw. De gebruikte zandsteen was afkomstig uit de plaatselijke groeve op de Betsberg.

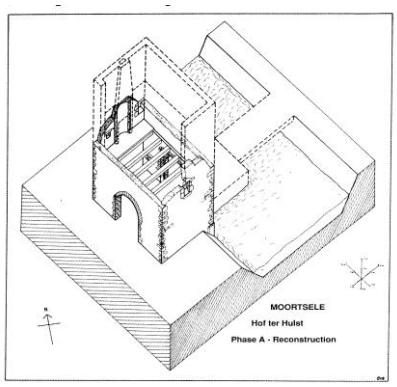

Te Vlierzele was eveneens een zeer belangrijke steengroeve, waar zeer veel Vlaamse arduin ontgonnen werd. Het toponiem "Grova" vermeld in een document uit 1227 te Vlierzele, duidt op ontginningen aldaar.
In 1323 bestelde Jan Van Haelst bij steenhouwer Steven Pauwels steen te Vlierzele, steen voor de bouw van het belfort en de Sint-Michielskerk te Gent.

"meester J.van Haelst, die voer sond. Vor. S.P.dadh ende s. Pauwels te Vliedersele omme 8 witte wilde steene de repriseren af te makene van den verwelve, te sierre terre, ende van dat de steene costen, ende van bringhene te Ghend, 8 lb"

Te Gent werd tijdens die vroeg-gotische periode ook het gotisch gedeelte van de Sint-Jakobskerk voltooid.
Ook in de buurlanden was de Vlaamse zandsteen reeds erg in trek. In 1247 gaf heer Diederik, graaf van Kleef (Duitsland), vrije vaart binnen zijn gebied aan de schepen geladen met steen afkomstig uit de buurt van Affligem. Het vervoer per schip was op de Hont (Westerschelde) in 1283-1285 vrijgesteld van tol**.**

De periode vanaf de 15e eeuw

Na de welvarende vroeg-gotische periode viel aan het begin 14e eeuw elke bouwactiviteit stil.
De pestepidemie die woedde in de jaren 1315-17, stelde een eind aan de welvaart in Vlaanderen. De bevolking daalde met 1/3. Daarop volgde de oorlog tussen Engeland en Frankrijk die de Vlaamse textielindustrie zware klappen toebracht.

Stadhuis van Oudenaarde

Na nagenoeg 100 jaar inactiviteit werd de Brabantse gotiek erg populair. Gevels werden versierd met beeldhouwwerken, koolblad- kapitelen verfraaiden de zuilen. Wij treffen ze aan in de stadhuizen van Mechelen, Leuven, Brussel en Oudenaarde.
Voornamelijk in de eerste helft van de 15e eeuw werd Gobertangse steen gebruikt, afkomstig uit de Brabantse groeven
In 1400 gebruikt men Brabantse steen voor de bouw van de stadspoorten van Brugge.
In 1414 leverde de steenhandelaar Arnould uit Vilvoorde steen voor het heropbouwen van de toren van de Sint-Michielskerk te Gent. In 1450 werd steen uit Affligem gebruikt voor de bouw van het stadhuis van Middelburg.

Midden de 15e eeuw was er de strijd tussen de Bourgondische hertogen en de stad Gent.

In de maanden die de slag om Gavere (1453) voorafgingen, trokken Gentse milities door onze gewesten.
In 1451 werd het kasteel van Egmont te Zottegem vernield. In hetzelfde jaar werd te Balegem slag geleverd om Issegem.

Het lijkt dan ook zeer begrijpelijk waarom pas in de 2e helft van de 15e eeuw opnieuw Lediaanse zandsteen of Balegemse steen in de streek ontgonnen werd
In 1471 wordt steen uit Buenegem geleverd voor de bouw van de vestingtorens te Aalst en Dendermonde. De bestellingen bleven niet uit en meester-steenhouwers wedijverden om belangrijke klanten binnen te rijven.
Politieke invloeden en voorkennis van notabelen uit de steden, bepaalden of de steen nu uit Balegem, Lede, Oosterzele, Vlierzele, of Houtem kwam.

Voor de bouw van het derde venster in de kapel van de St.Sebastiaansgilde in Gent leverde Rombout Moens uit Vlierzele al het steenwerk.
Voor de bouw van de schepenkamer te Gent werd in 1483 steen uit Vlierzele geleverd.

Schepen van Gedele te Gent, Lieven Van Male, was de eigenaar van de steenputten te Oombergen en Balegem. Uitgerekend hij gaat te Antwerpen onderhandelen met bouwmeester Keldermans voor de opmaak van de plannen van het Gentse schepenhuis. Het was dan ook uit zijn groeven dat de witte arduin kwam voor het vervaardigen van de ramen van het schepenhuis.

Stadhuis Gent

In 1525 werden de groeven van Balegem in onderaanneming gegeven aan Lieven van Beneden. Na diens dood werd Geert Van Beneden eigenaar van de groeve te Balegem.

Het gotisch koor van de kerk te Moortsele werd in die periode in Balegemse steen opgetrokken.

Hendric de Smet, baljuw van Lede, levert in 1528 de steen voor de bouw van het stadhuis te Gent. Hij levert eveneens de steen voor de bouw van het portaal van de kerk te Dendermonde.
In diezelfde periode werd het stadhuis van Oudenaarde in laat-Brabantse gotiek opgetrokken in Vlaamse zandsteen.
Op het einde van de laatgotiek (1500-1530) verrijzen in de stad prachtig versierde gevels in Balegemse steen: het huis van de metselaars de Engel uit 1526 en het huis der vrije schippers, beiden van architect Chris Van Den Berghe.

De Engel In 1912 gereconstrueerde gevel steunende op oude afbeeldingen van het voormalige gildenhuis van de metselaars uit 1527

In 1551 werd steen uit Balegem gebruikt voor de bouw van de kapellen in de beuken van de Sint-Baafskerk te Gent. 136 voet steen werd gebruikt voor de trap naar de krocht.
Ditmaal waren de godsdienstoorlogen de oorzaak van het feit dat de bouwactiviteiten opnieuw onderbroken werden. Gentse calvinisten trokken in die tijd een spoor van vernieling door steden en dorpen. De kastelen van Gaver, Herzele, Zottegem en Oombergen werden vernield. Op 17 juli 1579 werd voor de tweede maal het kasteel van Issegem te Balegem door de Gentenaars aangevallen en vernield. Het is pas aan het einde van de 16e eeuw dat de bouwactiviteiten hervat werden.
Het is duidelijk dat de bezitters van de groeve te Balegem sinds het begin van de16e eeuw, en ook niet na de vernieltochten door de calvinisten, niet in staat waren in concurrentie te treden met een bouwmeester als Arent Van Loo.

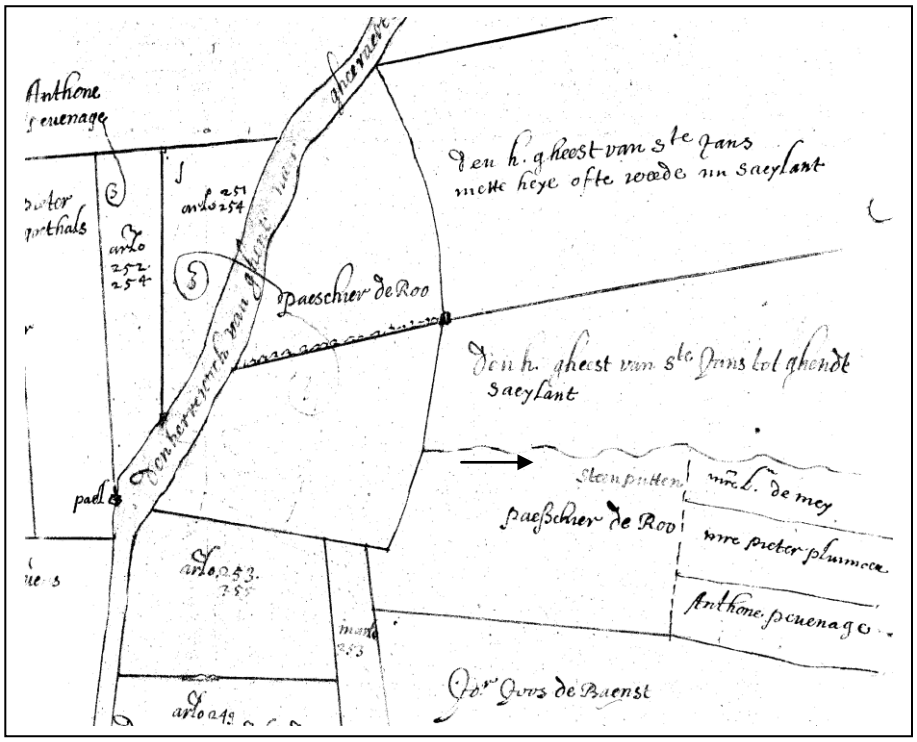

Kaart fragment uit 1573 met de vermelding van "steenputten" in de omgeving van te Lucht bij de "Coningskouter" en "denherrewich naer Ghent"

Arent Van Loo was in 1595 eigenaar geworden van de groeve op de Betsberg te Oosterzele en ook van deze op het Vosdael te Oombergen.

In hetzelfde jaar levert hij "*goeden uprechten vlaemschen orduynsteene, betsberchen"* voor het uitwerken van twee dakvensters en een schoorsteen aan het stadhuis van Gent.
Na het overlijden van Loys Hendrickx in 1596, verwerft Arent Van Loo ook nog de groeve van Sint-Lievens-Houtem.

De barok 1607 -1700

Barok is de stijl van de contrareformatie. De profane barokbouw is het zinnebeeld geworden van vorstelijk absolutisme. Was de renaissance in hoofdzaak een aangelegenheid van de burgerlijke bouwkunst, bij de barok ligt het accent op de kerkelijke gebouwen. Een eerste impuls voor de ontwikkeling van deze nieuwe kunstrichting werd gegeven door de Vlaamse kunstenaar Wenzel Colberghe. Van hem is o.a. bekend "de kloosterkerk der geschoeide karmelieten" te Brussel. Deze stijl had ook haar invloed op de Sint-Walburgakerk te Brugge.

Deze overdadige stijl, tuk op overtollige versieringen van klassieke oorsprong, blijkt bij ons dadelijk te zijn ingeslagen.
Een prachtvoorbeeld is wel de Sint-Carolus-Borromeuskerk te Antwerpen. Architect Pieter Huyssens had voor deze opdracht enorme hoeveelheden zandsteen nodig. Te Vlierzele werd hiervoor een terrein aangekocht dat als steengroeve dienst deed.

De Balegemse steen doet dienst als decoratief element aan vensterposten, in panelen boven de vensters, vruchtenslingers en grotesken. De baksteen treedt meer op het voorplan Voorbeelden vindt men te Gent op de Graslei, Korenlei, Mageleinstraat, Burgstraat en Veldstraat (De Maeght van Gendt 1672, Het Korenmetershuis 1696).

In deze periode werd te Balegem steen ontgonnen die gebruikt werd bij de restauratie van de toren van de Sint-Niklaaskerk te Gent.
Zo prees in 1661 werkopzichter J.Billet de Balegemse steen voor het buitenwerk en Brabantse voor het binnenwerk.
De groeven te Balegem waren eigendom van Guillaume Siemon uit Balegem. In 1668 werd door de raad van Vlaanderen Jan Blomme uit Brugge veroordeeld tot het betalen van een som geld voor steen die bij hem geleverd werd door Siemon Guillaune
Dat niet iedereen zomaar steen kon ontginnen, ondervonden de Adriaan de Waele en Dominicq Fouceq uit Balegem.
In 1671 werden zij veroordeeld omdat zij *"steken ende delven arduynsteen binnen de voorss prochie van Baleghem, sonder consent van voorn heere Baron".*
Zij werden veroordeeld *"te leveren onthier ende een maent naer date deser, alle den besten Aruynsteen opgemaeckt ende behoorelijk ghefatsoeneert die noodig sal wesen tot twee vensters de welcke gestelt sullen worden inden beuck vande kercke van Baleghem de welcke den heere Baron ende selve kercke is jonnende*".
De steenhouwers te Balegem betaalden aan de baron 20 stuivers per roede land voor de steen die zij op grond van andere eigenaars bovenhaalden. Hen werd opgedragen de putten nadien behoorlijk te vullen.

Ook in eigen regio bouwde men in barokstijl. Zo werd te Oosterzele op de Keiberg werd in 1716 in opdracht van Carel Maelcamp een kapel gebouwd. Als decoratief element verwijzen wij naar de ovale oculus met koraalprofiel.

Oosterzele O.L. Vrouw kapel op de Keiberg

Neogotiek en Art nouveau 1800-1918

Als reactie op de ideeën van de Verlichting, herontdekte men de bouwkunsten uit het verleden.
De Lodewijk XVI-stijl werd vrij populair. Vlaamse zandsteen werd verwerkt als sierelement aan vensters en vlakke panelen tussen de verdiepingen. Later in de 18e eeuw gaat men de bakstenen bepleisteren en de muren worden wit geschilderd. De sierelementen uit de witte zandsteen worden zo overbodig.

Balegemse steen voor onze monumenten te Gent

In de eerste helft van de 19e eeuw maakte Vlaanderen een nieuwe economische crisis door.
De thuisnijverheid deed het niet meer. Ze kon onmogelijk concurreren tegen de opkomende mechanisatie. Daarbovenop was er de landbouwcrisis. De aardappelen en andere oogsten mislukten. De bevolking leed honger en in de steden tierde de cholera.
De overheid stelde alles in het werk bij het zoeken naar oplossingen om de grote werkloosheid aan te pakken.
Te Balegem werden niet enkel een leerweefwerkhuis en kantschool opgericht. Er werden ook belangrijke openbare werken uit gevoerd:

- 1848 Balegem-Scheldewindeke
- 1856 Scheldewindeke - Dikkelvenne
- 1859 Balegem- Elene

Kasseide baan aangelegd in 1848

Voor de aanleg van deze wegen trachtte men opnieuw de Balegemse steen te ontginnen.
In de periode 1848-1856 hadden conducteur Cambier en de burgemeesters van Balegem en Scheldewindeke meermalen onderzoek verricht om de nodige steen te vinden.
In diezelfde periode werd de Koninklijke commissie voor monumenten opgericht. Ook zij was op zoek naar de zandsteen waarmede onze monumenten destijds werden opgericht.
In hun verslagen is er sprake van de steengroeven te Balegem, Oosterzele, Landskouter, Erondegem en Lede.
Hier is voor het eerst sprake van “pierres dites de Baelegem”.

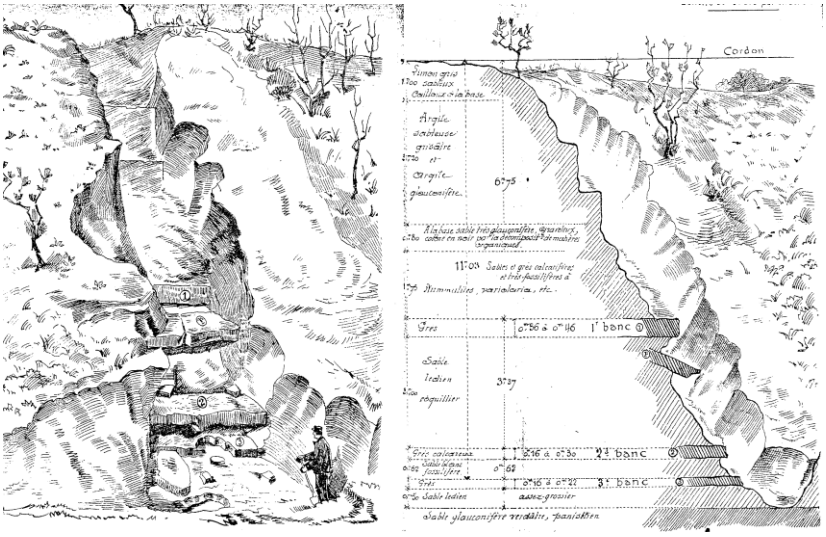

Schets gevoegd bij het verslag van onderzoek in de groeve te Balegem

In 1866 kwam de hoofdingenieur ter plaatse om de toestand te Balegem verkennen. Langs de Geraardsbergse steenweg ter hoogte van km.17 had Charles Louis De Corte een steengroeve geopend.
De steen die hij verwerkte werd door de plaatselijke landbouwers gebruikt voor *"zwijnenbakken en pompbakken".*
Volgens Carez was hij van degelijke kwaliteit en best geschikt om hiermede de herstellingen aan onze monumenten uit te voeren.
Het transport zou in de toekomst ook eenvoudig worden nu kortelings ook de nieuw aangelegde spoorweg in dienst zou worden genomen.
De conclusie van de provinciale overheid was het negatief. Zij schatte het rendement te gering en restaureren was toen al een dure onderneming.
Te Aalst werden de herstellingswerken van de parochiekerk stopgezet omwille van de hoge kostprijs.

Ten einde raad besliste de gouverneur de medewerking van Binnenlands Zaken te vragen.
Op 21.2.1868 laat hij de minister weten dat de werken te Balegem goed opschieten en dat stenen worden gebruikt voor de herstellingen van de Sint-Baafskerk te Gent.

Sint-Baafskathedraal in 1868 hersteld met steen uit Balegem

In het rapport staan ook de bevindingen van conducteur Bekaert en ondernemer Coppieters. Zij werden voor onderzoek naar Balegem gestuurd.

Met de uitbaters De Corte en Janssen sloten zij contracten af voor de levering van steen voor de verdere restauratie aan de St Baafskerk. Op 4 maart 1868 vertrok te Balegem de eerste treinwagon geladen met 10.000 kg steen naar Gent.

In hetzelfde jaar werden door de Provincie en het Ministerie van Openbare werken de nodige fondsen bijeengebracht om wetenschappelijk onderzoek te doen en de rendabiliteit vast van de groeve te leggen.
Onderzoeken werd verricht op de terreinen van de heren Galle, Roelandt, Boddaert, en Robyns te Balegem. Ook te Oosterzele op de Betsberg werd naar de steen gezocht. Het voorhanden zijnde materiaal werd gebruikt voor: de restauratie van de St Jakobskerk en het stadhuis te Gent en voor de bouw van de nieuwe kerk te Melle.

In 1870 had men de intentie om de ladingsplaats aan het station te Balegem te vergroten.

Met het overlijden in 1871 van de heer Raepsaet, de bezieler binnen de commissie, verdween ook de belangstelling voor de groeven te Balegem.

Voor de restauratie van het huis der schippers in1898 doen de heren Cloquet en Mortier te Balegem nog eens onderzoek naar “Vlaemschen orduyn”.

In het vooruitzicht van de wereld tentoonstelling te Gent werd in 1913 het nieuwe station Gent Sint-Pieters gebouwd. Als sierelement werd Balegemse steen gebruikt.

Gent Station Gent St Pieters 1913

Artdeco en Modernisme 1918-1965

Het is de verzamelnaam voor de verschillende stijltendensen in de periode tussen de beide Wereldoorlogen.
Het belangrijkste kenmerk vormt het streven naar vereenvoudige, rechtlijnige en gestileerde geometrische vormen.
Zandsteen werd hierbij niet gebruikt. Met de komst van de Art nouveau, waarvan Victor Horta de trendsetter was, werden nieuwe materialen gebruikt. IJzer, glas en geglazuurde bakstenen werden als sierelement aangewend.
De daarop volgende jaren zal het gebruik van zandsteen helemaal achterwege blijven. De groeven te Balegem werden verlaten. Sporadisch komt de steen even in de belangstelling zo ondermeer op 26/8/1946. Toen verscheen volgend bericht in de krant: “Mgr. Dom Lou Tseng Tsiang ontving in de voormalige St Pietersabdij te Gent vanwege de kerkraad een stuk Vlaamse zandsteen met daar op de tekst “Ex abbata sancti Petri Gandi, Belgium 630-1946”.

De steen werd gebruikt bij de eerste steenlegging voor de bouw van een nieuwe Benediktijnerabdij te Peking".

De verlaten "steenkapperij" van Balegem

Hernieuwde bedrijvigheid in de "steenkapperij" te Balegem

Bewerking van de witte zandsteen in de werkhuizenaan de steengroe te Balegem Bestemd voor het buitenland (1966)

Het waren kunstenaars als Ponnet die als eerste de Balegemse steen wisten te herwaarderen

Het zagen van de zandsteen

Nooit sant in eigen land

Wij hebben moeten wachten tot 1966 voor de Balegemse steen opnieuw in de belangstelling kwam. Met het ontginnen van het zand kwam ook de Balegemse steen aan de oppervlakte.

Al vlug bleek dat ook voor de Vlaamse arduin het gezegde "nooit sand in eigen land" van toepassing was. De Balegemse steen bleek niet geschikt voor de restauraties van onze gotische monumenten in de steden. Uit wetenschappelijke bijdragen bleek dat de Balegemse steen niet bestand was tegen de vervuilde lucht in onze steden.
Eigenaardig genoeg wist men hem wel te waarderen in het buitenland.
Voor de restauratie van het stadhuis te Oudenaarde besloot men alle inlandse zandsteen te vervangen door buitenlandse, in casu Franse zandsteen.

De reacties voor het behoud van de Balegemse steen kwamen voornaamlijk uit kunstenaarsmiddens. Het is fout, zo reageerden de vrienden van de Zwalm, om onze geklasseerde monumenten in Balegemse steen te restauren met vreemde (in casu Franse) steen. Zij gaven als voorbeeld: de kerktorens van Nederbrakel, Godveerdegem, St.Jans Hemelveerdegem.

Op 1 mei 1970 organiseerde men een tentoonstelling met als doel de herwaardering van de steen uit de streek. Men wilde ook een halt toeroepen aan het verknoeien van onze monumenten met buitenlandse dode stenen.
Voor de opening van deze tentoonstelling werd minister van Cultuur Frans Van Mechelen uitgenodigd.

Werken van Marc De Bruyn, Kamiel Van Geert, Clement Verhelst, Paul Backaert, Carlos Van Hove, Kamiel Van Melkebeke, Stan De Bruyn, Jan Segant werden er tentoongesteld.

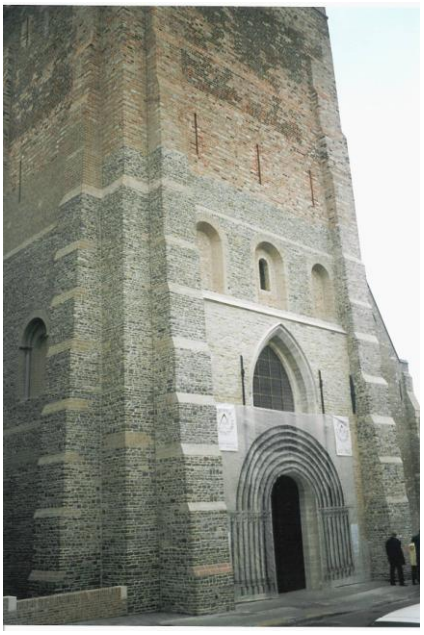

Brugge: gebruik van Balegemse steen tijdens de restauratie van Sint Salvator

Sinds de zeventigejaren werden op diverse plaatsen kleine monumenten in Balegemse steen opgericht. In de streek verwijzen wij te Landskouter naar het monument van Pater Van De Velde, In Zwalm naar monument van Omer Wattez In 1978 werden de voormalige gemeentegrenzen te Baaigem met Balegemse zandsteen afgebakend. Te Oosterzele werd Balegemse zandsteen gebruikt voor het monument dat de samenhorigheid van de fusiegemeenten voorstelt.

Oosterzele: zuil van de samenhorigheid monument uit 1987

Het kan ook anders

Een paar voorbeelden.
Bij de restauratie in 1975 van het stadhuis te Gent werd de Balegemse steen gespaard. De renaissansegevel werd gereinigd en de steen werd beschermd door het aanbrengen van een plastiekfolie.
Voor de restauratie van de Brugse kathedraal werd steen uit Balegem gebruikt.

Ook in de recente woningbouw vindt hij zijn toepassing.
In de omgeving van Balegem zijn voorbeelden te vinden waar de Balegemse steen als gevelsteen gebruikt werd.

De “Kalseideweg” van Sint-Lievens-Houtem naar Oosterzele.

Frans Duquet

De vroegere aarden en ongeplaveide buurtweg werd in 1848 gekasseid, van aan het “Schepenhuis” op het Dorp in Sint-Lievens-Houtem tot aan de aansluiting met de provinciebaan van Gent naar Geraardsbergen te Oosterzele.
De kasseien werden vanuit de Lessense steengroeven aangevoerd per boot tot op de Scheldekaai te Melle en vandaar met paarden en karren opgehaald.

In de notulen van de gemeenteraad te Sint-Lievens-Houtem is vermeld:
Zitting van 28.12.1849. Volgens het Koninklijk besluit van 22 sept. 1848, toestemmend dat op de kalzijdebaan loopende van Sinte-Lievens-Houtem naar Oosterzele zal ontvangen worden een tolregt gelijk aan de 4/5de van de gebruikelijke taks op de grote wegen (Op 1 mei 1863 werd die taks verminderd tot 3/5de).
De opbrengst dezer tolregts zal vooral gebruikt worden tot het onderhoud van deze kalzijdeweg.

Hij was nog maar pas in gebruik of er was reeds herstelling nodig.

Zitting van 1 maart 1850. Dringende herstelling van de steenweg naar Oosterzele, die zwaar beschadigd is over gans de lengte, door de buitengewone regenval tijdens de wintermaanden. De twee bestaande bruggen dreygen in te storten. De kosten werden geraamd op ongeveer 475 frank, te betalen met het geld van de verpachting van de barrièreregten van het jaar 1850.

TOLRECHT
Voor het gebruik van nieuwe kasseiweg werd er tolgeld ontvangen, gewoonlijk door twee herbergiers, die dichtbij een tolpaal woonden en jaarlijks de pacht toegewezen kregen bij opbod.

Tolpaal nr 1 bevond zich in 1862 bij het begin van de Bruisbekestraat, (“Meire-Stichel”, devant le cabaret, dit: Comité), te Sint-Lievens-Houtem.

Tolpaal nr 2 Stond aan “Den Ouden Steenput”, de vanouds gekende herberg op de Geraardsbergse Steenweg te Oosterzele. In 1853 was er daar een geschil ontstaan tussen de uitbaters, pachters der tolgelden en het gemeentebestuur van Sint-Lievens-Houtem. Hun bod op de pachtvergunning voor het ontvangen van het tolgeld was belachelijk klein (100 F , voor het komend jaar 1854).
Er werd duidelijk vals gespeeld! Er was een geheime overeenkomst gesloten met de andere kandidaten pachters! Bij eventuele toewijzing zouden zij hun de grote winst delen. Zie bijgevoegde kopie van het desbetreffend verslag van de Houtemse gemeenteraad van 4 november 1853, met de voorziene oplossing.
In 1854 werd tolpaal nr 2 enkele meters verplaatst tot aan de herberg “Cabaret Vierweegskens” op de nieuwe kasseibaan in Oosterzele.

AFSCHAFFING van de bareelrechten kwam er op 1 mei 1867 ten gevolge van de wet van 15 november 1866.

Oosterzele moest voortaan in het onderhoud voor het deel van de kasseiweg gelegen op haar grondgebied voorzien.

Notulen van de gemeenteraad van Sint-Lievens-Houtem Blz.92

Zitting van de Gemeenteraed van 15 juni 1857

De Gemeenteraad voltallig in zitting vergaderd.

Gezien de schriftelijke vraeg van den 10 juni jl. gedaen door Pieter De Moerlooze van alhier, barrrièrehouder van den tol pael N° 1 ten einde gemagtigd te worden barrièrerecht te mogen eisschen voor rijtuigen en voor paerden den 29 juni eerstkomende, dag wanneer binnen de gemeente de Zomerjaermerkt plaets heeft, ter uitzondering nogthans voor de paerden welke ter merkt zouden gesteld worden voor welkdanige men geen recht zoude eisschen

Gemerkt dat het art. 18 der verpachtingskonditien verbiedt gedurende de dagen van de Zomer- en Winterjaermerkten barrièregelden te vragen, opdat de doorgang regt over berrièrehouderwooning niet zoude belemmerd wezen

Overwegende dat het gemakkelijk ist te voorzien dat de tweederden min beestialen zoo als koeyen en paerden op de aensteende Zomerjaermerkt zullen ter merkt gebragt worden dan in verleden jaren aengezien dat de Godsdienstige & buitengewoone plegtigheden, (50jarige St.Lievensfeesten), welke op zelven dag alhier plaets grijpen eene groote menigte personen in de gemeente zullen verzamelen, welke de merkt onfeilbaer zullen beletten plaets te hebben

Gemerkt dat beroepen artikel der verpachtingsvoorweerden onzer barrièren alleenlijk de twee jaermarktdagen uitzonderd op welke geen rechten mogen gevraegd worden en dat men van nu af mag verzekeren dat het getal beestialen welk misschien op de merkt zal geplaetst worden onbeduidend zal zijn, bijgevolge dat de doorgangregt over barrièrehouderswooning door paerden of andersints, geensints belet kan zijn noch onheilen veroorzaken

Gemerkt dat de bareelhouder ongetwijffeld dezen jare verliezen ondergaen, ten gevolge der pachting zijner barrière van reden dat de zelve met veertig francs, 'tgeen buitengewoon ist, verhoogd ist geworden om dat van 'sgemeenteraeds plicht ist de pachter de barrièren zo veel mogelijk te ondersteunen om alzo de tolpalen jaerlijks een een voldoende prijs te kunnen verpachten.

Besluit

De vraeg gedaen door Pieter De Moerlooze, bareelhouder ten einde barrièrerecht te mogen ontvangen op den 29 juny eerstkomend voor paerden welke ter merkt niet zullen geplaetst worden en voor rijtuigen niet toegestaen onder nadere goedkeuring.

Afschrift dezer zal van de Permanente deputatie van Oost-Vlaenderen worden toegezonden.

gedaen ter zitting van de 15 juny 1857

De Secretaris — De burgemeester Voorzitter

August Verbrugghen — Pieter, Joseph De Canck

Zaterdag 1 november 2003 en
Zondag 2 november 2003

van 10u30 -12u en 14u - 17u30

Ontmoetingscentrum Ruspoel
Munte (Merelbeke)

Tentoonstelling

REQUIESCAT IN PACE.

"Vrome gedachtenis"

Een overzicht van meer dan 1000 doodsprentjes over Muntenaren

Kerkhofsymboliek in Munte

Een initiatief van De Muntenaar
tel: 09/362 70 43
fax: 09/362 13 70

Munte in het land van Rode

Op 22 oktober 2003 hebben wij Prof. Jean Bourgeois uitgenodigd om een referaat te houden over deze restanten uit de Bronstijd.
Een bijzondere interessante avond die u beslist niet mag missen.
De toegang is gratis voor onze leden en de leden van de Culturele Kring Land van Rhode uit Oosterzele.
Inkom: 5 €.

Voor wie hierover meer wil lezen:
- ‘Cirkels in het land. Een inventaris van cirkelvormige structuren in de provincies Oost- en West-Vlaanderen, I’, 1995, door C. Ampe, J. Bourgeois, L. Fockedey, R. Langohr, M. Meganck & J. Semey.
- ‘Cirkels in het land. Een inventaris van cirkelvormige structuren in de provincies Oost- en West-Vlaanderen, II’, 1998, door J. Bourgeois, M. Meganck & J. Semey.
- ‘Cirkels in het land. Een inventaris van cirkelvormige structuren in de provincies Oost- e West-Vlaanderen, III’, 1999, door J. Bourgeois, M. Meganck, J. Semey & K. Verlaeckt.

DICA Tuinen

Aanleg en onderhoud van tuinen
Snoeien en vellen van bomen
Plaatsen van afsluitingen en schermen
Leggen van opritten, terrassen en paden in klinkers
Leggen van houten terrassen
Aanleggen van vijvers

8, Nederbroekstraat 9070 Heusden

Tel. 09 25 264 25
Fax: 09 252 64 25

GSM: 0478 90 02 99
URL: http://www.dica-tuinen.be

Hier is nog plaats voor uw advertentie.
Neem daarvoor contact op met het bestuur.

ARGENTA

SPAREN - LENEN - VERZEKEREN

TOM VERHOFSTADT

Kerkstraat 2 - 9820 Merelbeke
Tel. 09/211 15 72 - Fax 09/211 15 73

KANTOORUREN:
ma. wo. vrij: van 10 u. tot 13 u. en van 14 u. tot 18 u.
din do: van 10 u tot 13 u. namiddag op afspraak

HEEMKUNDIG GENOOTSCHAP

LAND VAN RODE vzw

Gesticht in 1968

Tot het gebied van het genootschap behoren de hieronder vermelde gemeenten en deelgemeenten:

- **BALEGEM**
- **BAVEGEM**
- **BEERLEGEM**
- **BOTTELARE**
- **GENTBRUGGE**
- **GIJZENZELE**
- **GONTRODE**
- **LANDSKOUTER**
- **LETTERHOUTEM**
- **MELLE**
- **MELSEN**
- **MOORTSELE**
- **MUNTE**
- **OOSTERZELE**
- **SCHELDERODE**
- **SCHELDEWINDEKE**
- **VLIERZELE**

Aangesloten bij het VERBOND voor HEEMKUNDE in OOST-VLAANDEREN.

België-Belgique
P.B.
9820 MERELBEKE 1
3/7186

LAND van RODE

HEEMKUNDIG GENOOTSCHAP vzw

Driemaandelijks contacttijdschrift

Afgiftekantoor: 9820 Merelbeke 1
Afzender: F. Verhoosele, Rollebaan, 101,
9860 Moortsele

JAARGANG 31 NUMMER 124 DECEMBER 2003

IN DIT NUMMER:

Voorwoord	01
Kardinaal Gustaaf Joos	02
Een gids voor Gentbrugge (deel 2)	03
Cirkels in het landschap	04
Datering van een onbekende prysye van Gentbrugge en Ledeberg	08
Het Hof ter Loo te Moortsele rond 1500	12
Stille Nacht ... Heilige Nacht	33
De winterjaarmarkt te Sint-Lievens-Houtem	35

E-mail Land van Rode: landvanrode@advalvas.be
Website Land van Rode: http://www.landvanrode.be

HEEMKUNDIG GENOOTSCHAP LAND VAN RODE vzw
Gesticht 7 juni 1968

- Stelt zich tot doel het bevorderen en beoefenen van de heemkunde in al haar facetten en het aanmoedigen, helpen uitgeven en verspreiden van studiën betreffende alle gemeenten die tot het « Land van Rode » worden gerekend.
- Driemaandelijks tijdschrift en periodiek een themaboek over onderwerpen uit het « Land van Rode ».
- Het organiseren van uitstappen, bezoeken, info-avonden e.d. voor leden en niet-leden.
- Verzamelen van alle documentatie betreffende het « Land van Rode » en het openhouden van een documentatiecentrum in Balegem, Gootje, 2.

Driemaandelijks contacttijdschrift. Verschijningsdata: maart - juni - september - december.

Jaargang 31 nummer 124 - december 2003

Verantwoordelijke uitgever/ secretaris-penningmeester:
Françoise Verhoosele, Rollebaan, 101, 9860 Moortsele
Tel: 09/362.69.95—Fax: 09/362.31.51—Email: fr.verhoosele@advalvas.be

Ruildienst/zoekdienst/ voorzitter:
Lucien De Smet, Sportlaan, 83, 9880 Aalter. Tel: 09/374.31.27

Redactieraad: Lucien De Smet en Françoise Verhoosele
Alle artikels worden gepubliceerd onder de verantwoordelijkheid van de auteur.

Raad van Beheer:

Ere-voorzitter	: Gerard WAEYTENS (+)	- Stichter
Ere-secretaris	: Oscar VAN WITTENBERGHE (+)	- Medestichter
Voorzitter:	: Lucien DE SMET	
Secretaris/penningmeester	: Françoise VERHOOSELE	
Bestuursleden	: Werner CALLEBOUT, Steven ROOSEN, Lieve VAN WASSENHOVE, Rose VINDEVOGEL	

JAARLIJKSE LIDMAATSCHAPSBIJDRAGE:

Gewone leden	: 8 €
Steunende leden	: 13 €
Beschermleden	: 26 €
Zendingen buitenland	: + 5 €

Te storten op rekening 979-9650522-94 Land van Rode, Rollebaan, 101 9860 Moortsele

---

Email: landvanrode@advalvas.be

URL: http://www.landvanrode.be

Kaft: Ruiterzegel van Radulf van Rode uit 1223. Bron: A.R.B.-zegelafgietsel nr. 17314

Voorwoord

Het einde van 2003 is in zicht en het Heemkundig Genootschap kan terugkijken op een vruchtbaar jaar. Niet alleen heeft onze voorzitter de 'Reynaertprijs' gewonnen maar onze website een gouden award gewonnen. Het genootschap was aanwezig op de Cultuurmarkt te Scheldewindeke en genoot ruime belangstelling. Het referaat van Prof. Dr. Jean Bourgeois was zeer leerrijk. Het verslag vindt u op blz. 4.

Na tweeëneenhalf jaar in de kelder van het OCMW-gebouw te Balegem verbleven te hebben, verhuist ons documentatiecentrum in de komende maand naar de pastorij in Moortsele. In ons volgend nummer zult u er meer over vernemen. Langs deze weg willen wij het bestuur van het OCMW te Balegem hartelijk danken voor de genoten gastvrijheid en het Gemeentebestuur van Oosterzele voor de toekomstige gastvrijheid. Wij kijken uit naar ons nieuw onderkomen.

Wij hebben het nuttig geacht om een artikel van de Heemkring Moortsele, nl. het Hof ter Loo te Moortsele, terug te publiceren omdat wij van oordeel zijn dat vele lezers dit artikel indertijd niet gelezen hebben. Op blz. 12 vindt u dit artikel.

In dit nummer vindt u ook een overschrijving voor het jaar 2004. Wij hopen dat u zich weer talrijk zult inschrijven en wij doen verder op de ingeslagen weg.

Verder wensen wij u en uw familie prettige eindejaarsfeesten en een gelukkig nieuwjaar.

Françoise Verhoosele
Secretaris

Prettige Eindejaarsfeesten

en

een zeer gelukkig 2004 !!!

Kardinaal Gustaaf Joos

Op maandag 20/10/2003 ontving de tachtigjarige kanunnik Gustaaf Joos, pastoor van Landskouter en kerkrechter, de kardinaalshoed uit handen van Paus Johannes Paulus II.
Pastoor Joos heeft zijn kardinaalshoed te danken aan zijn jaren lange vriendschap met de paus die hij reeds kent van in zijn studententijd in Rome. Als docent in het kerkelijk recht, begeleidde hij toekomstige priesters en fungeert nog steeds als kerkrechter.
Volgens de nieuwe kardinaal wil de paus met het verheffen van een gewone priester onder het godsvolk tot kardinaal, ook alle gewone priesters eren. Gustaaf Joos werd bisschop gewijd in de privé-kapel van de Gentse bisschop Mgr. Arthur Luystermans. In de wijding ging de Gentse bisschop voor, bijgestaan door de bisschop van Antwerpen Mgr.Paul Van Den Berge en door de hulpbisschop van Mechelen-Brussel Mgr Jef De Kesel.

Het eerste openbaar optreden van kardinaal Joos is gepland voor zaterdag 25/102003 om 18u in de sint Michiels en Sint Goedelekathedraal. Hij neemt er deel aan de pontificale viering voor het ambtsjubileum van de paus in Brussel

Gustaaf Joos ontvangt de kardinaalshoed uit handen van de paus

Bij zijn terugkeer uit Rome, waar hij benoemd werd tot kardinaal, werd kardinaal Joos in Landskouter uitbundig ontvangen door zijn parochianen en het gemeentebestuur waaronder burgemeester Johan Van Durme en schepenen Christiane Schreyen, Paul Cottenie en Chris Meuleman.

Een gids voor Gentbrugge 1962 (Deel 2)

Noël Callebaut

In ons vorig nummer eindigde we met een brief van de burgemeester aan zijn bevolking in verband met voetpaden en straatgreppels.

Laten we deze keer de plaatsen waar de gemeentelijke diensten waren gehuisvest eens nader bekijken.

Eerst en vooral was er het gemeentehuis, niet het afgrijslijke betonnen dozencomplex die nu het dienstencentrum is, maar het mooie Braemkasteel.

Deze huidige muziek en kunstenacademie was een prachtige plek om een burgemeester te huisvesten. Heden ten dage is het uitzicht van dit kasteel naar mijn mening nogal ontsiert door de hypermoderne brandtrap en ontsnappingweg.

Het Frans Tochpark waar het kasteel zich bevindt word in de volksmond nog altijd het gemeentepark genoemd.
Ongeveer de helft zo groot als ooit was vóór de aanleg van de E17, straalt dit park enigszins bescheiden nog iets van de Gentbrugse grandeur uit.

Niet alle schepenen hielden kantoor in het Braemkasteel,
Schepen Ceriel Hindryckx was bijvoorbeeld op woensdag en zaterdag (!) te bereiken in het Speltincx kasteel.
De omgeving van dit kasteel is niet meer weer te herkennen, het mooie kasteelpark en een bijzonder mooie kiosk verdwenen om plaats te maken voor huizen.
Het is trouwens in deze buurt dat volgens de legende een Spanjaardenkerkhof zou te vinden zijn.

Een laatste kasteel die door de gemeentedienst gebruikt werd als o.a politiebureau is het Pelichy kasteel, in de volksmond voor de handliggend het politiekasteel genoemd.
Vandaag is dit kasteel en zijn domein volledig ingebed in een woonwijk, dat het ooit anders was getuigt de hovenierswoning die een honderd meter verder in de straat staat.

Het gemeentelijk depot bevond zich in de Fabrieksstraat , nu Gentbruggeaard, waar het stedelijk depot technische dienst zich nog steeds bevindt. Dit was ook de plaats waar je vroeger je ijzeren vuilbak mocht komen halen.

Een laatste dienst die de gemeente aanbood was de gemeentelijke feestzaal in 1962 bevond die zich in de Kerkstraat. Deze prachtige zaal heeft menig Gentbruggenaar een fijne middag of avond bezorgd. Het was in deze zaal dat ondergetekende met de schrik in het hart voor het eerst bij de sint mocht komen die hem vroeg of hij wel braaf was geweest.
Deze vraag werd beantwoord met een beverige jjjjjjjjjaaaaaaa waarop hij een klakkertje ontving, een speelgoedje in de vorm van een kikker die je moest in duwen en loslaten en die er voor zorgde dat het huis gevuld werd met luide klikklaks tot groot jolijt van de mama.
De feestzaal is nu sinds jaar en dag een bedrijf.

Gentbrugge heeft een ernstig te kort aan zo’n zaal die toegankelijk is voor iedereen,
Mensen weer bij elkaar brengen is één van de grote uitdagingen in 2003.

Cirkels in het landschap

Referaat prof. Dr. Jean Bourgeois

Op 22/10/2003 werd door het Heemkundig Genootschap en met de medewerking van de Culturele Kring Land van Rhode een bijzondere interessante avond georganiseerd over de archeologische sporen in het landschap.

Prof. Jean Bourgeois werd uitgenodigd om een referaat te houden over de cirkelvormige sporen in het landschap die aan de hand van luchtfotografie ontdekt werden in een deel van de provincie Oost-Vlaanderen.

Luchtfotografie is sedert decennia één van de technieken die toelaat in de grond verborgen sporen van menselijke aanwezigheid op te sporen. In Vlaanderen werd deze methode slechts sporadisch aangewend. Vanaf het einde van de jaren '70 begon de amateur-archeoloog, Jacques Semey, samen met de Vakgroep Archeologie van de Universiteit Gent op intense wijze de provincie Oost- en West-Vlaanderen te prospecteren. Het gevolg hiervan is dat men momenteel over een diatheek van zowat 50.000 opnamen, waarbij in hoofdzaak nog ongekende archeologische sporen zichtbare worden, beschikt.
Benevens sporen van vroege menselijke activiteit bevat het bestand eveneens merkwaardige getuigen van verdwenen landschapsvormen en vormt het tevens een onschatbare informatie voor de studie van de lokale landelijke geschiedenis.

Onder de meest merkwaardige archeologische sporen behoren de cirkelvormige structuren. Het betreft in hoofdzaak de restanten van verdwenen grafheuvels uit de bronstijd, van omstreeks 2000 tot 1000 voor onze jaartelling. Reeds meer dan 600 van dergelijke grafheuvels werden precies gelokaliseerd.

Het studiegebied omvat een aantal grote bodemkundige en topografische entiteiten waaronder

- de polders
- de noordelijke zandstreek die zich uitstrekt ten noorden van de lijn Diksmuide Gent Dendermonde
- de zuidelijke (zand)leemstreek, het gebied tussen de grote rivieren (Ijzer Leie, Schelde en Dender)

Hoe gaat men te werk?

Een studiegebied wordt op verschillende tijdstippen overvlogen op zoek naar kleine verkleuringen in de grond. Daar waar de mens de bodem diep heeft verstoord, kunnen meestal de wortels dieper de bodem in dringen, wat een betere plantengroei veroorzaakt.
Het zijn deze groeiverschillen, die waarneembaar zijn op de luchtfoto.

Twee sporen worden op deze wijze bestudeerd:

Sporen van natuurlijke aard:

Polygonale netvormige structuren: ijswiggen.

Zeer grote schijfvormige en ovaalvormige donkere zones: het zijn ruggen en depressies die het landschap kenmerken en een aantrekkingspool waren voor de prehistorische mens.

Ruggen: het zijn kleine en smalle ruggen die veelal depressies begrenzen en langs dewelke de mens zich heeft verplaatst, zijn nederzettingen heeft aangelegd e.d. Mogelijk betreft het ruggen die ontstaan zijn tijdens de laatste ijstijd.

Kreken: zij illustreren de rol van de zee bij de vorming van de kustgebieden.

Richels: zijn golvende sporen met afwisselend bleke en donkere banden vermoedelijk veroorzaakt door een combinatie van slagregen en wind.

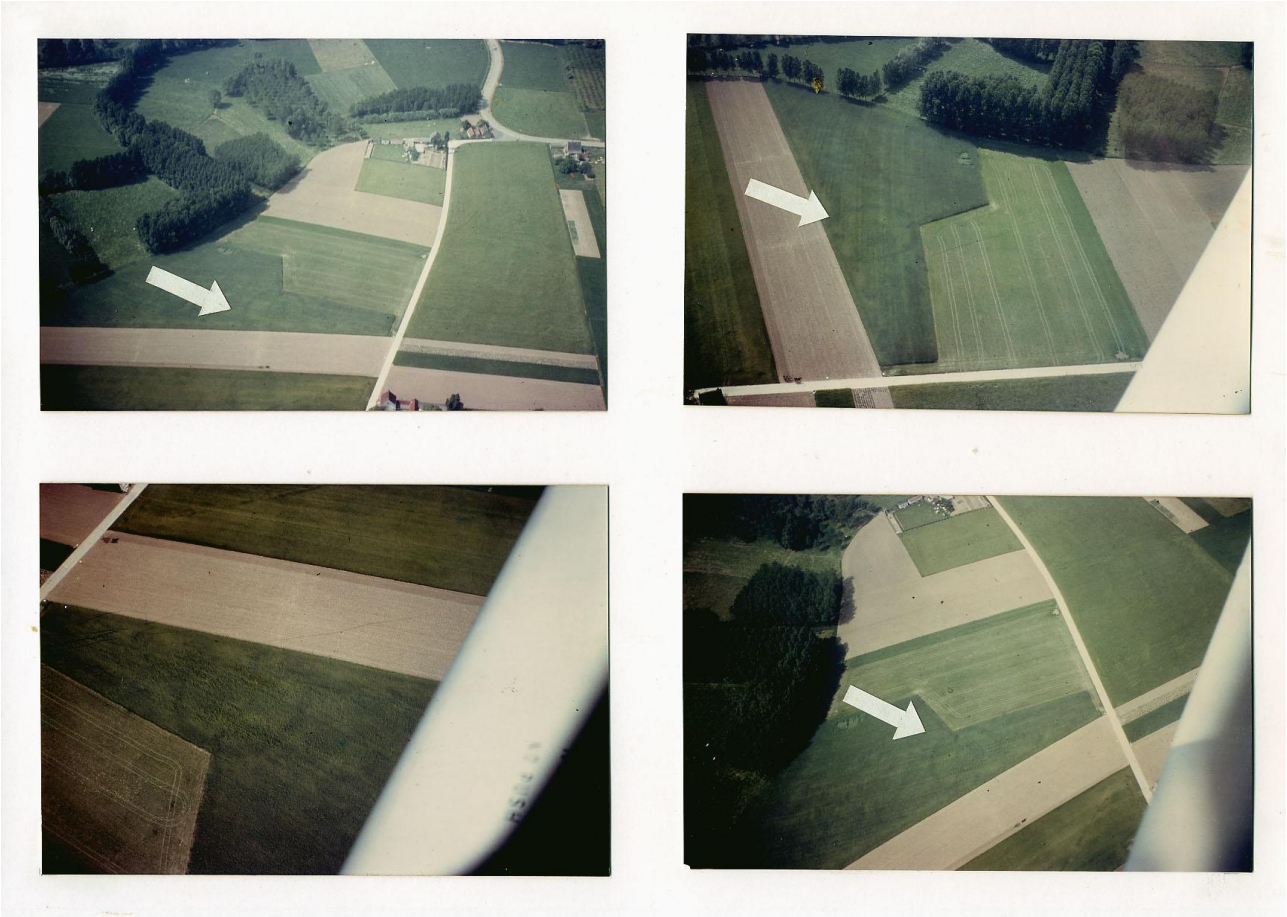

De cirkels in de Uilhoek te Moortsele (Foto Gemeentelijk Archief en Documentatiecentrum Melle)

Sporen van historische en archeologische aard:

Parallelle lineaire tracés: mogelijke wegtracés, waarvan sommige tot de Romeinse periode opklimmen.

Netvormige grachtencomplexen: vermoedelijk oude parcelleringen, van de metaaltijden tot de middeleeuwen.

Rechthoekige en vierkante grachtencomplexen: enerzijds tempelcomplexen uit de late ijzertijd, anderzijds mogelijke grafmonumenten uit de IJzer en de Romeinse periode

Palen- en kuilenstructuren: paalgaten van gebouwen uit de Romeinse periode en de vroege middeleeuwen

Kleine schijfvormige structuren: waterputten en poelen het zijn onbetwistbare aanwijzingen voor oude bewoning.

Grote en brede grachtencomplexen: middeleeuwse sites met walgracht, mogelijk castrale mottes

Aan de hand van talrijke opnames illustreerde de professor dit type van relicten in het landschap en toonde aan hoe achteraf van wat men aan de hand van de luchtfotografie had gevonden, bevestigd werd tijdens opgravingen van divers sites.

In het tweede deel van zijn referaat werden de resultaten getoond van wat hierover in het Land van Rode gevonden werd.
Het zijn sporen van natuurlijke aard te Balegem (zandruggen) en Oosterzele (Heidelandschap) en van menselijke historische aard uit het Brons- en IJzertijd te Moortsele.

Een korte samenvatting van de vondsten binnen het Land van Rode:

- **Gentbrugge** (Boer Janssens): Een cirkelvormige structuur met een diameter van ca 22m. De heuvel ligt op een zandige opduiking temidden van het alluvium langsheen de Schelde. In de onmiddellijke omgeving werden bij prospectie talrijke scherven gevonden uit de Romeinse periode.
- **Letterhoutem** (Kapel St Anna): Een enkelvoudige circulaire.
- **Moortsele** (Rattepas, Uilhoek en Molenstraat): Moortsele telt 5 circulaire structuren. In het zuiden van de voormalige gemeente ligt het grafveld Rattepas. Meer naar het noorden liggen nog twee individuele enkelvoudige grafheuvels.
  De Uilhoek: De site werd reeds lang geleden door J.Semey ontdekt. Het bevindt zich op de noordwestelijke helling van de Betsberg, op zo'n 200 m van de vallei van de Molenbeek. In 1980 werd deze kringgreppel bij wijze van een steekproef door de historische-archeologische werkgroep De Gonde onderzocht: "Opgravingen Oosterzele – Moortsele. Op het eind van de maand juni 1980 werd aan de Heemkundige Vereniging De Gonde, door de heer Semey Jacques een stuk grond aangewezen op de grensscheiding Moortsele – Landskouter, deelgemeenten van Oosterzele, Uilhoek, waar door waarnemingen uit de lucht duidelijk een verkleuring in de begroeiing merkbaar was.
  Het betrof een cirkelvormige buitenring en een nagenoeg concentrische middencirkel.
  De eigenaar, tevens de bewerker van deze grond was de heer Van de Putte André, uit Landskouter.
  Vanaf de eerste contactname stemde deze landbouwer erin toe de opgravingen te laten uitvoeren na het oogsten der wassende vruchten (haver, gerst, rogge), mits hem een overeen te komen vergoeding te betalen.
  Aangezien deze oogst, mede de weersomstandigheden, slechts zeer laattijdig kon afgemaaid worden, nl. op woensdag 27 augustus 1980 en temeer daar de landbouwer eraan hield korte tijd nadien zijn land terug te bewerken, was de opgravingperiode zeer kort.
  Op 28 augustus werden door de Heemkundige Vereniging enkele proefboringen gedaan welke geen resultaat opleverden met het oog op het bepalen van de exacte situering. De grondverkleuringen waren eerder gering.
  Op zaterdag 30.augustus werd aan de hand van luchtfoto's en kadastrale plannen een sleuf uitgezet en onderzocht.
  Door de heer Van de Putte en zonen werd nog toelating gegeven om op zaterdag 6 september het middengedeelte te onderzoeken op voorwaarde dat 's avonds de sleuven terug werden opgevuld.
  Alle gegevens werden opgemeten in plattegrond en in hoogteligging, genoteerd, profielen en vlakken ingetekend en gefotografeerd.
  Uit de opmetingen is gebleken dat de buitenring een diameter heeft van circa 36 meter; de binnencirkel heeft nagenoeg een diameter van 1 meter.
  De verdere omschrijving en resultaten zullen later gepubliceerd worden.
  Wij houden er aan ook langs deze weg onze oprechte dank te betuigen aan de heren Van de Putte André, Marcel, Gérard, Achiel en Remi, en aan al de personen welke hun medewerking hebben verleend aan deze opgraving.
  Waarnemingen van uit de lucht en luchtfotografie hebben reeds grote diensten bewezen aan de archeologie.
  Verkleuringen in de gewassen welke dikwijls aanwijzingen geven van archeologische sites zijn echter zeer dikwijls slechts op te merken door geoefende waarnemers.
  Droge voorjaarsperioden en het soort gewas spelen hierbij een primordiale rol.
  Door zijn grote interesse en honderden uren waarneming heeft de heer Semey Jacques zeer belangrijke gegevens kunnen verzamelen welke aan de archeologie nog grote diensten kunnen bewijzen. Wij danken hem hier van harte en hopen op een verdere samenwerking." (*Artikel overgenomen uit De Gonde, jaargang 1980 nr 13. Wij houden eraan de Heemkundige Kring De Gonde uit Melle te bedanken voor de toelating dit artikel hier te plaatsen).*
- **Munte** (Asselkouter): Een enkelvoudige kringgreppel. De diameter bedraagt ca. 33m.
- **Scheldewindeke** (Hoeksken): Te Scheldewindeke heeft men twee enkelvoudige grafheuvels gevonden die tot hetzelfde grafveld behoren

Recent onderzoek relictenden van natuurlijke aard aan het licht te Balegem met onder meer zandruggen en aanwijzingen van Heide landschap te Oosterzele.

Bronnen

Jean Bourgeois, Marc Meganck, Jacques Semey, Koen Verlaeckt: Inventaris van de cirkelvormige structuren in de provincies Oost- en West-Vlaanderen
Archeologische inventaris Vlaanderen. Buitengewone reeks 4,5,7

Wij danken langs deze weg prof Jean Bourgeois
Het aanwezige publiek
De culturele kring Land van Rhode.
Danny de Lobelle om de logistieke ondersteuning
De gastvrouw van de zaal Watermolen te Balegem Oosterzele

Lucien De Smet

Langs deze weg willen wij de familie Van Wittenberghe hartelijk bedanken voor de milde schenking die het Genootschap mocht ontvangen. Het gaat hier om stukken uit de erfenis van Oscar Van Wittenberghe, één van de stichters van het Genootschap, met name boeken en artikels over het Land van Rode in het algemeen en over Gentbrugge in het bijzonder.

DATERING VAN EEN ONBEKENDE PRYSYE VAN GENTBRUGGE EN LEDEBERG IN HET STADSARCHIEF VAN GENT

G. Ervynck

In het Jaarboek 1985 van Het Land van Rode heeft O. van Wittenberghe een uitvoerige studie gepubliceerd van een land- en kwoteboek van Gentbrugge van ca. 1760 dat zich in het RAG bevindt. Men mag een landboek opvatten als een elementaire vorm van kadaster, het geeft een summiere beschrijving van de ligging en het gebruik (eigendom, pacht) van hofsteden, landbouwgronden, meersen e.d.m. Aldus vormen deze documenten een belangrijke bron van inlichtingen voor de vorser die de geschiedenis van zijn streek wil onderzoeken.

Geduldig archiefonderzoek leidt soms tot onverwachte ontdekkingen. Zo stootten we onlangs op een niet gedateerde prysye die achteraf bleek meer dan honderd jaar ouder te zijn dan het hierboven genoemde landboek, op voorwaarde ze precies te kunnen dateren. Dit laatste is het onderwerp van huidig artikel. Deze prysye is minder uitvoerig dan het landboek van 1760 maar bevat eveneens de opgave van de verschillende percelen met hun ligging, de namen van de eigenaar en pachter en een schatting van de jaarlijkse opbrengst.

In het Stadsarchief te Gent bevindt zich in reeks 153/2 onder het nummer 114 een gezamenlijke *prysye* van de Heerlijkheid van Sint Pieters Ledeberg en van de parochie Gentbrugge. Het archiefstuk omvat 73 beschreven bladzijden met 349 artikelen waaronder de nummers 1 t.e.m. 64 betrekking hebben op Ledeberg en de overige op Gentbrugge. Het is niet gedateerd, de identiteit van de opdrachtgever en van de opsteller wordt evenmin vermeld. Afgaande op de toponiemen die in de prysye voorkomen krijgt men de indruk dat slechts partijen die binnen de Rietgracht (het zgn. Vrije van Gent) gelegen waren erin voorkomen, hetgeen doet vermoeden dat ze opgesteld werd in opdracht van een der schepenbanken van de Stad Gent. Het handschrift is regelmatig en over 't algemeen goed leesbaar, afgaand op een eerste indruk zou men geneigd zijn dit te dateren in de eerste helft van de 18e eeuw. Op een schutblad vindt men een notitie "*Gheemployeert ten verbaele vanden 27en octobre 1724, L. de la Villette*" die deze indruk schijnt te bevestigen. De inhoud van het document zal echter blijken veel ouder te zijn, hetgeen we hieronder wensen aan te tonen op basis van familiekundige argumenten.

Goed begrepen familiekunde is meer dan het aaneenrijgen van namen en data. De studie van de samenstelling en evolutie van een bepaalde bevolkingsgroep kan waardevolle resultaten opleveren die bruikbaar zijn om andere problemen van historisch belang te onderzoeken en beantwoorden. In dit artikel wensen we een voorbeeld aan te halen waarbij een niet gedateerd document voldoend precies kan gelokaliseerd worden in de tijd op basis van gekende gegevens van genealogische aard over de bevolkingsgroep waarop dit document betrekking heeft.

Lezing van het document levert een massa gegevens op over de bewoning van Ledeberg en Gentbrugge in de 17e of 18e eeuw, op de eerste plaats een groot aantal persoonsnamen. Wie enigszins vertrouwd is met de bevolking van genoemde lokaliteiten stelt onmiddellijk vast dat de prysye informatie bevat over talrijke personen die in het midden van de 17e eeuw leefden. Hieronder geven we een lijst van enkele frappante gegevens ter zake.

1. Uit de tekst van de nummers 5, 9 en 10 blijkt dat een Baltasar Cnudde te Ledeberg woonde en pachter was van een paar partijen land en meers. In allerlei stukken in het RAG, Fonds Ledeberg (zie bv. Bundel Nr.44) wordt hij genoemd als baljuw van de Heerlijkheid van Sinte Pieters Ledeberg in de periode 1650-1660. De datum van zijn overlijden is niet gekend, maar op 4 April 1669 wordt te Ledeberg venditie gehouden van huyscatheylen *ten vaguen sterfhuyse van wylent Baltasar Cnudde ende syne huysvrauwe* (RAG, Ledeberg Bundel Nr.66).

2. De tekst van nummer 15 behoort tot het deel Ledeberg "*Beghinnende van Ste Lievens poorte*" van de prysye en luidt "*het huys van Jan Caus gebruyckt bij Jan Rooman ghegist op 20 pon. gr. tsiaers*". Deze Jan Caus of Causse vindt men terug in zijn staat van goed dd. 31 Maart 1640 (RAG, Fonds Ledeberg Bundel Nr.21). Daaruit blijkt dat hij overleed te Ledeberg op 25 Aug 1639 en eigenaar was van "*eene*

herberghe buyten an de St-Lievens poorte neffens de veste daer hy tot zyn overlyden op ende inne ghewoont heeft". Zijn weduwe en hauderigghe ten sterfhuyse Maeyken vander Moere was bij het passeren van de staat van goed reeds hertrouwd met een zekere Jan Roman, de herberg was "*ghemeene ghebleven tusschen dhauderigghe en de twee weesekinderen*". Jan Roman overleed reeds te Ledeberg op 26 Maart 1642 (SAG, PR St Pieters Reg. 293).

3. Onder het nummer 27 vindt men Frans Ervyns (een variant van de naam Ervynck). Hij overleed te Ledeberg op 18 Maart 1661 (SAG, PR St Pieters).

4. Nummer 58 "*Simon hanet woont op synne hofstede ghenaempt het mostaertpotken*". Deze persoon vindt men ook in de Overlijdensregisters van St Pieters "*den 3 (septembre 1644) begraven symon avet op den dryes in den mostaertpoot*" (SAG, PR St Pieters Reg. 293)

5. Daniel Bauwens wordt zeven maal genoemd als eigenaar of pachter van een hofstede of een partij land, zie de nummers 98, 99, 198, 204, 277, 281 en 283. In de PR van Gentbrugge wordt deze Daniel Bauwens talloze malen vermeld als koster, meestal als getuige bij een huwelijk. De oudste vermelding is gedateerd 9 Dec 1627 *In mense Decembris (1627) die nona contraxerunt sponsalia Jacobus de Schuytere et Levina de Moerloose presentibus testibus fide□Joannes de Schuytre fratre sponsi et Daniele Bauwens custode nostro*. Hij overleed te Gentbrugge op 18 Mei 1653, 70 jaar oud (PR Gentbrugge).

6. Nummer 163 is het laatste in een rij van partijen in pachte gehouden van het Clooster van Sinte Claren door *Jan Mortier ballieu van gendtbrugghe*. In de PR van Gentbrugge komt Joannes Mortier dictus Bydaeghe enkele malen voor als baljuw van Gentbrugge. De laatste vermelding is gedateerd 2 Dec 1637 "*2 decembris 1637 obijt Maria van de Moortele uxor Joan□ mortier dicti bydaeghe Bailiuvi huius parochiæ de Ghentbrugghe*". De oudste vermelding vindt men op 23 Maart 1632, Maria van de Moortele *uxor bailliuvi nostri* is meter bij de doop van Maria Haeck fa. Laurentii en AnnæOste.

7. Guillaume Minnaert of Meynaert was een gekend grondeigenaar te Gentbrugge, gekend o.m. uit een proces met het klooster van de Rijke Claren, RAG, Inventaris Rijke Claren, Nr. 241 *Proces van Guillaume Minnaert contra de abdis van het klooster over een gracht te Gentbrugge 1626-1633.*
Hij komt in de prysye voor in meer dan een dozijn nummers (127, 128, 131, 165, 166, 180, 236, 281, 300, 301, 302, 307, 312, 327, 340). In nr. 165 is er sprake van een mote, *De mote van joncheer Guilliaeme Minnaert groot ontrent een bunder metten walle gegist op 16 pond gr. tsiaers*. Misschien is dit het kasteel De Oude Kluis dat in 1641 op een kopergravure van Henricus Hondius aangeduid staat met de vermelding *Domus Dni Minnaert*. Guillaume Minnaert wordt ook vermeld in een contract van manghelynghe met Jan de Seclyn van een paar partijen land te Gentbrugge gedateerd 25 Jan 1644 (RAG, Fonds Melle & Gentbrugge, Bundel Nr.96).

8. Onder nummer 344 is Lieven Wiericq eigenaar van een half dagwand land in de Geetsmeere te Gentbrugge. Deze persoon was meyer van Gentbrugge en overleed er op 29 Dec 1650 (PR Gentbrugge).

Deze gegevens wijzen alle in dezelfde richting, genoemde personen maken deel uit van een bevolkingsgroep die actief was in het midden van de 17e eeuw.

Bovendien kan men pogen een preciezere datering van de prysye te bekomen. Deze bevat een aantal namen van echtgenoten van *weduwen* en namen van erflaters van *hoirs*. Het is evident dat de tekst van de prysye slechts kon geschreven worden na het overlijden van deze echtgenoten of erflaters. In enkele gevallen is het mogelijk de overlijdensdata terug te vinden in de parochieregisters van St Pieters Gent of van Gentbrugge. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de resultaten van dit onderzoek.

Nummers in de prysye	Weduwe of hoirs	Overlijden van man of erflater
12,13,19,25,48	wed. Pieter de Smet	Gentbrugge 8 Feb 1639
62	wed. Joos Bruneel	St Pieters 4 Dec 1640
100, 125, 235,288	hoirs Joos de Mey	Gentbrugge 9 Mei 1634
115	wed. Daniel Lachaert	Gentbrugge 5 Dec 1638
120	hoirs Lieven Bracke	Gentbrugge 13 Jan 1641

128	wed. Guille Verstichele	Gentbrugge 15 Jan 1641
195	hoirs Lieven Vermeere	Gentbrugge 1 Jan 1637
200, 329	hoirs Charles van de Putte	Gentbrugge Okt 1634

De jongste datum in deze tabel is 15 Januari 1641, het opstellen van de tekst van de prysye moet dus later gebeurd zijn.

Anderzijds treft men in de prysye een groot aantal namen aan van personen die effectief als eigenaar of pachter vernoemd worden en waarvan men in dezelfde parochieregisters de overlijdensdata terugvindt. Het lijkt ons uitgesloten dat een persoon nog als eigenaar of pachter zou vermeld worden lange tijd na zijn overlijden. Dit geeft ons de mogelijkheid te peilen naar een ondergrens voor de datum van opstellen van de tekst, zie volgende tabel (SPL = St Pieters Ledeberg, GB = Gentbrugge). We merken op dat de PR van St Pieters dikwijls de woonplaats van een overledene vermelden, van de hieronder genoemde overledenen op St Pieters staat duidelijk vermeld dat ze te "*Leeberch*" of "*buyten de Keyserpoorte*" of "*buyten de Sente Lievenspoorte*" woonden.

Nummer in de prysye	Eigenaar of pachter	Overlijdensdatum
7	Jacobus Damer (Dhamere)	SPL 23 Feb 1643
15	Jan Rooman	SPL 26 Maart 1642
18, 52, 62	Jacobus de Vos	SPL 23 Mei 1654
24, 56, 113	Jan van Oost	GB 18 Okt 1646
30, 31, 34	Jan de Coninck	SPL 23 Jan 1643
33	Adriaen de Winne	SPL 25 Maart 1646
35	Daniel Noote	SPL 29 Jan 1650
39	Rasen van Soonevylle	SPL 21 Juli 1643
43	Rasen van Hende	SPL 22 Juli 1642
47	Gillis van Driessche	SPL 10 Nov 1646
60	Jan de Weewerre	SPL 16 Jan 1652
75	Guilliaeme Gryp	GB 17 Feb 1642
76	Joos de Corte	SPL 1 Aug 1646
79	Arent van Hende	SPL 6 Juli 1645
80, 164, 205, 346	Geert Dhaese	GB 4 Jan 1647
92	Adriaen de Rouck	GB 10 Nov 1644
96, 116, 193, 282, 303, 305	Cornelis Hauman	GB 14 Sep 1646
100, 235, 242, 288, 289, 306, 314, 331	Pieter Stalpaert	GB 14 Okt 1646
103, 310, 316, 318, 323	Jan Vermeere	GB 11 Sep 1647
111, 137	Lauwereyns Haeck	GB 30 Nov 1645
189, 190, 192, 313, 330	Baltasar van Oost	GB 11 April 1642
213	Baudewyn Meuleman	GB 14 Sep 1644
225	Jacobus Minnaert	GB 26 Maart 1649
225	Abraham van den Berghe	GB 3 Maart 1646
308, 327	Pieter Veerman	GB 6 Nov 1646

De vroegste datum in deze lijst is 17 Februari 1642, waaruit men zou kunnen afleiden dat de prysye vóór deze datum opgesteld werd.

BESLUIT.

De voorgaande resultaten vertonen een merkwaardige konvergentie. Uit de eerste tabel volgt dat de prysye niet ouder kan zijn dan 15 Jan 1641, anderzijds zou men uit de tweede tabel kunnen afleiden dat ze wél ouder is dan 17 Feb 1642. Dit brengt ons ertoe aan te nemen dat de prysye opgesteld werd in de loop van het jaar 1641. Het is nochtans niet helemaal redelijk zich tot een dergelijke nauwe marge te beperken omdat het opmaken van de prysye uiteraard een zekere tijd geduurd moet hebben en omdat het in dergelijke dokumenten voorkomt dat een partij toch nog genoemd wordt onder de naam van een bepaalde eigenaar of pachter alhoewel die persoon recent overleden was. Toch is er o.i. voldoende evidentie om te stellen dat de prysye een beeld geeft van het grondbezit en -gebruik te Ledeberg en Gentbrugge in de periode 1640-1645.

De notitie op het schutblad wijst erop dat de prysye nog gebruikt werd in 1724 bij een of andere kwestie (of proces ?) waarschijnlijk voorgelegd aan een schepenbank van de Stad Gent waarbij het huidig dokument een kopie, gemaakt door een geschoold stadsklerk, zou zijn van een ouder origineel. Dit laatste kan tevens het eerder 18-eeuws aspect ervan verklaren, alhoewel dit een loutere veronderstelling blijft. Dat het hier misschien om een kopie gaat schijnt bevestigd te worden door iets vreemds in de tekst van een paar artikelen. De betekenis van de tekst in nr. 132 is moeilijk verstaanbaar, men heeft wellicht vergeten een zinsdeel te kopiëren; onder het nr. 182 vindt men de vreemde familienaam Simoen *Hanwau* of *Hauwau*, is dit het gevolg van een oppervlakkige lezing van de naam Simoen Hauman ? Deze persoon wordt nog viermaal genoemd, onder de nrs. 189, 191, 201 en 208.

De prysye maakt in het SA Gent deel uit van het omvangrijk archief i.v.m. het *huisgeld*, een belasting op de inkomsten uit huizen en gronden, en werd wellicht opgemaakt om te dienen als basis voor een dergelijke belasting. Volgens de courante procedures moest een dergelijk stuk eerst goedgekeurd worden door een bevoegde schepenbank en pas daarna kon het aanleiding geven tot het effectief uitschrijven van de "*tauxatie*". Het akkoord van de schepenen werd dan ook steeds genotuleerd door de greffier achteraan het dokument. Hier vindt men geen spoor van een dergelijke goedkeuring, wat laat vermoeden dat de prysye nooit aanleiding gegeven heeft tot een of andere vorm van huisgeld, ommestelling of dergelijke. Het huisgeld was een belasting opgelegd door de Gentse schepenen, het schijnt onduidelijk te zijn of dit ook geïnd werd in het gebied "extra muros" (het gebied buiten de stadswallen maar binnen de Rietgracht). Wij hebben sterk de indruk dat de inwoners van Ledeberg en Gentbrugge ontsnapten aan deze belasting.

Het Hof ter Loo te Moortsele rond 1500

Maurice Gillis

Algemeenheden

In dit artikel werd getracht een zo getrouw mogelijk beeld te scheppen van de gebruiken en gewoonten rond 1500 op een groot pachtgoed gelegen te Moortsele: het Hof ter Loo.

Aan de hand van 4 oude pachtovereenkomsten (1482, 1493, 1519, 1538), opgemaakt door de vertegenwoordigers van de wet in Gent "*De Schepenen van de Kuere*" en waarbij de wederzijdse plichten van eigenaar en pachter nauwkeurig neergeschreven werden, konden wij een duidelijk inzicht krijgen in de structuur van het bedrijf. Dankzij de situering van de gebouwen en de watermolen aan de Molenbeek, uiteraard een uitgangspunt van grote waarde, konden in de meeste gevallen ook de verschillende percelen bouw- en weiland alsook de bossen bij benadering, op de juiste plaats aangeduid worden.

De voornaamste plichten en gewoonten bij het verpachten werden zoveel mogelijk toegelicht.

Enkele documenten, o.a. deze opgemaakt door een andere Schepenbank: "*De Schepenen van Ghedeele*", eveneens wetsdienaars in Gent, brachten ons gegevens omtrent de eigenaars alsook het bewijs dat het hof ter loo en de watermolen, ogenschijnlijk een geheel vormend, afzonderlijk werden verpacht.
Bewust werd zoveel mogelijk het inlassen van woorden- en zinsneden uit de oude handschriften, met het oog op een beter aanvoelen van de tijdssfeer, nagestreefd. Tal van gebruikelijke afkortingen zoals *pchie* (prochie), *voors* (voorseyde), werden omwille van de leesbaarheid achterwege gelaten.
Tot slot werden een aantal gegevens over de waardeverhouding van de munten tijdens de beschouwde periode ingelast.

Ligging en oppervlakte.

Plaatsnamen of toponiemen die voorkomen in de pachtbrieven lieten toe "*tgoet te moortzele*", ook beschreven als "*thof ter Loo binnen de prochie van moortsele int lant van aelst*" in zijn geheel te situeren aan beide zijden van de Molenbeek ter hoogte van de Watermolenstraat?

De hofplaats met de gebouwen en verdeeld in "*upperhof*" en "*neder- of molenhof*" was gelegen in de driehoek gevormd door de Kloosterstraat, de Watermolenstraat en de Molenbeek.

In een handschrift van 1474 wordt melding gemaakt van de "watermuelne te moortzele" die, alhoewel toebehorend aan dezelfde eigenaar, afzonderlijk werd verpacht. Deze korenwatermolen vormde een geheel met de andere gebouwen van "*thof ter loo*", met hoofdtoegang langs de binnenkoer van de hoeve.

We betitelen het als een zeldzaam feit, in 1978, op precies dezelfde plaats als 500 jaar geleden, een watermolen en andere hoevegebouwen aan te treffen. Slechts aan de oppervlakte van dit goed kwam in de loop der eeuwen verandering die een inkrimping tot gevolg had.

De "*curtbrugghestrate*", zo genoemd naar de geringe afstand tussen twee bruggen die voorkomen ter hoogte van de gebouwen in de Watermolenstraat, was de hoofdweg die dit goed verbond met de ca 500 m verderop gelegen dorpskom.

De "*gendvoetwech*" soms de "*wech metten 2 brugghen*" of de "*wech achter uute*" genoemd, was een toegangsweg waarvan het onderhoud ten laste van de pachter werd gelegd:
"*item inschelycx wel en lovelic*[1] *onderhouden ende ghemaect houden ligghende tsynen coste den voorseyde pacht gheduerende den wech achter uute metten 2 brugghen duer de meersch over de beke ende duer dleste hecken zo datmen dyn gaen ende rijden mach te voedt te peerde ende te waghene tot over de zelve beke*".

[1] Lofwaardig

De vroegere voetweg is de huidige Watermolenstraat.

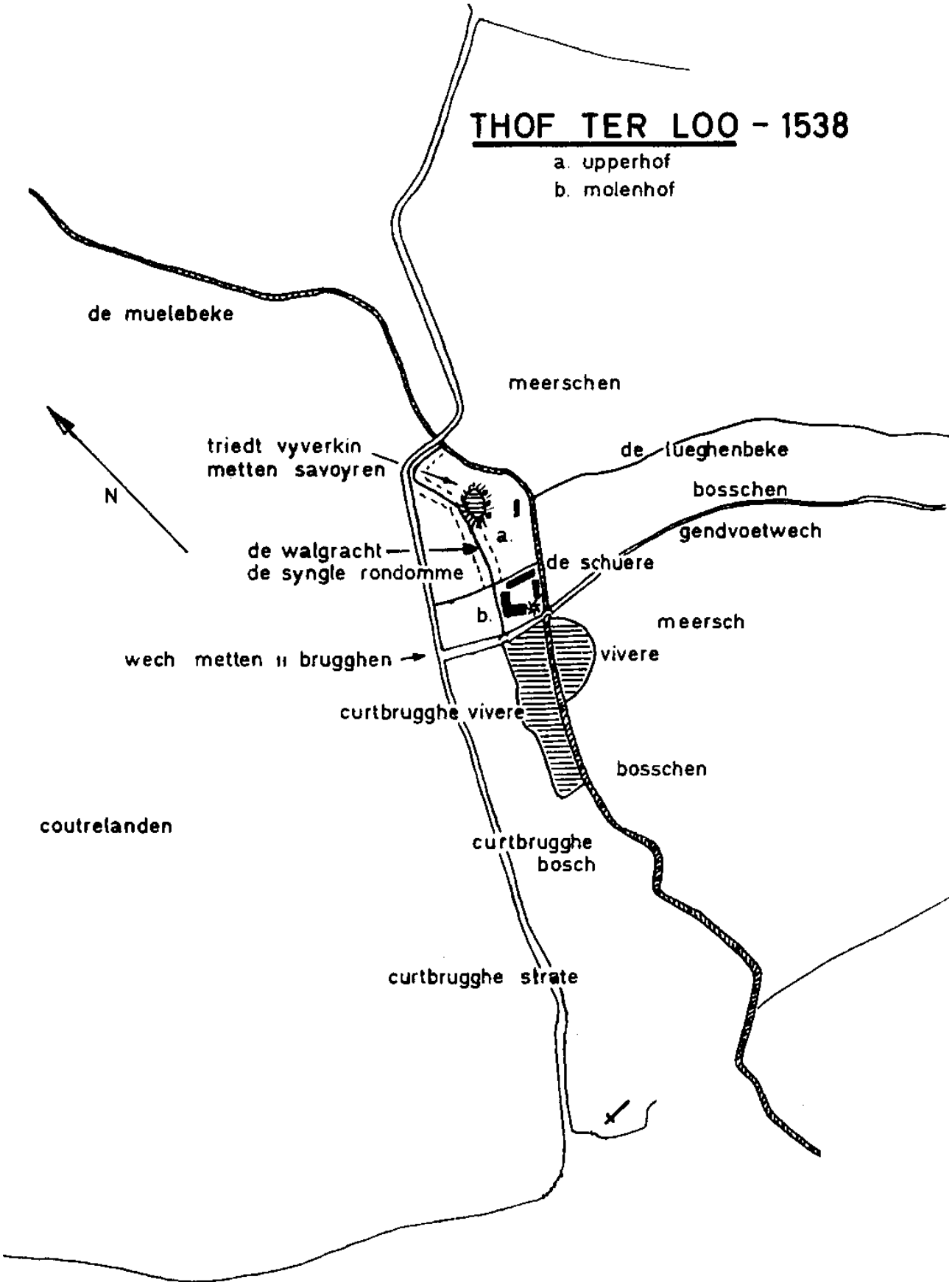

De veelzeggende benaming, “ter loo”[2] wijst op een ligging in de nabijheid van een bosrijk gebied. In dit geval is dit langsheen en bezuiden de Molenbeek op de sterke heuvelhellingen.

Terloops dient opgemerkt dat de spoorlijn Gent-Geraardsbergen slechts in geringe mate wijziging bracht aan dit heuvelachtig landschap.

De oppervlakte van het hof ter loo bedroeg 51 bunder, 3 dagwand en 60 roeden: “*groot int gheheele LI bunderen III dachwanden LX roeden oft daeromtrent lettel min oft meer*”. Omgerekend komt dit op 63 ha 81 a 62 ca.

Te “*moortsele int dlant van aelst*” waren toendertijd de gebruikelijke Aalsterse landmaten van toepassing[3]:

- 1 roede (lengtemaat) = 20 voeten = 5,544 m
- 1 vierkante roede = 30 ca 736
- 1 dagwand = 100 vierkante roeden = 30 a 74 ca
- 1 bunder = 4 dagwand = 1 ha 22 a 96 ca

De Molenbeek met het molengebouw en de watermolenbrug

[2] Middelnederlands woord hetgeen betekent bos, bosrijk; het komt voor in plaatsnamen : Eeklo, Beverlo, Waterloo, enz.

[3] Naargelang de streek waren de Aalsterse, de Gentse, de Dendermondse en de Oudenaardse maten van toepassing.

Bodemgesteldheid en bedrijfsstructuur.

Om het plaatselijk grillig reliëf optimaal te benutten, was een aanpassing. van de bedrijfsstructuur noodzakelijk. Het noordelijk gedeelte is zacht hellend (zie kaart hoogtelijnen) en uit landbouwkundig oogpunt goed afwaterend. Hier valt het bouwland van het goed te situeren welke, omstreeks 1500, 36 bunder of 44 ha 26 a 56 ca bedroeg,.

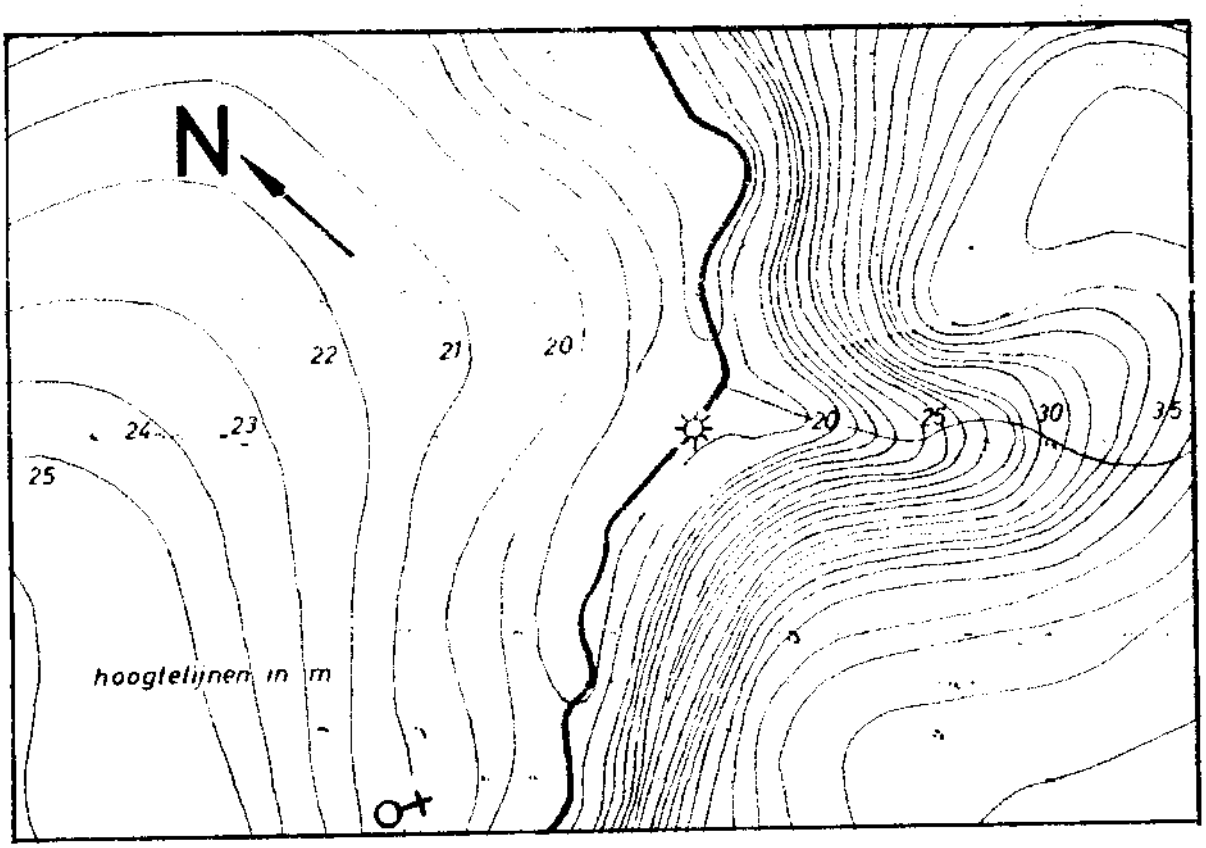

Vóór 1538 werden 6 bunder of 7 ha 37 a 76 ca tot weiland herschapen. Deze structuurwijziging op het bedrijf kan een aanduiding zijn van of verband houden met de evolutie en de bloei die de landbouw in onze gewesten, in de eerste helft van de 16de eeuw, kenmerkte.

Bezuiden de Molenbeek is het terrein sterk hellend. Aan de ene kant heeft men de helling naar de Molenbeek toe en aan de andere kant de helling van de "*lueghenbeke*"[4]. Deze laatste vormt de scheidingslijn tussen 2 heuvels - let op het verloop van de hoogtelijnen - haar loop zoekend naar de Molenbeek in een uitgesproken dal over een lengte van ongeveer 500 m.

De "*lueghenbeke*" wordt voornamelijk gevoed door natuurlijke bronnen.

Het voorkomen van een typische flora, waaronder de Reuzenpaardestaart, "*Equisetum maximum L*" als indicator, verraadt een duidelijk brongebied.

Het dal was bebost en is het nog. Andere vermelde bossen, met een oppervlakte van gemiddeld 2 à 3 dagwand, zijn eveneens op de hellingen langs de zuidzijde te situeren, uitgezonderd het "*curtbrugghebosch*" langsheen de Molenbeek en de huidige Kloosterstraat.
De sterke reliëfschommelingen werden weerspiegeld in de benaming "*tcruunevelt*" en dit binnen de oppervlakte; waarin het bedrijf zich uitstrekte: "*item den bosch neffens den ghendwech streckende neffens op tcruunevelt...*" (pachtbrief 1519).

[4] *Lueghen* betekent een plaats verlaten.

De "lueghenbeke" en het grillig reliëf

De oppervlakte van de bossen bedroeg 6 ha 93 a 49 ca, wat een gemiddelde van ¾ ha slaghout per jaar garandeerde.

Tenslotte zijn ook de weilanden ten zuiden van de Molenbeek te situeren.

Omstreeks 1538 was er aan grasland, hofplaatsen en vijvers voor een totaal van 19 h 99 a 33 ca.
Het pachtgoed was een gemengd bedrijf, typisch voor de Zandleemstreek.

Het bouwland.

Door de eigenaars bestempeld als "eersnen coutrelanden"[5] en gelegen ten noorden van het bedrijf. De wintergranen namen 1/3 van het geheel in beslag, 1/3 werd voorbehouden voor de zomervruchten en 1/3 bleef opzettelijk braak of zonder cultuurgewas. Enkel de wintergranen ontvingen een stalmestbemesting, de zomervruchten (gezaaid in het voorjaar) moesten het zonder bemesting stellen en het braakland kreeg 4 grondbewerkingen toegewezen.

Dit drieslagstelsel met als hoofdzaak de graanwinning zorgde onrechtstreeks voor een geregelde bemesting van het bouwland doordat het stro, eenmaal tot stalmest verwerkt, opnieuw dienstig was om de vruchtbaarheid op peil te houden. De oorspronkelijke "*loyalen pachte*" vereiste immers het op peil houden van de degelijkheid van de bodem. De toegevingen of de wijzigingen aan het stelsel o.a. het kweken van vlas, was ondertussen een gewoonterecht geworden en men liet de pachter de vrije hand gedurende de eerste 6 jaren van de pachttermijn.

De 3 laatste jaren was hij wel gebonden aan het oude stelsel t.t.z. de vruchtopvolging wintergranen., zomervruchten en braak toepassen en geen stro of stalmest verkopen. "*item en mach de vorseyde pachter de leste 3 jaeren vanden voorseyde pachte tvorseyde goedt niet veransaten*[6] *oorten noch stroot danof doen noch wechvoeren latende al tselve datter af commen zal. up tvorrseyde goedt*"[7].

Het klassieke drieslagstelsel met de twee vruchten na een stalmestbemesting bleef in principe behouden en het braakjaar was een noodzaak om de vruchtbaarheid op peil te brengen. Het was immers de bedoeling het "*winnende*" land in een behoorlijke staat te brengen voor een volgende pachter, en tevens met de beschikbare mogelijkheden, de landbouwproductie te vrijwaren door bodemmoeheid tegen te gaan.

BEMESTING EN VRUCHTAFWISSELING

volgens "loyalen pachte"

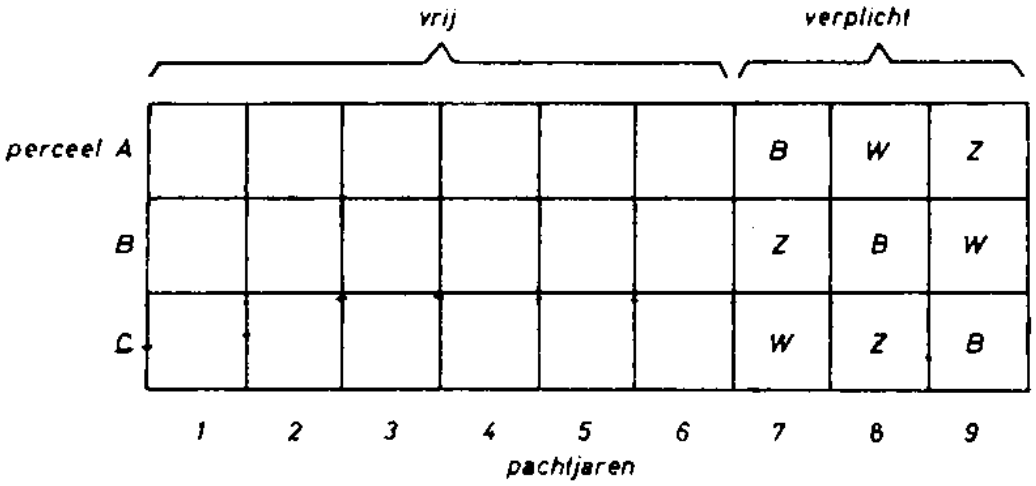

B: braakjaar gevolgd door stalmestbemesting
W: wintergraan
Z: zomervruchten

[5] Zeer goed kouterland.
[6] Van veranderen en van zaden; hierdoor een gewijzigde vruchtopvolging. Iets anders zaaien dan gewoonlijk.
[7] De pachtbrief van 1519 heeft het over "slijten" van stro en stroafval (oorten) op de hoeve.

Bossen

Voor de situering. van de bossen verwijzen we naar de situatieschets alsook naar de bespreking onder de hoofding "*lening en lating*".

1. Slaghout
   "*item annegaende de bosschen sal de pachter die houden te 9 jaren eens zo loyalen pachte begrijpt*". Het geregeld hakken om de 9 jaar was een gewoonterecht waarbij men het had over "*ghetijdeghen hauwe*". Daarom is de vermelding van de ouderdom der scheuten geen overbodige opgave in de pachtbrieven.
   "*alle de bosschen bewaren zal datter gheene coyen noch ander beesten in en gaen tot dat de scheuten drie jaren oudt zijn*". Jonge scheuten minder dan 3 jaar waren te beschouwen als met de grond gebonden in de zin van onroerend goed. Na 3 jaar werden ze als roerend goed. Men mag niet uit het oog verliezen dat de verplichtingen aan de pachter opgelegd, in principe ten goede kwamen aan zijn opvolger voor zover deze slechts een pachtcontract van 9 jaar afwerkte.

2. Bosbomen
   "*ooc en sal hij pachtre niet moghen commen noch recht hebben ande upgaende hauwen ende moet laeten upgaen alle de plantsoenen die hem draghen ter up ganghe zonder deranne eenich recht te hebbene oft verghelt*".
   Eveneens klaar en duidelijk "*werdt voort gehouden alle jaeren te plantene ten priffyte vanden goede vijftich pootstaken*[8] *daert zijnen meestere believen sal ende best beclyven*[9] *zullen moghen*".

De gebouwen.

Tijdens de beschouwde periode (1482-1538) werden geen gebouwen uit baksteen opgetrokken. Huizen en stallen bestonden uit houten gebinten, de opstaande wanden met de zogenaamde "*riggels*", het plakwerk van leem en een strobedekking. Het geheel was geplaatst op de "*zulle of sullementen*".

De toenmalige gebouwen zijn te situeren naast de Molenbeek op de plaats van de huidige bedrijfsgebouwen.

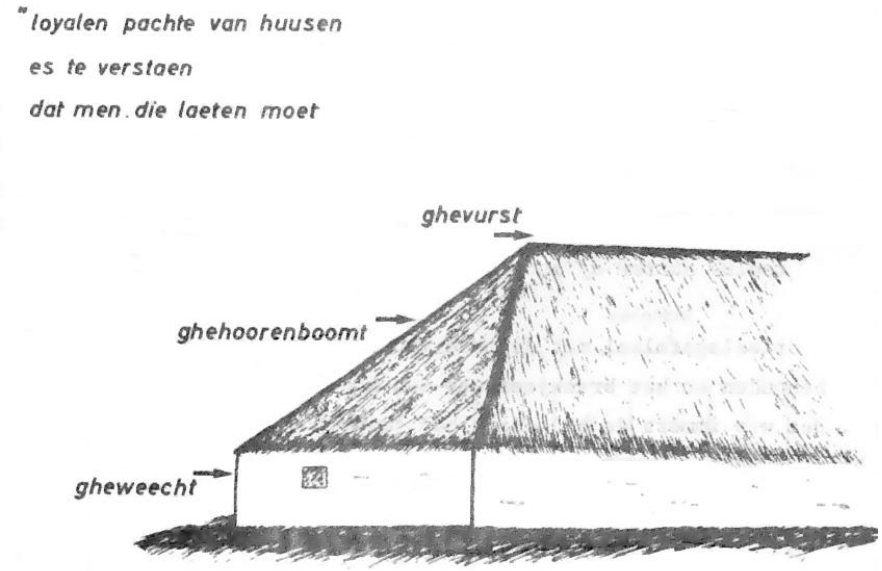

- Onderhoudszorgen
  Deze waren volledig ten laste van de pachter. Het gewoonterecht klonk als volgt: "*loyalen pacht van huusen es te verstaen dat men die laeten moet gheweecht ghehoorenbormt ende gevurst*". Dit onderhoud beoogde het weren van water en wind, bijgevolg het herstellen van wanden met het hout- en plakwerk alsmede de strodaken met de nokken. In de pachtbrieven van het hof ter loo leest men in dat verband:

[8] Stekken van populier of wilg.
[9] Definitief, op de geschikte plaats om zich te vormen.

"*item moet hij pachtre alle de huusinghen up tgoet staende die hij gebruuct hauden te ghereke van vursten*[10] *hoorenboomen*[11] *ende weeghen vanden ondersten rijghele nederwaerts naer loyalen pachte zonder smeesters cost ende moet boven dien zijne meestre leveren binnen den eersten zes jaren 600 glys*[12] *van 14 palmen wijt*[13] *omme die verderf te werdene up de huusen schueren stallen ende elders daert van noode werdt metten teen bandroeden ende doen diene den deckere al zonder zijns meesters cost*".
Het gebruik van lang, (min. 1,40 m) roggestro, vooraf gedorst en nadien ontdaan van kleine stukken was een vereiste opdat de strodekker geholpen door een hoeveknecht degelijk werk kon leveren. De roeden en de wissen als bindmateriaal werden ter plaatse gewonnen. De zwaarste post bleek het loonwerk te zijn. Het afgedankte stro kon immers als strooisel in de stallen gebruikt worden. Het hout bestemd en dienstig voor de gebouwen, werd tijdens de winter verzameld.

- Vernieuwing van de gebouwen

Het pachtcontract van 1493 bracht ons een overzicht van de werkwijze bij vernieuwing of algehele herstelling, van de toenmalige gebouwen.
Vooreerst werd de jaarlijkse pachtsom uitgestippeld (zie grafiek) en trapsgewijze verhoogd binnen de voorziene herstellingsduur. De eigenaar deed geen geldelijke uitgaven maar stelde zich tevreden met een geringe jaarpacht de eerste jaren van het twaalfjarig contract. De pachtsom werd teruggebracht tot 5 pond groot Vlaamse munten in 1493, steeg in 1494 tot 10 pond groot, enz… om in 1497 opnieuw 23 pond groot te bereiken. De werken konden niet uitgevoerd worden binnen een korte tijdsspanne door het feit dat de geschikte periode voor uitvoering kort is en er toch voortdurend onderdak moest geboden worden voor het gezin, de dieren enz… Na 4 jaar was de pachtsom terug op normaal peil. Men mag dus stellen dat men het inzicht had de vernieuwing. te verwezenlijken binnen deze periode.
Volgens de geplande voorwaarden verklaarde de pachter zich akkoord "*te doen makene alle de huusen stallen schueren ende waghenhuusen*".
De eigenaar zou het hout leveren en daartoe de bosbomen aanduiden in de bossen van zijn pachtgoed. De aanduiding was vanzelfsprekend "*ter meester goetse*". Het omhakken alsook de herstellingswerken en meer bepaald de "taswerke"[14] mochten slechts uitgevoerd worden bij "*consente van zijnen voorseyde meestere*".
De pachter was leverancier van het stro en de vaklui werden door hem betaald.

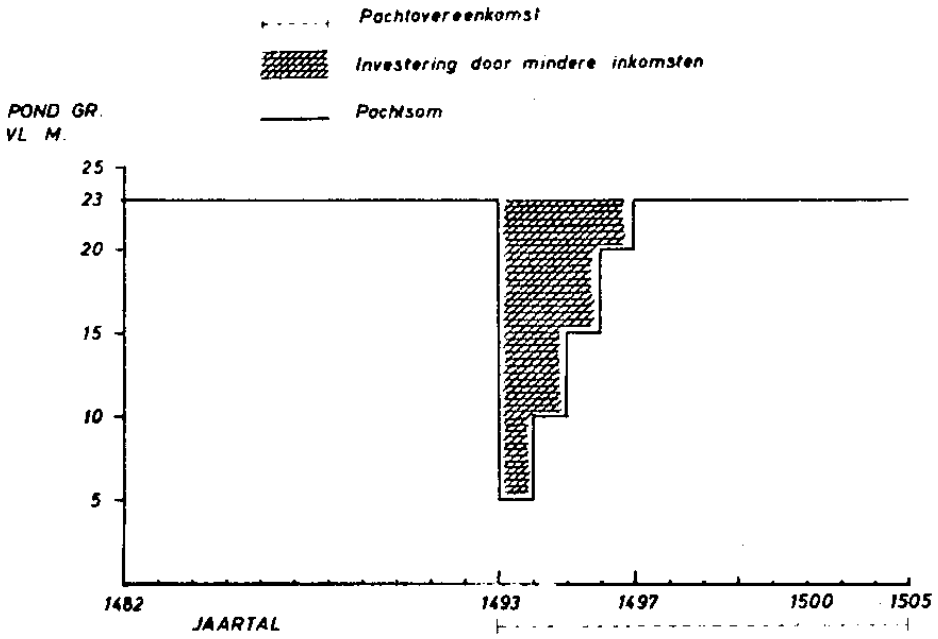

[10] De nok van het dak.
[11] De horenbomen zijn eigen aan het wolfsdak; het zijn de schuimlopende nokken tussen 2 dakvlakken (Lindemans 1952). Een wolfsdak heeft 4 horenbomen. De weeg is de opstaande wand.
[12] Strobundel, gekuist stro na het dorsen.
[13] 1 palm = 10 cm = vuisthoogte.
[14] Aanbesteding van het geheel.

- De watermolen en het waterbeheer

De verdeelstaat van 1474 betreffende de erfenis van de kinderen Van Der Scaghe bracht ons het bewijs dat "*de watermuelne te moortzele*" en "*thof ter loo*" aan dezelfde eigenaar toebehoorden maar afzonderlijk werden verpacht. De graanpacht bedroeg 51,5 hl [15] rogge per jaar geschat op 4 pond groot voor de watermolen met toebehoren, hetgeen toelaat te veronderstellen dat hier een woongelegenheid voor de molenaar geboden werd. Immers in de pachtbrief van 1519 van het hof ter loo is er sprake van "*vivere bachten giflis de vos ende es de vivere neffens curtbrugghe vivere*" alsook "*thenden van de vivere bachten gillis vos*".
Het betreft hier de vijver bezuiden de Molenbeek.

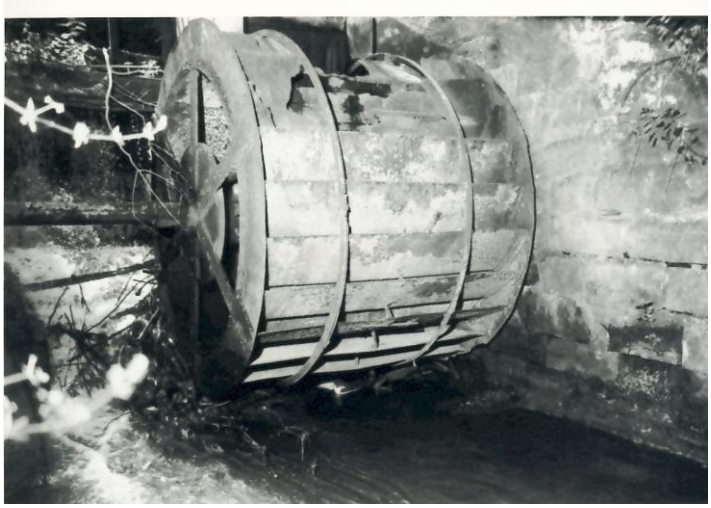

De levensduur van een ijzeren rad bedraagt ongeveer 25 jaar.

Met betrekking tot het molenaarsbedrijf had de landbouwer tot plicht "*item moet hij pachtre wel en lovelic onderhouden ende rumen alst van noode werdt de molenbeke zo ver en als die bestrect ende binnen den vorseyde goede loop heeft zo datte de molenaere noch andren gheen cansen hebben om te claghene ooc zonder smeesters cost*".
Dit uit pachtbrief 1519. Ongeveer 20 jaar later is er sprake van "de mulder". Beroepshalve wisten zij dat het malen van graan met behulp van een watermolen met bovenslagsrad zoals hier destijds gebouwd, een gepast waterdebiet vraagt om een normaal rendement te bereiken. De afhankelijkheid van watertoevoer van hoger gelegen bronnen en waterlopen op de Molenbeek bracht ongetwijfeld seizoengebonden moeilijkheden mee. Een voor de hand liggende oplossing was een spaarbekken aan te leggen vlak voor de hoeve en watermolen op eigen terrein. Het geschikte reliëf heeft toegelaten een spaarbekken te realiseren van 55 à 60 ca naast de Molenbeek.

[15] Ongeveer 3700 kg met een normaal vochtgehalte van 15 %.

De grootste vijver "*de curtbrugghe vivere*" besloeg 38 à 80 ca [16] en werd genoemd naar het bestaan van twee bruggen op korte afstand van mekaar (ca 35 m). Het geheel is thans bebost. De kleinste vijver (16 a, 80 ca) aan de andere zijde van de Molenbeek bestaat nog maar is een stuk kleiner geworden.
Bij watergebrek kon men het water van de spaarbekkens benutten; in geval van massale aanvoer rezen evenwel nieuwe problemen. Dit euvel heeft men evenwel op originele wijze opgelost. Een afvoergracht werd getrokken van "*de curtbrugghe vivere*" naast de hoevegebouwen dwars door het bedrijf en gelijklopend met de Molenheek. Hierdoor werd het noodzakelijk een brugje te bouwen. De gracht boog naar het einde toe en werd beschreven als "*streckende naer de strate*". Deze werkwijze impliceerde dat deze gracht benut werd als onrechtstreeks afvoermiddel, maar eveneens als verlengd spaarbekken beschouwd werd en dienstig was voor de visteelt. De dammen waarvan sprake in de pachtbrieven zullen beslist een noodzakelijkheid geweest zijn.

A. De vroegere verbindingsgracht met de brug tusen de "curtbrugghe vivere" (rechts) en de Walgracht op het "upperhof" (links). Het neder of molenhof was ten noorden (A) en ten zuiden door waterlopen omringd.
B. De brug over de Molenbeek.

[16] Oppervlakte in het begin van 20ste eeuw.

Er is immers sprake van *walgracht triedt vijverkin metten savoyren*[17] op het "*upperhof*" die door de opeenvolgende eigenaars benut werd en niet verpacht. Het laagste gedeelte was volledig afgesloten door "*tzelve viverkin der voorseyde gracht de molenbeke ende de schuere*". Op te merken valt dat reeds in een verdeelstaat van 1446 sprake was van "*tgoed ter loo metten vyvers ende wateringhe*" wat bewijst dat het hof uit de middeleeuwen dateert.

- <u>De omheiningen</u>

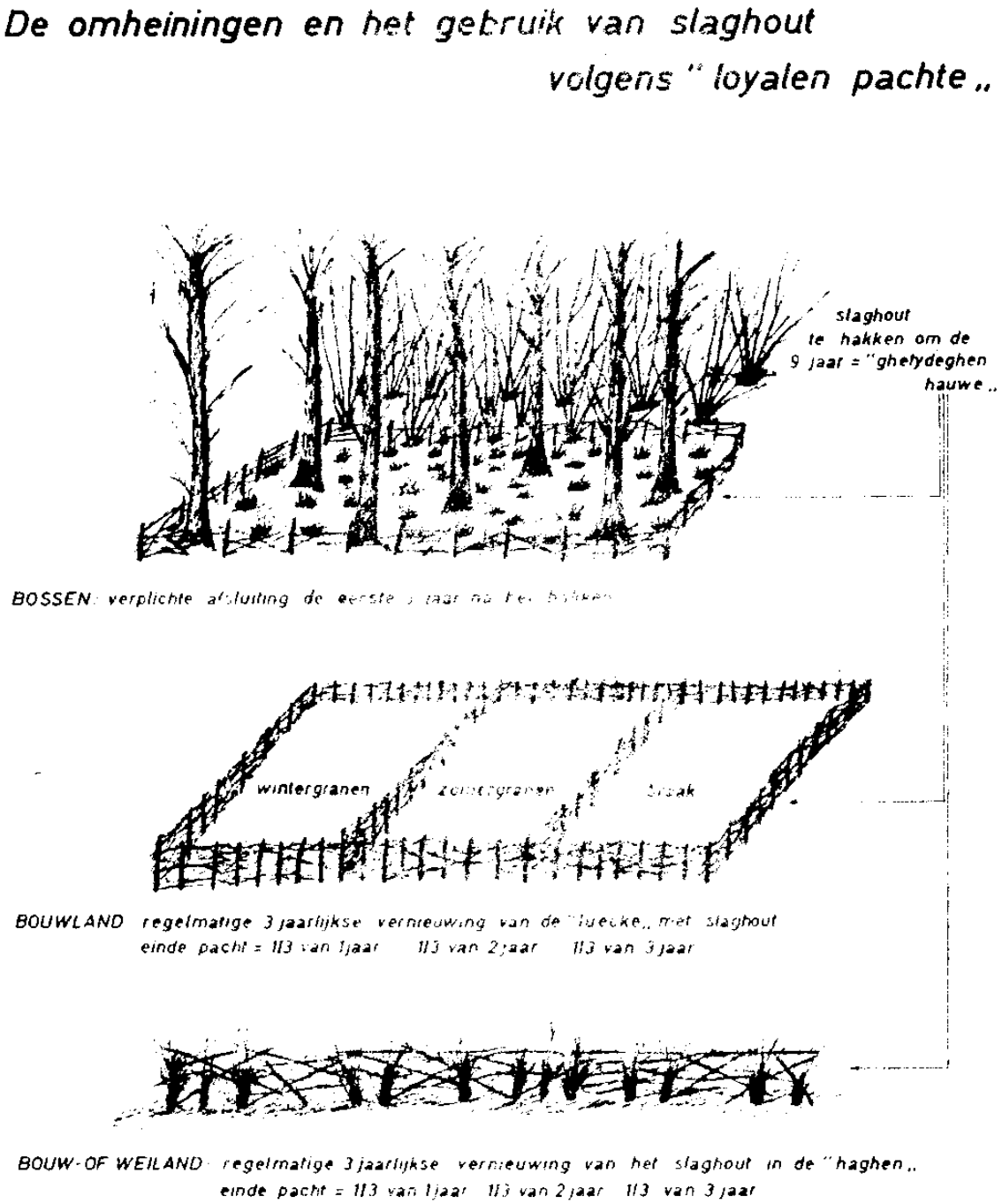

Nauwelijks kunnen we ons thans de afsluiting voorstellen zoals die toen werd opgetrokken. Ze bestond uit een houten staketsel samengesteld uit verticaal in de grond geplaatste staken waartussen lang rijshout werd gevlochten. Het vlechten van het rijs tussen de tuinstaken noemde men het stoppen. De afsluiting zelf droeg meer bepaald de benaming "*luecke*". Het geheel hield 3 jaar stand. Zowel het bouwland, het

[17] Servoren of kleine bewaarputten voor vis (in afwachting van verkoop of verbruik).

weiland en de bossen waren omheind. Zelfs tussen de drie hoofdpercelen van het bouwland (wintergraan, zomergraan en de braak) was het verplicht.
"ende te moertsele is eimloke tusschen wintercoeren ende zomercoeren ende tusschen brake ende zomercoeren daert sculdich es te wesene inde coutere"[18]
De eigenaars van "*thof ter loo*" hielden er aan te laten neerpennen "*item moet ende es gehouden de bosschen luecken ende haghen te houdene met ghetijdeghen hauwe te wetene de luecken ende haghen ten 3 jaren ende de zelve te latere tsijnen vorseyden afscheedene deen derde van tenen jaere houdt dander derde van 2 jaeren houdt ende tderde derde van 3 jaer houdt*"
De pachter beschikte jaarlijks over ¾ ha slaghout om ongeveer 15 ha bouwland van een nieuwe afsluiting te voorzien.
De "*luecke ende haghen*" waren enigzins afhankelijk van de "*ghetijdeghen hauwe*", d.i. het kapbaar slaghout in de bossen om in de behoeften te voorzien.
Het afgedankt houten staketsel kon onmiddellijk als brandhout worden gebruikt.
De omheining was onroerend goed, verbonden met de bodem. De pachter moest ze op het einde van de pachttermijn terugschenken, in dezelfde staat (ouderdom) als bij zijn aankomst op het goed.

De vijver ten zuiden van de Molenbeek:

Boven: *"vivere bachten gillis de vos" (de molenaar omstreeks 1519). Op hetzelfde niveau achteraan "den bosch die comt ande beke ende thenden vande videre bachten gillis de vos".*
Onder: *de verbinding met de Molenbeek.*

[18] Keur van Scheldewindeke.

- De duivenkweek

In 1519 werd besloten het duivenhok te vernieuwen. De pachter werd verzocht op dezelfde plaats op het hof de vernieuwing door te voeren op eigen kosten. Hij werd gehouden het hout, dienstig voor deze constructie, te halen op aanduiding van zijn eigenaar.
Na de afwerking diende hij het hok te bevolken en te onderhouden alsook de diertjes de nodige granen te bezorgen. Over het berokkenen van de schade op het bouwland werd geen woord gerept. Als schamele beloning werd de pachter de helft van de duiven per kweekhokje toegewezen. In principe was de andere helft voor de eigenaar met de bijkomende verplichting dat, indien deze meer duifjes nodig had, de pachter in deze behoefte zou voorzien. Hiervoor was dan een vermindering op de pachtsom voorzien van 1 groot per 2 koppels duivenjongen.
Dit alles werd als volgt omschreven:
"*Vererst dat de voorseyde pachtre ghelast blijft up tvoorseyde goet binnen den hove zonder zijne meesters cost oft last te doen makene een duufhuus inde stede vanden duufhuuse hiervoortijts vercrant danof hij thaut halen zal daert zijnen meestre belieft ende tselve huus van duuven te spijsene oft stofferene ende die te coorene over den tijt vanden jaer dervooren hij pachtre heeft alle huusen den heelft van de duuven ende de meestre dander heelft met en dine ooc dat zij wanneer zijn meestre meer duuven te doene zal hebben dan zijne heelft dat de pachtre ghehouden werdt den seleen zijnen meestre afslaende voor elcke twee paar duuven 1 groot*".
Omstreeks 1538 sprak men van een jaarlijkse levering van 30 paar duivenjongen. Tot in de 16de eeuw waken de pachtbrieven van de hoven, die het recht bezitten om duiven te houden, over het behoud van dit recht en over het in stand houden van het duifhuis (Lindemans 1952).

De vroegere verbinding tussen de "curtbrugghe vivere" en de Molenbeek.

- De fruitoogst

Tijdens de eerste helft van de 16de eeuw maakten de eigenaars aanspraak op 1/3 van de totale opbrengst aan fruit die na het "*lesen*" of plukken, aan huis moest geleverd worden. De boomgaard moest omheind zijn wat betekent dat fruitbomen evenals bosbomen met de grond gebonden waren en bijgevolg aan de eigenaar toebehoorden.

- De eigenaars

In de 15de eeuw was de Gentse patriciërsfamilie Van Der Scaghe verbonden met dit goed. De overdracht van eigendom gebeurde door het erfrecht. Het goed ter loo werd niet verbrokkeld omdat er voldoende bezittingen toe te wijzen waren bij de opeenvolgende nalatenschappen.
In het begin van 15de eeuw huwde Jan Van Der Scaghe zoon van Jan, de oudste dochter van de patriciërsfamilie Willem Uutenhove. Zij kreeg als erfdeel o.a. het goed ter loo toegewezen. In 1446 werd ten behoeve van de 4 kinderen gesproten uit hun huwelijk een verdeelstaat opgemaakt. Het goed ter loo werd aan Jan, de oudste zoon, toegewezen. Het was wel.typisch voor die tijd dat vader en zoon dezelfde voornaam droegen. Op zijn beurt huwde deze Jan een zekere Jaquemine Van De Wincle. Ze hadden 4 kinderen: Jan en Lysbette waren meerderjarig, Barbele en Jaquemine minderjarig bij het overlijden van hun moeder. Een verdeelstaat werd opgemaakt in 1474[19]. Lysbette was op dat ogenblik gehuwd en mocht behouden hetgeen reeds werd toegewezen door haar ouders maar was "*daermede buten deele*".
Men had het over "*onderling verpaerdt verhoirsaedt versceeden ende verdeelt zijn in desen manieren*". Bedoeld werd een kavelvorming op basis van de jaarlijkse pachtprijs van de bezittingen en de vastlegging van het vruchtgebruik. Vanzelfsprekend was de voogd bij deze zaak betrokken.
Aan Jan, het oudste kind, werd "*toegheleyt*" bezittingen te Michelbeke, Munte, Lemberge, Meulebeke en te Moortsele.
De jaarpacht van dit laatste niet nader te situeren goed bedroeg 7 pond 18 schelling groot.
Maar "*es noch de selve janne toegheleyt de watermuelne te moortzele met haren toebehorten verpacht zijnde 8 mudde[20] roche tsiaere gheestimeert baten commen voor 4 pond groot ende noch 4 pond groot tsiaers die de vornoemde zijn vader hem bewijst up tgoet ter loo te moortzele dat guyoet vander meere in pachte houdt omme 23 pond groot tsiaers*".
Enkele jaren later, na het overlijden van vader Jan, kwam de definitieve toewijzing in 1480.
De beslissing van de "*Schepenen van Ghedeele*" te Gent kwam hierbij te pas hoewel er geen wijzigingen waren van de reeds vroeger genomen beslissingen. Het was voor ieder kind "*zowel de leene waer die gheleghen sijn als dandre vertheelen in haerlieden toegheleyde goedinghen*". Het hof ter loo bleef bijgevolg in handen van zoon Jan.
Deze bekleedde de belangrijke functie van Raadsheer van de Hertog van Oostenrijk en hoofdontvanger "*raedt mijns geduchts heere shertoghen van hoostric[21] ende sijn ontfanghere generael vanden extraordonaris van vlaendren*".
Bij de definitieve verdeling was er blijkbaar wel een struikelsteentje een "zekere questie geweest se" tussen Jan enerzijds en zijn 3 zusters anderzijds omtrent 2 huizen "*staende up de leye*" te Gent. Jan kon deze huizen "*behoudene ende ghebruckene te zijnen properen goede*".
Jan Van Der Scaghe bleef eigenaar gedurende ongeveer 35 jaar. In de pachtbrief van 1538 stellen wij vast dat het hof ter loo in handen is van de kleindochter van Lysbette Van Der Scaghe (oudste zuster van Jan). Vóór 1474 huwde deze Lysbette met Jacob de Grutere. Uit dit huwelijk ontsproten 4 zonen, waaronder Lieven. Deze had op zijn beurt 5 kinderen, waaronder Jacqueline, de erfgename van het goed.
Jaqueline huwde Nicaise Claissone die door dit huwelijk eigenaar werd ongeveer 20 jaar na het overlijden van Jan Van Der Scaghe. Nicaise Claissone was op dat ogenblik raadsheer in de Raad van Vlaanderen (onder Keizer Karel) "*raedt skeizers ons gheduchts heer in zijne cunnen vande rade in vlaenderen*".
De pachtbrief van 1519 van het hof ter loo maakt geen melding van een wel bepaald eigenaar omdat de nalatenschap van Jan verworven werd door de nakomelingen van zijn zuster Lysbette en deze geruime tijd in onverdeeldheid bleven. Zij hielden het bij de melding "*wijlen jan van der scaghe wiens ziele met god zij*". Zij waren de "hoirs" of de erfgenamen.

[19] Ter vrijwaring van de rechten der minderjarigen.
[20] 1 mudde (Gentse maat) = 6,438 hl.
[21] Enkele jaren voordien vervulde Jan Van Der Scaghe dezelfde functie voor de Hertog van Bourgondië Karel De Stoute. Maximiliaan van Oostenrijk huwde Maria Van Bourgondië op 18 augustus 1477.

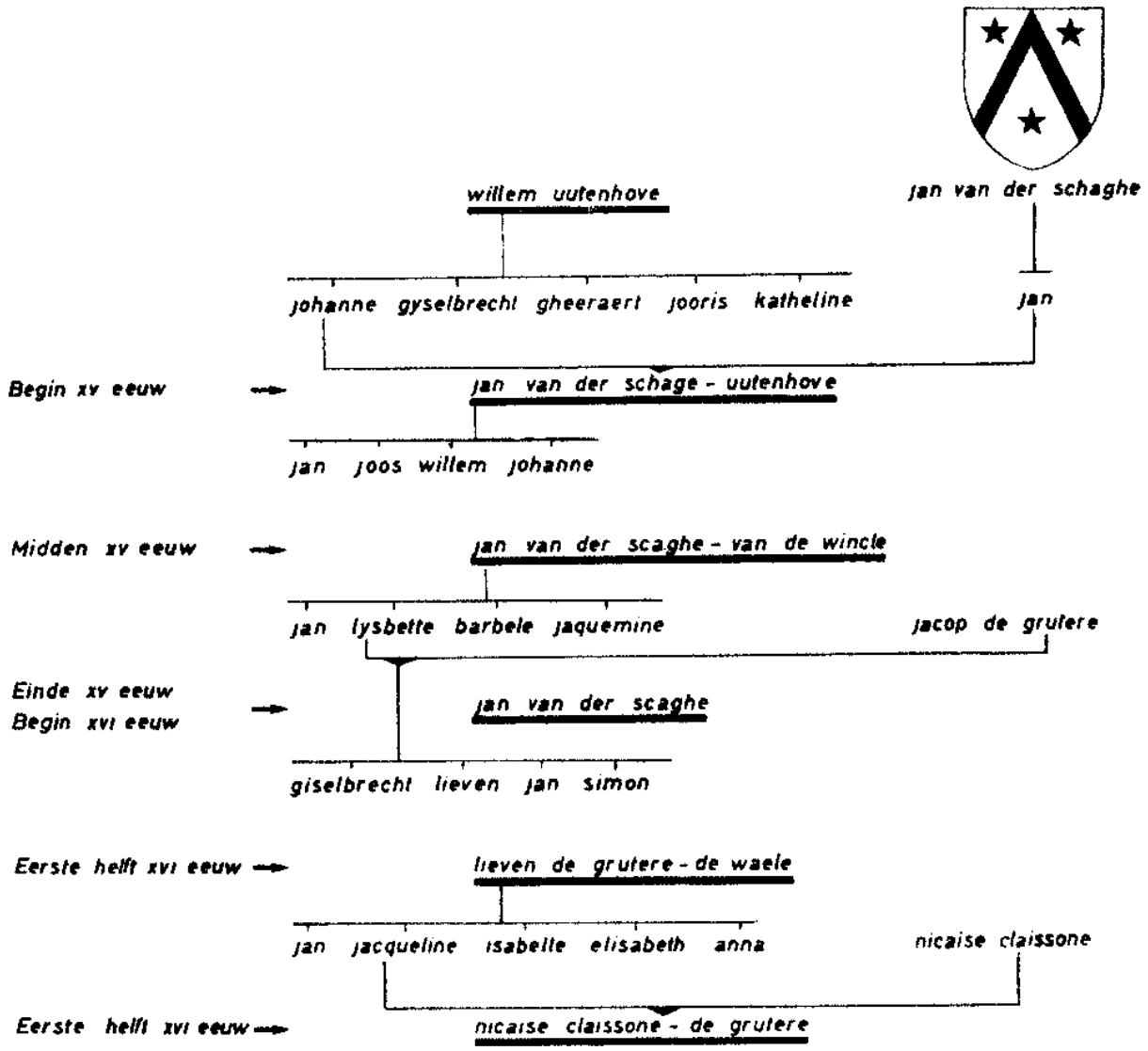

- De pachters

Jan de Pontenaere huurde en nam dit goed "*in goede loyale pachte*" op 1 mei 1482 aan de voorwaarden zoals die neergepend werden in de "Registers van de Kuere" te Gent op 3 september 1482.
De Pontenaere was blijkbaar weinig bemiddeld, zodat de eigenaar hem "*uut gratie*" en "*in gheereden penninghen*" een bedrag van 18 pond groot leende. Deze som vertegenwoordigde ongeveer ¾ van de jaarpacht van dit bedrijf. De terugbetaling, zonder intrest, diende te gebeuren binnen de 6 jaar, in 12 schijven van 30 schelling groot, te betalen op de gewone betaaldag van de "*principale pachte*".
Beide partijen waren het eens het bedrag te besteden aan het pachthof. Het in stand houden van het goed was een "*ter bede begherte noodzake ende orboore*[22] *van de voorseyde pachtere*".
Op 27 november 1493 werd tussen dezelfde partijen de pachtovereenkomst "*voor scepenen van de kuere in ghend*" hernieuwd voor een periode van 12 jaar "*ingaende te meye 1493*". Opnieuw leent Jan De Pontenaere van de eigenaar 8 pond groot "omme dermede te coopene perden coyen ende andre zaken". De leenvoorwaarden zijn dezelfde als die van de eerste pachtovereenkomst. Het is wellicht vanwege deze leningen dat besloten werd tot registratie over te gaan.

[22] Nuttig., bruikbaar.

Uit de akte van 20 december 1519 valt op te maken dat vanaf 1504 een zekere Laureins Strymeersch de nieuwe pachter was en dat genoemde op de 12de van "*sporcle*" of op 12 februari 1514 de "*loyalen*" pacht hernomen heeft voor een termijn van 9 jaar.
Nu is er geen sprake van een geldlening, maar de pachtbrief maakt melding van een betalingsachterstand van de pachter, een bedrag welke eind december 1519 opliep tot 52 pond 1 schelling 11 penning groot. De jaarpacht bedroeg toen 24 pond en 4 steen vlas. Was die achterstand in betaling te wijten aan een mislukte oogst in 1518? Hoe dan ook, op 20 december 1519 verklaart de pachter dat hij binnen de 13 dagen een bedrag van 3 pond 14 schelling zal betalen, een forse som op de eerstvolgende St. Jansdag 1520 en vóór Kerstdag 1521 de schulden volledig zal vereffenen.
De pachtbrief van 1538 geeft enige aanduiding: dat het goed na Laureins Strymeersch' aan Martin Dhamers werd verpacht, en dat diens schoonzoon Jan Van Den Houwen het bedrijf in handen nam.
De studie van de 4 pachtovereenkomsten laat toe te veronderstellen dat de periode vóór de eeuwwisseling de moeilijkste was voor de pachters. De herwaardering van de landbouw in de eerste helft van de 16de eeuw valt uit de pachtbrieven niet direct af te leiden.
De verblijfsduur van de verschillende pachters, telkens ongeveer 2 pachttermijnen, lijkt trouwens betrekkelijk kort.

- Het onderverhuren

Werd niet toegelaten "*ofte bij ghebreke van dien de voornoemde meestre vermach tgheheelen goed weder te verweerdene indient hem belieft*".

- Pachtprijzen

Alle pachtbrieven bepalen duidelijk de financiële verplichtingen en de betalingsmodaliteiten geldig voor de duur van de overeenkomst. Naast de jaarpacht met de betaling in speciën en in natura had de pachter nochtans een morele verplichting t.o.v. de eigenaar. Deze bestond in het verlenen van diensten tijdens elk pachtjaar: "*alle jaren doen 6 creweyen*[23] *te wetene hem dienen met eene waghene ende 2 peerden 6 daghen lanc buiten ougste ende zaeytijdde hebbende voor hem ende de zelve peerden alleentic den cost*". Gewoonlijk was dit een ritje met de eigenaar "*ofte de ghenen dyet hem belieft*".
Alle jaarpachten werden in 2 gelijke delen verdeeld, men kwam aldus tot 2 betalingsdagen: Kerstdag en Sint Jan (26 juni).
Voor de meipachten was de eerstvolgende "*kerssavonde*" de vervaldag van de eerste "*termie*".

Jaarpacht vanaf 1-5-1482 voor een periode van 9 jaar.
a. in speciën: 23 pond groot Vlaamse munten.
b. in natura: - 6 steen vlas[24]
- 2 slachtrijpe varkens op verzoek[25]
- "*twee verckene te backe lopende*"[26] (26)
- 1 vetgemeste koe
- "eene coe ghegherst"

Jaarpacht vanaf 15-5-1493 voor een periode van 12 jaar
a. in speciën: in principe 23 pond groot Vlaamse munten. Op deze som werd de eerste jaren een gevoelige vermindering toegestaan om de pachter toe te laten de herstellingswerken te laten uitvoeren aan de gebouwen.
b. in natura: 6 steen vlas

Jaarpacht vanaf mei 1516 voor een periode van 9 jaar
a. in speciën: 24 pond groot Vlaamse munten
b. in natura: - 4 steen vlas

[23] Te vervullen diensten t.o.v. de landsheer
[24] Steen, gewichtseenheid van 6 pond (3 kg).
[25] "*als zijn meestere hem zendt*". Dezelfde eigenaar bezat.o.a. een pachthof te Lemberge waar hij dezelfde opdracht gaf. Vermoedelijk werd op beide pachthoven afwisselend vetgemest.
[26] Varkens werden pas na 1 jaar geschikt gevonden voor het vetmesten, ze liepen "*te backe*". De slachtrijpheid werd het 2de jaar bereikt.

- de helft van de duivenjongen

Jaarpacht vanaf 25-12-1537 voor een periode van 9 jaar.

a. in speciën: 200 Carolus gulden (omgerekend 33 pond 4 schelling groot Vlaamse munten)
b. in natura: - 1/3 van het fruit met aan huisbestelling
- 30 koppels duivenjongen

- <u>De lening en lating</u>

Dit is geen bedrijfsovername van pachter tot pachter maar een overdracht van zaken van de uittredende pachter naar de eigenaar (lating) en het opnieuw in leen geven ervan (lening) aan de intredende landbouwer. Deze ontving in leen het omlopend bodemkapitaal waarin o.a. begrepen waren: de uitgevoerde grondbewerkingen met de bezaaiing en voorraden stro of stalmest nagelaten door zijn voorganger.
Na het verloop van de pachttermijn moest hij het bedrijf in dezelfde toestand van omvang en degelijkheid terug geven aan de eigenaar en dit voor hetzelfde geschatte bedrag als afgesloten bij de pachtovereenkomst. Nochtans waren er de aanpassingsmodaliteiten in geval van meer- of minderwaarde en dit met gereed geld. Een gebrekkige bezaaiing had een aanpassing tot gevolg tot het peil van de geschatte waarde der lening bij zijn aankomst op het goed. Het principe lening lating kwam ten goede aan het bedrijf en maakte het aanvaardbaar voor de nieuwkomer.
De pachtbrief van 1482 geeft de volgende lening:

- 12 bunder wintergranen "*coorens*"
- 12 bunder "*evene*" (haver)
- 12 bunder braak - zonder cultuurgewas.

De winter- en zomergewassen tezamen 24 bunder waren geschat op 48 pond groot Vlaamse munten. Als vergelijkingspunt hebben we de pachtsom van 23 pond.
Een teruggave van "*alzulken vruchten ende bezadden*" met daarbij 12 bunder braak zonder gewas, beantwoordde aan de beschreven overeenkomst.
De pachtbrief van 1493 geeft geen.lening op (dezelfde eigenaar en pachter).
De pachtbrief van 1519 bespreekt enkele latingen met de eenheidsprijzen:

- 400 mandelen of stuiken roggestro aan 5 penning groot per mandel
- 250 mandelen of stuiken haverstro aan 3,5 penning groot per mandel, hetzij 3 pond 12 schelling 11 d. groot.
- een voorraad stalmest geschat op 4 pond 10 schelling
- voor uitgevoerde grondbewerkingen op 12 bunder voor 4 pond 10 schelling groot

De eenheidsprijs bedroeg 10 schelling 6 d. groot per grondbewerking die slechts te betalen was het einde van de pachtovereenkomst.

- 12 bunder braak "*wel en lovelic ommeghedaen met eender veuren*". De grondbewerkingen gebonden aan het voorjaar moesten uitgevoerd zijn vóór eind pacht (mei).
- goed onderhouden grachten, omheiningen, "'scaepbennen[27] ende scelfboomen[28] tot het bedrag van 24 schelling groot.
- allerlei zaken (zonder waardevermelding) die we ook terug vinden in de pachtbrief van 1538.

De lating uit de pachtbrief van 1538 bepaalde:

- 350 mandelen roggestro aan 5 d. groot per mandel, totaal 7 pond 5 schelling 10 d. groot.
- 200 mandelen haverstro aan 3,5 d. groot per mandel, totaal 2 pond 18 schelling 4 d. groot.
- een som van 2 pond 15 schelling groot voor uitgevoerde grondbewerkingen op 10 bunder. De eenheidsprijs bedroeg 5 schelling 6 d. groot per grondbewerking en per bunder.
- 10 bunder braakland (met een uitgevoerde grondbewerking in het voorjaar volgens het gewoonterecht)
- goed onderhouden grachten en omheiningen, schaapbennen en schelfbomen voor een geschat bedrag van 30 schelling groot.

[27] Vlechtwerk geplaatst tegen de wand van de schaapstal.
[28] Voor het overwelven van koe- of schaapstallen.

- goed onderhouden omheiningen zodanig dat de toestand er als volgt uitzag op het einde van de pacht: - 1/3 van 1 jaar oud
  - 1/3 van 2 jaar oud
  - 1/3 van 3 jaar oud
- het slaghout in de bossen slechts om de 9 jaar hakken

Een oude "tronceecke"

Bij teruggave dienden de bossen er als volgt uit te zien:
"*te wetene den eersten bosch van oosten inne beghinnende ande muelebeke streckende westwaert metten noordzijde lancx het lueghenbeeck tot an den gendvoetwech groot 4 dachw. 75 roeden scheuten van 3 jaer item den 2e bosch streckende vanden ghendvoetwech westwaert tusschen de voors lueghenbeke ende troncvelt tot eender grootten eecke groot 2 dachwanden 11 roeden schueten van 4 jaeren.*
item den derden bosch streckende ooc tusschen de voors lueghenbeke ende troncvelt tot up een gracht an een groote troncwulghe groot 3 dachwanden 50 roeden schueten van 6 jaer item den 4e bosch van daer oostwaert lanxc de vornoemde lueghenbeke ende met eene honcxkinne[29] *an de kinders van loo bosch tot an curtbrugghe vivere groot 4 dachwanden 70 roeden mach bij pachtere bloodt laten*[30] *item den 5e bosch streckende zuudwaert up an den bosch van de kinders van loo oost het dachwant bosch vande hoiryge*[31] *van pieter vander moere groot 3 dachwanden scheuten van 8 jaeren.*
item ende den 6e bosch gheheetcn curtbrugghebosch streckende west tot curtbrugghestrate zuudt den bosch van de kinders van Zoo ende noordt curtbrugghe vivere groot 4 dachwant 40 roeden scheuten van 6 jaer houdt".

- <u>De Tiendplicht</u>

De pachtbrief van 1538 vermeldt de verplichting vanwege de pachter jaarlijks het "*tiend*" te betalen aan de parochiale overheid. Deze belasting was bestemd om te voorzien in de noodwendigheden van de

[29] Van honc = hoek = hoeksken.
[30] Gekapt, zonder scheuten.
[31] Erfgoederen.

plaatselijke kerk en zijn bedienaars. De kerk had als dusdanig recht op het tiende gedeelte van de opbrengsten van de landbouwbedrijven. Dit recht werd evenwel versoepeld door de gewetensplicht van de bevolking. De tienden werden verdeeld in grote of korentienden en kleine of penningtienden.
Eerstgenoemde belasting sloeg op de graanopbrengst. Eén schoof op tien was bestemd voor de kerk. De kleine tiende hielden verband met andere veldvruchten, dieren en houtopbrengst.
Door tijdsomstandigheden en plaatselijke gewoonten werd meermaals van het cijfer 10 afgeweken. Soens (1935) vermeldt dat het tiendrecht soms tot de 7de schoof oploopt (1 op 7 schoven) of tot de 33ste vervalt.
Het hof ter loo werd vrij hoog belast "*te betaelne den 6e schoof keerchelicke ende eerlick rente gaende uute vorseyde goede ze wel in coorenrente als penningrente*".
In heel wat gewesten werden de tiendschoven in een of andere tiendschuur ondergebracht. Te Moortsele bleef het stro en het graan op de hoeve en werd er rekening gehouden met het aantal stuiken of mandelen per bepaalde oppervlakte om de rente te bepalen.
Hoeveel de penningrente bedraagt wordt niet vermeld.
De pachtovereenkomst zegt dat de betalingen moeten gebeuren "*zonder afslach vanden zelve pachte*" maar ook dat de tiendplichtige pachter moet betalen "in zulckerwijs dat ynnamer[32] (32) cost of het zoude zijne tsynen laste", m.a.w. het moet gebeuren op een spontane manier met verzoek de tiendheffer geen kosten of last te bezorgen.
De wereldlijke overheid uit die tijd (de toenmalige eigenaar was Raadsheer in de Raad van Vlaanderen) was het eens met dit kerkelijk recht. Dit blijkt uit de edicten van Keizer Karel (1500-1558) die, enerzijds, bedoeld waren om de instandhouding van het tiendrecht te verzekeren, maar anderzijds om misbruiken tegen. te gaan. De tiendaangelegenheden bleven een kerkelijke zaak door hun oorsprong (Koster 1899).

- Het Vlaamse muntstelsel

Het pond groot werd verdeeld in 20 schellingen groot, de schelling groot in 12 penningen groot, de penning groot in 24 mijten. Devaluatie bracht mee dat de mijt als geldstukje met de geringste waarde, niet meer werd geslagen na 1467 en plaats liet aan de dubbele mijt waarvan 12 stuks de waarde bereikten van de penning groot
Voordien had de penning groot (denarius grossus) zijn voorganger de gewone penning (denier, denarius) verdrongen. De gebruikelijke afkorting bleef evenwel d. groot: d van denier, groot van grossus (met meer waarde)
Na de d. groot kwam de dubbele d. groot als geldstuk die de grote zilveren basismunt werd in de Nederlanden: de stuiver.
Het pond werd later de frank.

- Waardeverhouding van enkele munten rond 1500

Vlaamse munten	**Waarde in d. groot of groot**
1 Dubbele mijt (2 mijten)	1/12
1 Vier mijten	1/6
1 Kwart groot (6 mijten)	1/4
1 Halve groot (12 mijten)	1/2
1 Penning (d.) groot	1
1 Schelling groot	12
1 Pond groot	240
Andere munten	
1 Halve stuiver	1
1 Stuiver	2
1 Carolus gulden x[33]	40

[32] Tiendheffer, inner.
[33] Met de hand geslagen goudstuk tijdens de periode 1521-1551 onder Keizer Karel. De grootwaarde werd rechtstreeks ofwel als volgt uitgedrukt: "*Carolus te 3 sch. 4 d. gr.*" hetzij 3 x 12 = 36 + 4 = 40 groot.

Carolus gulden (het Vlaams type)

Ø goudstuk: 4 cm
Beeldzijde: Keizer Karel
Waarde in Vlaamse munten: 40 groot of 3 schelling 4 d. groot.

Foto-opname Carolus gulden: Bijloke Museum Gent.

BIBLIOGRAFIE

A. Handschriften:

1. Stadsarchief Gent: - Reeks 301 Jaarregisters van de Keure - 1482-3 sep. (pachtbrief)
   - 1493 f 32 r. (pachtbrief)
   - 1519 f. 55 r. (pachtbrief)
   - 1538 f. 76 r. (pachtbrief)
   - Reeks 330 Reg. Staten - 1446 f. 11 v. (erfeniszaak)
   - 1474 f. 14 r.v. (erfeniszaak)
   - 1480 f. 71 v.
2. Handschriftenzaal Centrale Bibl. R.U. Gent
   Fam. Van Der Scaghe
   Fam. Uutenhove
3. De heer W. Docker, Moortsele
   Uittreksel van het kadaster (Begin XXe eeuw) Watermolenhoeve
   Kadasraal plan
4. Rijksarchief Gent Sint Pietersabdij: Jan Van Der Scaghe

B. Kaarten

Topografische kaart Oosterzele 22/6

C. Woordenboeken

Verwijs en Verdam : Middelnederlandsch Woordenboek
Lievevrouw Coopman: Gents woordenboek
Stallaert : Glossarium van verouderde rechtstermen

D. Boeken en Tijdschriften

De Herckenrode J: Nobiliaire des Pays-Bas et du Comté de Bourgogne (Gent 1862).
De Vos A.: Inventaris van de landbouwpachten in de Gentse jaarregisters van de Keure (Gent 1958).
Heimans E.: Geillustreerde Flora van Nederland (Amsterdam 1960).
Kosters J.: Het oude tiendrecht (‘s Gravenhage 1899).
Lindemans P.: Geschiedenis van de Landbouw in België (Antwerpen 1952).

Lievevrouw Coopman: Oude Gentsche Maten en Gewichten (Oost-Vlaamse Zanten 19-21 1944-46).
Soens E.: De tienden van de abdij Ninove te Meise en omstreken
Eigen Schoon en De Brabander 1935,18, 113-119
Van Gelder E.: Les monnaies des Pays-Bas Bourguignons et Espanols 1434-1713 (Amsterdam 1960).
Van Gelder E.: Nederlandse Munten (Antwerpen 1963).
Van Rompay E.: Atlas van de Belgische en Luxemburgse Flora (Brussel 1972).

Dit artikel werd in 1978 gepubliceerd in het tijdschrift van de Heemkring Moortsele (speciaal nummer naar aanleiding van het Jaar van het Dorp). Dankzij de welwillende toestemming van de verantwoordelijke uitgever Schepen van Cultuur van Oosterzele de heer Paul Cottenie konden wij voor onze lezers dit artikel terug uitbrengen, waarvoor dank.

OPROEP

Wij doen een oproep naar de verenigingen en ook privé-personen uit het Land van Rode om hun archief, die zij niet meer gebruiken zoals foto's, documenten enz…, te schenken aan het Heemkundig Genootschap Land van Rode. Dit archief zal geplaatst worden in een fonds met de naam van de schenker en zodoende niet verloren gaan. Deze fondsen zullen ten allen tijde kunnen worden onderzocht en bestudeerd.

Stille Nacht … Heilige Nacht

Frans Duquet

De oorsprong valt het beroemd lied 'Stille nacht, Heilige nacht'

Het lied dat een uur vrede en rust bracht aan het IJzerfont tijdens WO I. Op klokslak 12 uur van de Kerstnacht werd het vuren gestaakt en zongen de Duitsers "Stille nacht … Heilige nacht". En de Belgische soldaten zongen onmiddellijk mee!

Het lied dat ook opklinkt onder de heldere sterrenhemel van de tropennacht.
En dat verkleumde mannen met witbevroren baarden zinken op de noordpool.
Het werd in méér dan 150 talen vertaald en over heel de wereld verspreid.

Het beroemd kerstlied werd in Oostenrijk, te Oberndorf gedicht door de plaatselijke dorpspastoor Jozef Mohr (1792 - 1848) en op muziek gezet door onderwijzer - organist Franz Xaver Grüber (1787 - 1863).

Het Stille Nacht Museum.

Het Oostenrijkse stadje Hallein, nabij Salzburg, heeft altijd van zoutwinning geleefd. Nu moet het stadje op toeristisch gebied het vooral hebben van "Het Stille Nacht Museum", waarin de geschiedenis van het kerstliedje ligt opgeslagen.
Het museum bevindt zich in het voormalig woonhuis van de onderwijzer en organist Franz Xaver Grüber. Daar wordt ook de gitaar tentoongesteld waarmee pastoor Jozef Mohr zichzelf begeleidde tijdens de eerste uitvoering op kerstavond 1818 van dit nieuw kerstliedje Stille nacht ... Heilige nacht.
Franz Xaver Grüber, die de melodie componeerde, ligt begraven vóór de deur van zijn huis. Boven zijn graf, op een donkere plaquette staat een kwatrijn.
In vrije vertaling:

"Hoeveel hij in zijn liederen ook heeft geleerd
hoeveel hij heeft bespeurd in 't rijk der tonen
Pas later in de dood ontdekt en leert
de mens het ware en het schone"

De beheerder van het museum, Franz Holzner zegt: "Als ik langs de kerk loop en hoor hoe het lied binnen wordt gezongen; krijg ik nog steeds tranen in mijn ogen.

De twee makers van het lied hebben steeds .in soberheid geleefd en nooit een cent ontvangen voor de publicatie van hun lied. Als zij het nu in deze tijd zouden hebben geschreven waren zij zeker meervoudig miljonair geworden.

In december 1818 werd er in de kerk door het koor gerepeteerd met de oude plaatselijke kerstliederen. Tot zijn grote ontsteltenis stelde de organist Franz Grüber vast dat het orgel defect was en de blaasbalg vele lekken vertoonde. Zonder orgel konden deze liederen niet gezongen worden. Teneinde raad schreef pastoor Mohr in ijltempo een kerstlied dat hij met zijn gitaar kon begeleiden en nog dezelfde avond maakte zijn vriend Grüber er een melodie bij.

Stille nacht ... Heilige nacht

Dit wereldwijd gekend lied werd voor het eerst gezongen in de kerk van Oberndorf door een koor onder leiding van Franz Grüber en de gitaarspelende pastoor Jozef Mohr.

Na de uitvoering bleef het lang muisstil in de kerk. De aanwezigen waren zo diep ontroerd dat zij met tranen in de ogen nog een tijdje bleven zitten. Pastoor Mohr zou later vertellen dat de tekst en de melodie als in een droom tot hem waren gekomen, alsof de engelen het hem hadden voorgezegd.

Pastoor Jozef Mohr, die intussen tot vicaris bevorderd was, stierf in 1848 te Wagrain in de buurt van Wenen. Hij ligt daar begraven op het kerkhof. Franz Gruber overleed te Hallein. Elk jaar zingt men aan het graf zijn lied.
Thomas Holzner , beheerder van het Stille Nacht museum zingt altijd mee. Hij zegt dat het lied refereert aan het goede en het rechte in de mens. Als ge het hoort is het of er een warme en beschermende deken over de mensheid wordt gespreid.

Bron: Cees Van Hoore en archief van Hélène Kegelaer

STILLE NACHT … HEILIGE NACHT

Stille nacht ... Heilige nacht
Alles slaapt, eenzaam wacht
bij het kindje ‘t hoogheilige paar,
rond de kribbe zingt d’ engelenschaar
slaap in eeuwige rust
slaap in eeuwige rust

Stille nacht ... Heilige nacht
Davids zoon, lang verwacht
wordt door d’ herders begroet in de stal
Op de bergen klinkt vreugdegeschal
Heil, de redder is daar
Heil, de redder is daar

Stille nacht ... Heilige nacht
‘t Goddelijk kind vreedzaam lacht
Liefde spreekt uit zijn mondeken teer
komt, knielt allen bij ‘t kribbeken neer
Schenkt Hem allen uw hart
Schenkt Hem allen uw hart

De winterjaarmarkt te Sint-Lievens-Houtem op 12 november

Frans Duquet

Het ontstaan van deze vermaarde jaarmarkt.

De Gentse Sint-Baafsabdij ligt in de eerste plaats aan de oorsprong van onze beide jaarmarkten: de zomerjaarmarkt op 29 juni en later de winterjaarmarkt op 12 november.

Holthem was rond het jaar 975 een dichtbebost en woest gebied met veel poelen en wateringen. Er stond hier ook een kerkje, toegewijd aan de Heilige Michaël, met een aanpalende boerderij (curtis). Van Livinus was er nog geen sprake, zelfs de naam Livinus was nergens bekend.

Op 19 januari 976 verwierf de Gentse Sint-Baafsabdij de heerlijke rechten over een groot deel van Holthem.
De monniken rooiden de bossen en ontgonnen de braakliggende gronden om erop het drieslagstelsel toe te passen: Hofkouter, Molenkouter en Sint-Lievenskouter.
Om Holthem voor de abdij nog winstgevender te maken, lieten de heren van Sint-Baafs hier een legendarische Livinus vereren en verkondigden alom dat er hier door de voorspraak van deze nieuwe machtige Heilige Livinus, dagelijks miraculeuze genezingen plaatsvonden. Zij schreven een verzonnen martelaarsverhaal, *Vita S. Livini*: “Livinus kwam met zijn afgehakt hoofd onder de arm, van Essche naar Holthem, waar hij in het kerkje begraven werd”.
Het resultaat was dat Holthem een vermaarde en drukbezochte bedevaartplaats werd, met als topdagen 29 juni en vele jaren later 12 november.

De abt van Sint-Baafs, Folbertus, richtte rond 1045 de jaarlijkse Sint-Lievensbedevaart op 29 juni naar Holthem in, met het doel nog meer bekendheid voor de grote, machtige ‘Heilige’ te verwerven en bedevaarders naar Houtem te lokken.
Men kan deze bedevaarten, die gepaard gingen met baldadigheden en vandalenstreken van de massa vergezellende Gentenaars, beschouwen als een publiciteitskaravaan, in het belang van de Sint-Baafsabdij.
Zo is er rond 1050 de zomerjaarmarkt ontstaan op 29 en 30 juni.

Voor meer bijzonderheden kan men de dorpsmonografie “Het Oude Sint-Lievens-Houtem” van Frans Duquet raadplegen (blz 152 enz..).

Enkele jaren later was 12 november als de sterfdag van de H. Livinus bekend geraakt. De ernstige vrome bedevaarders verkozen op deze dag te komen om gezegend te worden. Zo vermeden zij om op 29 juni, in contact te komen met de rumoerige, herrieschoppende Gentenaren. De marktkramers en de beestenhandelaars vonden het ook aangenamer om op een rustiger manier zaken te doen.
Ten andere was de winterjaarmarkt op 12 november voor de landbouwers beter geschikt. Er was minder werk op het veld. De dieren hadden niet veel meer te grazen, zodat er een aantal moesten verkocht worden. Alzo verloor de zomerjaarmarkt veel aan belangstelling en groeide de winterjaarmarkt voortdurend aan.

Men kan veronderstellen dat na verloop van 100 jaar en 100 Gentse bedevaarten de slechte reputatie van de Gentenaren genoegzaam zal bekend geweest zijn zodat de kooplieden en vrome bedevaarders bij voorkeur op 12 november naar Houtem kwamen. De winterjaarmarkt zal dan ook vermoedelijk rond 1150 ontstaan zijn.
Keizer Karel heeft in 1540 de jaarlijkse Gentse Sint-Lievensbedevaarten van 28 en 29 juni naar Sint-Lievens-Houtem verboden wegens de grote wanordelijkheden, die de Gentenaars in Houtem en ook in Gent bij hun terugkeer, veroorzaakten.
Daardoor verminderde nogmaals de belangrijkheid van de zomerjaarmarkt. De winterjaarmarkt groeide in omvang en omzet stelselmatig aan, zodanig dat het één der grootste jaar- en paardenmarkten van het land werd.

Het ontstaan stap na stap

- **19 januari 976**: Holthem komt onder het beheer van de Gentse St-Baafsabdij

- **Rond 1025**: Eerste vermelding van de H. Livinus door Othelboldus, de abt van de St Baafsabdij.
- **Circa 1045**: De monniken schrijven en publiceren de "Vita S.Livini", een gefantaseerd levensverhaal van de H.Livinus.
- **Circa 1045**: De abt Folbertus richt de jaarlijkse Gentse Sint-Lievensbedevaart naar Holthem in die voor de eerste maal naar Houtem komt.
- **Rond 1050** ontstond de zomerjaarmarkt op 29 juni.
- **Circa 1150** zal de winterjaarmarkt op 12 november ontstaan zijn.
- **1540**: Afschaffing van Gentse bedevaarten door Keizer Karel, met verbod voor de Gentenaars om op 28 en 29 juni in groep naar Houtem te komen.
  De zomerjaarmarkt verloor daardoor veel aan belangstelling. De winterjaarmarkt kwam tot volle bloei.
- Op de jaarmarkt van 12 november 2002 werd voor de 1ste maal een inkomgeld van twee Euro gevraagd.

VLAAMSE VERENIGING VOOR FAMILIEKUNDE
GENT

KLIM IN JE STAMBOOM
Cursus familiekunde 2004

In samenwerking met het OCMW-Dienstencentrum
DE BOEI Gent-Mariakerke

Iedere donderdag van februari, telkens van 14 tot 16 uur

Programma (4 lessen):
5 februari: "Verzamelen gegevens, opmaken stamboom, naamsverklaring, familiewapens, enz." door Felix Waldack
12 februari: "Bronnen van 1796 tot heden" door Jan Olsen
17 februari: "Bronnen vóór 1796" door Jan Olsen
24 februari: geleid bezoek aan het VVF-Centrum voor Familiekunde, Brusselsesteenweg 393 te Melle

De eerste drie lessen gaan door in het OCMW-Dienstencentrum De Boei (Groene Zaal), Vaartstraat 2A te Gent (nabij Palinghuizen en Brugsevaart)

Prijs: € 30 (lessen, geleid bezoek, handboek en 1 jaar abonnement op het tijdschrift van VVF Gent "Gentse Cadenas")

Inschrijvingen
Claire Schalck, tel. en fax 09.2512283
Hollenaarstraat 26 te 9041 Gent-Oostakker
Overschrijving op rekening 001-1383983-63

DICA Tuinen

Aanleg en onderhoud van tuinen
Snoeien en vellen van bomen
Plaatsen van afsluitingen en schermen
Leggen van opritten, terrassen en paden in klinkers
Leggen van houten terrassen
Aanleggen van vijvers

8, Nederbroekstraat 9070 Heusden

Tel. 09 25 264 25
Fax: 09 252 64 25

GSM: 0478 90 02 99
URL: http://www.dica-tuinen.be

Hier is nog plaats voor uw advertentie.
Neem daarvoor contact op met het bestuur.

ARGENTA

SPAREN - LENEN - VERZEKEREN

TOM VERHOFSTADT

Kerkstraat 2 - 9820 Merelbeke
Tel. 09/211 15 72 - Fax 09/211 15 73

KANTOORUREN:
ma. wo. vrij: van 10 u. tot 13 u. en van 14 u. tot 18 u.
din do: van 10 u tot 13 u. namiddag op afspraak

HEEMKUNDIG GENOOTSCHAP

LAND VAN RODE vzw

Gesticht in 1968

Tot het gebied van het genootschap behoren de hieronder vermelde gemeenten en deelgemeenten:

- **BALEGEM**
- **BAVEGEM**
- **BEERLEGEM**
- **BOTTELARE**
- **GENTBRUGGE**
- **GIJZENZELE**
- **GONTRODE**
- **LANDSKOUTER**
- **LETTERHOUTEM**
- **MELLE**
- **MELSEN**
- **MOORTSELE**
- **MUNTE**
- **OOSTERZELE**
- **SCHELDERODE**
- **SCHELDEWINDEKE**
- **VLIERZELE**

Aangesloten bij het VERBOND voor HEEMKUNDE in OOST-VLAANDEREN.